

Ksiądz Antoni Lemparty jako publicysta i redaktor.

Prezentacja i omówienie dorobku drukowanego

1. Wstęp

Nazwisko ks. Antoniego Lempartego pojawia się w niemalże wszystkich syntezach dotyczących powojennej historii Kościoła katolickiego w Polsce. Miał on bowiem swoje przysłowiowe „pięć minut”, które wprowadziło go do ogólnopolskiej historii. Wydarzeniem tym było powołanie go na pierwszego i długoletniego prezesa zarządu upaństwowionej organizacji charytatywnej *Caritas*. Owe „pięć minut”, które dały ks. Antoniemu Lempartemu punktowe miejsce w opracowaniach dotyczących dziejów PRL, okupił on jednak stygmatyzacją, rzutującą na całe jego wcześniejsze życie. Stało się to siłą rzeczy źródłem pewnych uproszczeń i przeakcentowań w odtwarzaniu i ocenie jego skądinąd bogatego życiorysu. Ten jeden z czołowych *księży-patriotów* doby komunizmu, jak przyjęło się określać go w historiografii, był również aktywnym duszpasterzem, kapelanem wojskowym, działaczem społecznym, a także próbował swoich sił w publicystyce i był redaktorem wysokonakładowych wydawnictw religijnych. Ten ostatni przejaw jego aktywności jest przedmiotem niniejszego opracowania.

2. Biogram ks. Antoniego Lempartego

Życiorys ks. Antoniego Lempartego do tej pory nie był przedmiotem opracowań naukowych, wykraczających poza ramy haseł słownikowych¹

¹ W. Urban, *Duszpasterski wkład księży repatriantów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1970*, Wrocław 1970, s. 96; M. Czajka, M. Kamler, W. Sienkiewicz, *Leksykon historii Polski*, Warszawa 1995, s. 399; P. Nitecki, *Lemparty Antoni*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, red. A. Szostek i in., Lublin 2004, kol. 742; P. Dumanowski, *Uniegoszcz. Dziedzictwo przeszłości*, Luban-Uniegoszcz 2013, s. 107-109;

czy skromnych not biograficznych, głównie na potrzeby przypisów². Z form publicystycznych najobszerniejszym materiałem dotyczącym jego osoby pozostaje rozdział *Prezes pierwszego 20-lecia* z wydanej w 1984 roku książki Radosława Piszczka, *Księża Caritas. Wspomnienia*³, przy czym jest to ujęcie na wskroś przeniknięte dialektyką propagandy PRL, przez co zawiera szereg nieprawdziwych informacji, niemniej jest wciąż bezkrytycznie wykorzystywane jako podstawowe opracowanie biografii ks. Antoniego Lempartego.

Podobny charakter mają zupełnie nieobecne w obiegu naukowym publikacje prasowe o charakterze biograficznym, które ukazywały się przy okazji jubileuszy bądź pogrzebu ks. Antoniego Lempartego⁴. W większości stanowią one jednak powtarzanie tych samych informacji, a nawet całych passusów. Drugim rozpowszechnionym opracowaniem, traktującym o wojennych losach ks. Antoniego Lempartego są jego wspomnienia, dwukrotnie publikowane w zbiorze pod redakcją ks. Juliana Humeńskiego, omówione w poniższym artykule. Ujęcia wybranych fragmentów życia i działalności ks. Antoniego Lempartego odnaleźć można w publikacjach

M. Leszczyński, *Księża diecezjalni ekspatrianci archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego. Słownik biograficzny*, Warszawa 2020, s. 423-424. Od 2017 r. ks. A. Lemparty posiada także biogram w *Wikipedii*. *Antoni Lemparty*, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Antoni_Lemparty&action=history [1.06.2023]. Jednocześnie jego biogramu zabrakło w publikacjach, w których powinien być uwzględniony: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa 1983; J. Mandziuk, *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*, Wrocław 1997; *Z Lubaniem w życiorysie. Wybór biogramów z okazji 800 lat miasta*, red. Ł. Tekieła, M. Sochańska, Luban 2020. Pierwszym całościowym opracowaniem jego biografii jest praca doktorska K. Kubicki, *Ksiądz podpułkownik Antoni Lemparty (1903-1978). Biografia*, Kraków 2023, mps (Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie).

² Np.: W. Szetelnicki, *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1972*, Roma 1975, s. 217, przypis 3; S. Wójcik, *Praca kapłanów archidiecezji lwowskiej na Dolnym Śląsku*, „Studia Polonijne” 1997, t. 17, s. 64; *Eksterminacja narodu polskiego i Kościoła rzymskokatolickiego przez ukraińskich nacjonalistów w Małopolsce Wschodniej w latach 1939-1945. Materiały źródłowe*, cz. 1, oprac. J. Wołczański, Kraków 2005, s. 226, przypis 45; J. Pietrzykowski, *Salezjanie w Polsce 1945-1989*, Warszawa 2007, s. 237, przypis 133.

³ R. Piszczek, *Księża Caritas. Wspomnienia*, Warszawa 1984, s. 21-34.

⁴ *Ćwierćwiecze pracy kapłańskiej i społecznej*, „Caritas” 1953, nr 8, s. 46-48; *40 lat w służbie ołtarza i bliźnich*, „Myśl Społeczna” 1968, nr 50-51, s. 8-9; *Siedemdziesiąta rocznica urodzin*, „Myśl Społeczna” 1973, nr 35, s. 3; *Uroczystości pogrzebowe śp. ks. Antoniego Lempartego*, „Myśl Społeczna” 1978, nr 27, s. 4-5; *W pięćdziesiątą rocznicę śmierci. Ś.p. ks. Antoni Lemparty*, „Kalendarz Caritas” 1983, s. 71-73.

dotyczących kapelanów wojskowych⁵, czy poszczególnych miejscowości, z którymi był związany⁶.

2.1. Środowisko rodzinne i wykształcenie

Antoni Lemparty urodził się 28 sierpnia 1903 roku w Krzemieniewicach, niewielkiej wsi w ówczesnej gminie Przerąb, w powiecie (ujezd) noworadomskim guberni piotrkowskiej w Cesarstwie Rosyjskim. Jego rodzice, Wawrzyniec Lemparty i Apolonia z Bogłowskich, również pochodzący z Krzemieniewic, prowadzili średniej wielkości gospodarstwo rolne. Ponadto ojciec, zdobywszy odpowiednie kwalifikacje w carskiej armii, dorabiał jako felczer, co okresowo wymuszało zmiany zamieszkania rodziny Lempartych, która w 1906 roku przeniosła się do pobliskich Gorzkowic, a następnie do Przerębu, ostatecznie powracając po kilku latach do Krzemieniewic. Po spaleniu się jednak ich gospodarstwa w latach trzydziestych XX wieku, rodzice Antoniego zamieszkali u najmłodszego syna w sąsiednich Rdułtowicach, gdzie Wawrzyniec Lemparty zmarł w 1942 roku, zaś jego żona siedem lat później. Spośród sześciorga ich dzieci, dorosłego wieku oprócz Antoniego, dożyło jedynie dwóch synów: starszy Bolesław, zmarły w 1935 roku w wieku 40 lat oraz najmłodszy Stanisław, który zmarł w 1952 roku, dożywwszy 42 lat.

Edukację w szkole ludowej w Gorzkowicach, rozpoczętą w wieku siedmiu lat i przerwana wybuchem pierwszej wojny światowej, Antoni Lemparty ukończył w 1917 roku. Następnie przez rok uczęszczał do

⁵ M.in.: D. Chodyniecki, *Duszpasterstwo w Ludowym Wojsku Polskim w czasie II wojny światowej*, „Saeculum Christianum” 1995, nr 1, s. 206; W. Wysocki, *Biogramy kapelanów wrześniowych*, w: *Kapelani wrześniowi. Służba duszpasterska w Wojsku Polskim w 1939 r. Dokumenty, relacje, opracowania*, red. W. Wysocki, Warszawa 2001, s. 603.

⁶ Zob.: J. Tyszkiewicz, *Środa Śląska w latach 1945-2006*, w: *Środa Śląska – dzieje miasta wina i skarbów*, red. R. Żerelik, Wrocław 2006, s. 263-353; A. Wiśniewski, *Salezianie w Środzie Śląskiej w latach 1950-2007*, Środa Śląska 2007; A. Węgierski, *Kościół katolicki na ziemi średzkiej*, cz. 2, *Po 1945 roku*, Środa Śląska 2009; J. Skowroński, A. Wilk, *Z dziejów kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy w Lubaniu 1861-2011*, Luban 2011; P. Stefaniak, *Na chwałę Trójcy Świętej. Dzieje klasztoru Sióstr Świętej Marii Magdaleny od Pokuty w Lubaniu 1320-2010*, Kraków 2011; B. Czapka, M. Kazior, *Dzieje Sędziszowa Małopolskiego*, Rzeszów 2014.

progimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej również w Gorzkowicach, a w 1918 roku został przyjęty do trzeciej klasy Gimnazjum Stanisława Niemca w Radomsku. Była to prywatna szkoła o profilu humanistycznym, ukierunkowana na wychowywanie w duchu patriotycznym i religijnym. Niewątpliwie cechą wyróżniającą radomszczańskie gimnazjum był akcent położony na aktywność fizyczną, skauting, rozwijanie talentów muzycznych i scenicznych. W Radomsku gimnazjalista Antoni Lemparty był także świadkiem przełomowych wydarzeń jesieni 1918 roku i narodzin niepodległej Polski. Po zaliczeniu dwóch klas, od roku szkolnego 1920/1921 kontynuował edukację w Liceum im. Piusa X we Włocławku.

Szkoła ta pełniła rolę niższego seminarium diecezji kujawsko-kaliskiej, obejmując program nauczania wyższych klas gimnazjalnych o profilu humanistycznym⁷. Jej dyrektorami byli w tym czasie ks. Franciszek Krupa (Korszyński), późniejszy biskup pomocniczy włocławski, a następnie ks. dr Henryk Kaczorowski, męczennik drugiej wojny światowej, beatyfikowany w 1999 roku. Kadre pedagogiczną w większości stanowili wykładowcy Seminarium Duchownego, z którym liceum dzieliło wspólny budynek. Oprócz kształcenia przygotowującego do zdania państwowego egzaminu dojrzałości, szkoła wychowywała już w duchu wstępnej formacji do kapłaństwa, toteż jej uczniowie wiedli seminaryjny tryb życia, pod okiem dyrektora, ojca duchownego oraz superiorów, którymi byli alumni wyższych kursów włocławskiego Seminarium, wśród nich m.in. Stefan Wyszyński. Kontakt licealisty Antoniego Lempartego z przyszłym prymasem Polski będzie w okresie PRL eksplorowany propagandowo. Według wspomnień ks. Antoniego Lempartego, Stefan Wyszyński był jego ubogim kolegą ze szkolnej ławy, z którym dzielił się otrzymywanymi z domu *bulkami* z *szynką*, podczas gdy syn organisty z Zuzeli miał tylko *nadbużański razowiec*

⁷ Klasy niższe od rocznika A. Lempartego realizowały już program gimnazjum o profilu klasycznym.

z *serem*. Z kolei w świetle wspomnień prymasa Stefana Wyszyńskiego, w ogóle nie znali się z włocławskiego Seminarium. Niemniej w okresie prymasostwa Wyszyńskiego i prezesury Lempartego, wspólna przeszłość seminaryjna miała zarysowywać płaszczyznę równego dialogu, co jednak okazało się propagandowym niewypałem.

W maju 1924 roku Antoni Lemparty zdał, z przewagą ocen dostatecznych, egzaminy maturalne i jesienią tego roku rozpoczął studia jako alumn pierwszego roku włocławskiego Seminarium Duchownego. Uczelnia ta, jako jedna z najstarszych tego typu instytucji przygotowujących przyszłych kapłanów na ziemiach polskich, na przełomie XIX i XX stulecia przeżywała swój renesans, stając się wiodącym ośrodkiem nie tylko kształcenia duchowieństwa, ale i rozwoju myśli teologicznej. Rektorem Seminarium był ks. dr Antoni Borowski, zaś kadrę profesorską stanowili w większości absolwenci studiów uniwersyteckich, przeważnie ze stopniem doktora. Wśród wykładowców, na zajęcia których uczęszczał w czasie swojego krótkiego pobytu we włocławskim Seminarium alumn Antoni Lemparty, byli zarówno doświadczeni dydaktycy (historyk, ks. mgr Rudolf Filipski; filozofowie: ks. dr Stanisław Gruchalski i ks. dr Adam Jankowski), dobrze zapowiadający się młodzi wykładowcy (biblista, ks. dr Karol Cieśliński; niedoszły lekarz i przyrodnik, ks. Apolinary Leśniewski), jak i efemeryczni wykładowcy z innych diecezji (filozof, ks. dr Wiktor Potempa czy muzykolog, ks. lic. Andrzej Nodzyński). Nad wewnętrznym rozwojem alumnów czuwał jako ojciec duchowny ks. dr Piotr Czapla.

Po trzech miesiącach pobytu we włocławskim Seminarium Duchownym, Antoni Lemparty zdecydował się jednak na wystąpienie z tego zakładu i kontynuowanie formacji do kapłaństwa we Lwowie. Wpływ na taką decyzję miały problemy aprowizacyjne, lokalowe i sanitarne Seminarium we Włocławku, a także zatargi z niektórymi wykładowcami. Kluczowym argumentem była jednak kwestia finansowa, bowiem koszty pobytu

w seminariach dawnej Galicji, w odróżnieniu od czesnego rodziców w seminariach byłej Kongresówki, pokrywane były z dotacji rządowych. Wybór nowej uczelni stał się o tyle łatwiejszy, że już wcześniej kilku wrocławskich exalumnów ze starszych roczników przetarło szlak do lwowskiego Seminarium, co zresztą wywołało pretensje i nieporozumienia pomiędzy ordynariuszami obu diecezji.

Kurs, do którego w styczniu 1925 roku dołączył Antoni Lemparty, był pierwszym rocznikiem pięcioletniego cyklu formacji intelektualno-duchowej. Rektorem Seminarium był wówczas ks. prof. Franciszek Lisowski, późniejszy sufragan lwowski i biskup tarnowski, obowiązki ojca duchownego pełnił ks. doc. Stanisław Szurek, doświadczony moderator wielu pokoleń kapłanów. 19 grudnia 1925 roku kleryk Antoni Lemparty otrzymał pierwszą tonsurę. Rytm seminaryjnego życia wyznaczało przyjmowanie kolejnych stopni święceń niższych: ostiariatu i lektoratu 18 grudnia 1926 roku, egzorcystatu i akolitu 6 lutego 1927 roku oraz wyższych: subdiakonatu 7 kwietnia 1928 roku w lwowskim kościele sióstr franciszekanek Najświętszego Sakramentu, diakonatu 1 listopada 1928 roku w kaplicy seminaryjnej oraz prezbiteratu 22 grudnia 1928 roku w bazylice archikatedralnej z rąk abp. dr. Bolesława Twardowskiego. Poza zdobywaniem wiedzy i formacją duchową, alumn Antoni Lemparty doskonalił swoje zdolności muzyczne, opanowując grę na kilku instrumentach. Program dnia nie odbiegał zbytnio od obowiązującego we wrocławskim Seminarium, z tą różnicą, że klerycy, będąc studentami państwowej uczelni, większość zajęć odbywali poza budynkiem Seminarium.

Seminarium Duchowne obrządku łacińskiego we Lwowie przyciągało kandydatów do kapłaństwa spoza archidiecezji lwowskiej nie tylko korzystniejszymi warunkami materialnymi, ale także uniwersyteckim poziomem kształcenia. Każdy alumn był bowiem także studentem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza – jednego

z pięciu uniwersyteckich fakultetów teologicznych, funkcjonujących w międzywojennej Polsce, skupiającym wiele wybitnych jednostek spośród polskiej myśli teologicznej pierwszej połowy XX wieku. Student Antoni Lemparty mógł uczęszczać na zajęcia prowadzone przez m.in. znanych biblistów: ks. prof. Aleksego Klawka i ks. prof. Piotra Stacha; filozofa, ks. prof. Kazimierza Waisa; socjologa, ks. prof. Andrzeja Mytkowicza; historyków: ks. prof. Mieczysława Tarnawskiego, ks. prof. Władysława Żyłę, prof. Edmunda Bulandę; teologów: ks. prof. Szczepana Szydelskiego (teologia fundamentalna), ks. prof. Franciszka Lisowskiego (teologia dogmatyczna), ks. prof. Stanisława Narajewskiego i ks. prof. Adama Gerstmann (teologia moralna), ks. doc. Stanisława Szurka (teologia pastoralna), ks. prof. Stanisława Żukowskiego (homiletyka), ks. prof. Zygmunta Bielawskiego (katechetyka), ks. doc. Michała Wyszyńskiego (prawo kanoniczne) czy muzyków: prof. Adolfa Chybińskiego i ks. dr. Hieronima Feichta CM.

Kończąc pięcioletnie studia teologiczne otrzymaniem w grudniu 1928 roku absolutorium, na którym przeważały oceny *eminenter* i *bene*, Antoni Lemparty był przedostatnim rocznikiem lwowskiego Seminarium Duchownego, niezobligowanym do uzyskiwania obowiązkowego magisterium z teologii. Tytuł ten zdobył jednak podejmując w wieku 50 lat dalsze studia uniwersyteckie z zakresu prawa kanonicznego. Rozpoczął je w 1953 roku na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego, jednak w związku z likwidacją wydziałów teologicznych na państwowych uniwersytetach, od 1954 roku kontynuował studia na Wydziale Prawa Kanonicznego nowo utworzonej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Wśród jego wykładowców byli zarówno kanoniści (m.in. ks. prof. Stefan Biskupski, ks. dr Marian Myrcha, ks. dr Władysław Szafrński), jak i specjaliści innych rodzajów prawa (prof. Edward Gintowt-Dziewiałtowski, prof. Seweryn Szer, prof. Jerzy Sawicki). Trzyletnie studia specjalistyczne

z prawa kanonicznego ks. Antoni Lemparty wieńczył z wynikiem dostatecznym w kwietniu 1956 roku zdobyciem tytułu magistra, na podstawie pracy zatytułowanej *Prawo wyborcze papieża w rozwoju historycznym*, którą przygotował pod kierunkiem ks. prof. Stefana Biskupskiego.

2.2. Działalność duszpasterska w archidiecezji lwowskiej

Po ukończeniu studiów teologicznych i uzyskaniu święceń kapłańskich, z początkiem 1929 roku neoprezbiter Antoni Lemparty został skierowany do pracy w charakterze wikariusza parafii pw. św. Marka Ewangelisty w Warężu (dekanat Bełż), by pod okiem starszego kapłana zdobywać pierwsze doświadczenia duszpasterskie. Pomimo dużego obciążenia katechezą w licznych na terenie parafii szkołach, angażował się także społecznie, m.in. zakładając spółdzielnię mleczarską. W 1931 roku został przeniesiony do parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Uhnowie (dekanat Bełż), by również jako kooperator pomagać leciwemu już proboszczowi. Podobnie jak w Warężu, także w nowej parafii, oprócz obowiązków duszpasterskich spoczywała na nim katechizacja aż w kilkunastu szkołach.

Po rocznym pobycie w Uhnowie, ks. Antoni Lemparty został skierowany na pierwszą samodzielną placówkę jako administrator ekspozytury parafialnej pw. Przemienienia Pańskiego w Krasnem (dekanat Skałat). Szybko jednak popadł w konflikt z miejscowym komitetem kościelnym i już po roku został przeniesiony do sąsiedniej Turówki (dekanat Skałat) jako administrator tamtejszej ekspozytury pw. NMP Nieustającej Pomocy. Dwuletni pobyt w tej parafii charakteryzowały niekończące się spory, głównie o podłożu finansowym, z poprzednimi administratorami, księżmi z sąsiednich placówek czy proboszczem miejscowej parafii unickiej.

W 1935 roku ks. Antoni Lemparty objął parafię pw. Zwiastowania NMP w Sidorowie (dekanat Czortków). Przebywał tam zaledwie rok, ze względu na tragiczny epizod: w lutym 1936 roku w plebanii popełniła samobójstwo

Honorata Bogołowska, kuzynka ks. Antoniego Lempartego, która prowadziła jego gospodarstwo. W konsekwencji tych wydarzeń został przeniesiony na równorzędne stanowisko do ekspozytury parafialnej pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Wolicy Derewlańskiej (dekanat Busk). Dwuletni pobyt w tej placówce był czasem organizacyjnego marazmu, być może spowodowanego przeżyciami z poprzedniej parafii. W 1938 roku ks. Antoni Lemparty objął funkcję administratora ekspozytury pw. NMP Królowej Polski w Chołojowie (dekanat Busk), gdzie m.in. dokończył budowę kościoła filialnego w Dmytrowie, jednak jego pobyt w tej parafii został przerwany wybuchem drugiej wojny światowej.

Jesienią 1939 roku został skierowany do pracy duszpasterskiej najpierw w ekspozyturze pw. św. Kazimierza w Ładyczynie (dekanat Trembowla), następnie pod koniec 1940 roku do należącej do parafii w Kozowej filii pw. bł. Jakuba Strepy w Teofipólce (dekanat Brzeżany). W lipcu 1942 roku mianowano go administratorem parafii pw. św. Mikołaja w Powitnie (dekanat Gródek Jagielloński), gdzie duszpasterzował w trudnych warunkach narastającego konfliktu ukraińsko-polskiego. W lutym 1944 roku miał miejsce napad bandy UPA na plebanię w Powitnie, a ks. Antoni Lemparty musiał ratować się ucieczką w samej bieliźnie. Za zgodą lwowskiej Kurii wyjechał do diecezji tarnowskiej, zatrzymując się na pół roku w Sędziszowie Małopolskim, gdzie początkowo zamieszkał w miejscowym probostwie, a następnie w klasztorze kapucynów.

Na przestrzeni 15 lat ks. Antoni Lemparty pracował w 10 placówkach archidiecezji lwowskiej. Wszystkie były parafiami wiejskimi, niewielkimi pod względem liczby wiernych, co również nie zaspokajało jego ambicjonalnych dążeń. Częstotliwość zmian parafii nie była czymś zupełnie nadzwyczajnym, niemniej w przypadku ks. Antoniego Lempartego wiązała się każdorazowo z konfliktowymi sytuacjami. Na kolejnych placówkach powtarzał się scenariusz nieporozumień z ustępującym poprzednikiem,

sąsiednim proboszczem, miejscowym dziekanem, proboszczem parafii greckokatolickiej, kolatorem kościoła, kierownikiem szkoły, organistą czy radą parafialną, co po części było efektem negatywnych cech jego charakteru. Z drugiej strony wykazywał dużą aktywność organizacyjną, związaną z inwestycjami budowlanymi i remontowymi, zmianami granic parafii, zakładaniem stowarzyszeń, spółdzielni, chórów i orkiestr – szczególnie umuzykalnienie parafii było cechą charakterystyczną jego duszpasterstwa.

2.3. Praca w duszpasterstwie wojskowym

Wybuch drugiej wojny światowej na krótko przerwał pracę ks. Antoniego Lempartego w duszpasterstwie parafialnym. Jako oficer rezerwy został zmobilizowany i otrzymał przydział wojskowy w stopniu kapitana na kapelana epidemicznego szpitala wojennego nr 602 we Lwowie, w którym służył do końca września 1939 roku. Drugą odsłoną jego pracy w duszpasterstwie wojskowym była ponadroczna służba w 7 dywizji piechoty 2 Armii Wojska Polskiego w stopniu majora.

Przebywając w Sędziszowie Małopolskim w sierpniu 1944 roku zastało go wkroczenie Armii Czerwonej i najprawdopodobniej chcąc uniknąć aresztowania czy deportacji, podjął decyzję o wstąpieniu do ludowego Wojska Polskiego. Po zgłoszeniu się do Rejonowej Komendy Uzupełnień w Rzeszowie, został skierowany do Lublina, gdzie na początku października 1944 roku otrzymał przydział na stanowisko proboszcza dywizji w nowo tworzonej 2 Armii Wojska Polskiego. Uczestniczył w formowaniu 7 dywizji piechoty w rejonie Radzyna Podlaskiego, a następnie w jej przegrupowaniu zimą 1945 roku w kierunku frontu przez Kutno, Gniezno, Pomorze Zachodnie, ziemię lubuską, Dolny Śląsk, by ostatecznie po sforsowaniu w kwietniu 1945 roku Nysy Łużyckiej, bezpośrednio uczestniczyć w walkach frontowych w rejonie Budziszyna. Ponad 1300-kilometrowy szlak bojowy 7 dywizji piechoty, ks. Antoni Lemparty zakończył w okolicach Pragi Czeskiej.

Chociaż 2 Armia Wojska Polskiego, w skład której wchodziła 7 dywizja piechoty, bardzo późno została włączona do działań wojennych, niewątpliwie w kwietniu i maju 1945 roku ks. Antoni Lemparty znajdował się w strefie bezpośrednich walk frontowych i to w dramatycznych okolicznościach krwawej bitwy budziszyńskiej. Wszystkie relacje zgodnie zauważają, że przykładał on dużą wagę do troski o godne miejsca pochówku poległych żołnierzy, prowadząc skrupulatną ewidencję sprawowanych pogrzebów.

Fot. 1. Ks. Antoni Lemparty, przed 1949 r. (Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, Księża zmarli, sygn. XVI, Lemparty Antoni, Kwestionariusz personalny, k. 2).

Po zakończeniu działań wojennych, wraz z macierzystą jednostką ks. Antoni Lemparty przebywał najpierw we Wschowie, a następnie w Lubaniu, gdzie w październiku 1945 roku został zdemobilizowany. Epilogiem jego pracy w duszpasterstwie wojskowym w okresie powojennym było zatrudnienie w Generalnym Dziekanacie Wojska Polskiego na stanowisku kapelana pomocniczego Garnizonu Warszawa. Aktywnie uczestniczył także w życiu środowisk kombatanckich. Z okazji 25-lecia

duszpasterstwa wojskowego w PRL, 26 kwietnia 1968 roku rozkazem personalnym ministra obrony narodowej, gen. dyw. Wojciecha Jaruzelskiego, został awansowany na stopień podpułkownika rezerwy.

2.4. Działalność duszpasterska na Dolnym Śląsku

Wojenne losy rzuciły ks. Antoniego Lempartego, jak większość duchowieństwa archidiecezji lwowskiej, na tzw. Ziemie Odzyskane. Pozostając wciąż w służbie wojskowej, w maju 1945 roku trafił wraz z 7 dywizją piechoty do Wschowy. Epizodyczny pobyt w tym mieście dał mu jednak miano pierwszego polskiego kapłana, który reaktywował duszpasterstwo parafialne, m.in. udzielając pierwszego po wojnie sakramentu chrztu czy organizując procesję Bożego Ciała.

Na skutek relokacji dywizji, w czerwcu 1945 roku ks. Antoni Lemparty został przeniesiony do Lubania, gdzie natychmiast przystąpił do odbudowy zniszczonego działaniami wojennymi kościoła. W październiku 1945 roku, po zwolnieniu ze służby wojskowej, otrzymał nominację na administratora tamtejszej parafii pw. Trójcy Świętej, stając się organizatorem polskiego życia religijnego, także na rozległym obszarze powiatów lubańskiego i zgorzeleckiego, jako miejscowy dziekan od kwietnia 1946 roku.

Czteroletni pobyt w Lubaniu był najintensywniejszym okresem pracy duszpasterskiej ks. Antoniego Lempartego, jednego z pierwszych polskich kapłanów na Dolnym Śląsku. Oprócz organizowania prac związanych z odbudową świątyni parafialnej, podejmował starania o przejęcie dla potrzeb kultu katolickiego kościołów poprotestanckich, kreował nową sieć placówek duszpasterskich, pozyskiwał księży do pracy na tym terenie, dbał o sprawy majątkowe miejscowych klasztorów. Jednocześnie angażował się także pozaduszpastersko, m.in. uczestnicząc w pracach miejscowego oddziału Związku Osadników Wojskowych czy piastując mandat radnego Powiatowej Rady Narodowej.

W początkowym okresie ks. Antoni Lemparty sympatyzował z lokalnym środowiskiem Polskiego Stronnictwa Ludowego i był postrzegany przez aparat komunistyczny jako wróg nowej, ludowej Polski. Objęto go rozpracowywaniem w ramach prowadzonej przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego sprawy o kryptonimie „Bezdrożni”. Dopiero od początku 1949 roku zarysowuje się zmiana, która już w połowie tego roku owocowała rozpoczęciem tajnej współpracy z bezpieką pod pseudonimem „Iwan” i publicznym zaangażowaniem się po stronie komunistycznej władzy.

Fot. 2. Ks. Antoni Lemparty, przed 1954 r. (Archiwum Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Akta personalne studentów, sygn. 57/28, Lemparty Antoni, Podanie o przyjęcie na studia, Warszawa 20 sierpnia 1953).

O wiele cenniejszym dla komunistów niż tajny informator, okazał się być ks. Antoni Lemparty jako jawny apologeta nowego ustroju. Obejmując w sierpniu 1949 roku parafię pw. św. Andrzeja Apostoła w Środzie Śląskiej postrzegany był już jako lojalny i usłużny wobec władz państwowych, jednocześnie angażując się w działalność pierwszej, wzorcowej komisji księży przy wrocławskim oddziale Związku Bojowników o Wolność

i Demokrację. Na nowej parafii od razu umożliwiono ks. Antoniemu Lempartemu nauczanie religii w liceum oraz przekazano budynek plebanii, o co bezskutecznie przez kilka lat starał się jego poprzednik, dyscyplinarnie zwolniony ze szkoły. Kilkumiesięczny pobytu w Środzie Śląskiej zakończył się na skutek politycznej decyzji o powierzeniu ks. Antoniemu Lempartemu funkcji prezesa zarządu przymusowego znacjonalizowanej organizacji *Caritas*.

2.5. Zaangażowanie społeczne i polityczne

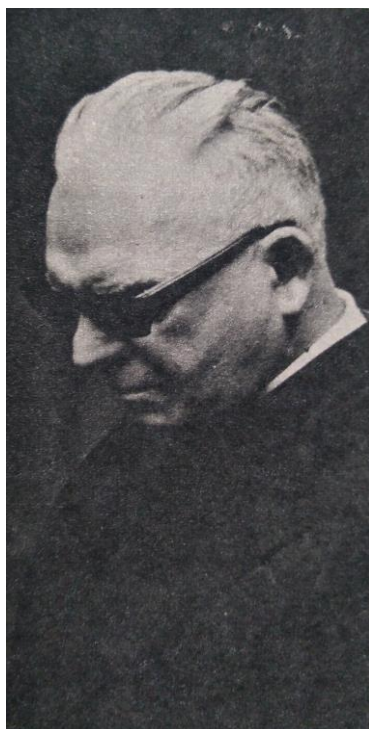
Stanięcie na czele upaństwowionej organizacji *Caritas* otwierało nowy, ostatni rozdział w życiu i karierze ks. Antoniego Lempartego. Na początku 1950 roku przeprowadził się do Warszawy i tam przez kolejne ponad dwadzieścia lat pełni rozmaite funkcje wyłącznie społeczne i polityczne, nie angażując się duszpastersko.

Przejęcie w styczniu 1950 roku przez państwo struktur i majątku kościelnej organizacji charytatywnej *Caritas* było kolejnym elementem represyjnej polityki komunistycznego państwa wobec Kościoła katolickiego. Propagandowej legalizacji dokonanego bezprawia służyło powierzenie zarządu przymusowego tej organizacji osobom kojarzonym ze środowiskami katolickimi, na czele z ks. Antonim Lempartym, który we wrześniu 1950 roku objął fotel prezesa zarządu głównego nowo utworzonego Zrzeszenia Katolików „Caritas”, firmując swoim nazwiskiem działalność całkowicie uzależnionej od komunistycznych władz organizacji o dywersyjnym wobec hierarchicznego Kościoła przeznaczeniu.

Okres stalinizmu był najaktywniejszym czasem politycznego zaangażowania ks. Antoniego Lempartego, który czynnie włączał się w działania wymierzone przeciwko Episkopatowi Polski. Przełom październikowy 1956 roku przyniósł zachwianie pozycji skompromitowanego kapłana. Niemniej osobiście uczestniczył on w rozmowach z prymasem

Stefanem Wyszyńskim, które jednak nie doprowadziły do zwrócenia Kościołowi kontroli nad działalnością Zrzeszenia.

Po kilku latach wewnętrznego kryzysu i organizacyjnej stagnacji, władze komunistyczne podjęły decyzję o ponownej aktywizacji struktur Zrzeszenia Katolików „Caritas” dla potrzeb polityki, tym razem w celu skanalizowania ruchu tzw. duchowieństwa postępowego, skupionego w *kołach księży*, przy jednoczesnym drastycznym ograniczeniu dotychczasowego pola działalności charytatywno-wychowawczej Zrzeszenia. Ksiądz Antoni Lemparty, choć pozostawał prezesem zarządu głównego, nie odgrywał już jednak pierwszorzędnej roli we władzach zreorganizowanego Zrzeszenia, przede wszystkim ze względu na pogłębiające się problemy zdrowotne, które w szybkim czasie przyczyniły się do znacznego obniżenia komfortu życia i ograniczyły jego zawodowe funkcjonowanie.

Fot. 3. Ks. Antoni Lemparty, przed 1974 r. (*Siedemdziesiąta rocznica urodzin*, „Myśl Społeczna” 1973, nr 35, s. 3).

Pomimo dwukrotnych operacji w Holandii, których umożliwienie było również elementem lojalizacji chorego kapłana wobec władz komunistycznych, schorzenie oczu już w połowie lat sześćdziesiątych doprowadziło do całkowitej utraty wzroku. W konsekwencji przez lata sprawował on funkcję prezesa zarządu głównego Zrzeszenia jako osoba zupełnie ociemniała, posługując się alfabetem Braille'a, opanowując umiejętność pisania na specjalnej maszynie, ale jednocześnie nie mając realnego wpływu na większość podejmowanych w ramach funkcjonowania zarządu decyzji. Obowiązki prezesa zarządu głównego Zrzeszenia Katolików „Caritas” ks. Antoni Lemparty pełnił do 1971 roku. Na czwartym walnym zjeździe organizacji w listopadzie tego roku wybrano go jeszcze prezesem nowo utworzonej rady naczelnej Zrzeszenia, której formalnie przewodził do 1976 roku, nie uczestnicząc jednak przez większość tego czasu, ze względu na stan zdrowia, w jej pracach.

Zasiadanie w naczelnych władzach upaństwowionej organizacji *Caritas* nie było jedynym przejawem publicznej aktywności ks. Antoniego Lempartego. Wchodził on w skład prezydium zarządu Komisji Księży przy zarządzie głównym Związku Bojowników o Wolność i Demokrację od początku jej istnienia do formalnego rozwiązania w 1955 roku. Aktywnie działał w Komisji Duchownych i Świeckich Działaczy Katolickich przy Ogólnopolskim Komitecie Frontu Narodowego oraz w Polskim Komitecie Obrońców Pokoju, uczestnicząc m.in. w II Światowym Kongresie Obrońców Pokoju w Warszawie w listopadzie 1950 roku czy w Kongresie Narodów w Obronie Pokoju w Wiedniu w grudniu 1952 roku. W latach 1951-1965 zasiadał w zarządzie głównym Polskiego Czerwonego Krzyża. Publiczne zaangażowanie władze komunistyczne wynagradzały dekorowaniem piersi ks. Antoniego Lempartego najwyższymi odznaczeniami państwowymi: dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi (1951, 1954), Krzyżem Kawalerskim (1950), Oficerskim (1952), Komandorskim (1953) i Komandorskim

z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (1964) czy Orderem Sztandaru Pracy I klasy (1969).

Fot. 4. Grób ks. Antoniego Lempartego, cmentarz parafialny w Grodzisku Mazowieckim, 2022 r. (fot. K. Kubicki).

Postępujące pogarszanie się stanu zdrowia, doprowadziło do tego, że ostatnie lata swojego życia ks. Antoni Lemparty spędził unieruchomiony w swoim warszawskim mieszkaniu, odwiedzany tylko przez wąskie grono znajomych, zapomniany zarówno przez dotychczasowych mocodawców, jak i czynniki kościelne. Zmarł na skutek zawału serca 30 maja 1978 roku. Pochowany został trzy dni później na cmentarzu parafialnym w Grodzisku Mazowieckim.

3. Dorobek publicystyczny i redaktorski

Spuścizna literacka ks. Antoniego Lempartego nie była do tej pory przedmiotem żadnej analizy ani nawet zestawienia bibliograficznego. Jego osobę pominięto zarówno w *Słowniku polskich teologów katolickich*, jak i w *Słowniku księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*, chociaż w tej ostatniej publikacji ujęto np. biogramy ks. Antoniego Kija czy

ks. Antoniego Łopacińskiego⁸ jedynie ze względu na ich autorstwo wspomnień wojennych, publikowanych nota bene w tym samym zbiorze, w którym ukazał się również tekst ks. Antoniego Lempartego – kapłana archidiecezji wrocławskiej, w przypadku którego na wspomnieniach wojennych bynajmniej nie wyczerpywała się spuścizna jego pióra. „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” w latach 1952-1970 wymienia 23 razy Antoniego Lempartego jako autora drukowanych publikacji, w większości wydawnictw religijnych⁹. Ponadto trzykrotnie ujmuje także publikacje jego autorstwa, wydane jednak bez ujawnienia nazwiska twórcy. Oprócz wydawnictw samodzielnych był on również autorem artykułów prasowych.

Ksiądz Antoni Lemparty późno zaistniał jako autor słowa drukowanego. Nie przejawiał inklinacji pisarskich w okresie studiów seminaryjnych, chociaż alumni wrocławskiego Seminarium Duchownego redagowali ukazujący się od 1918 roku periodyk „Przedświt”. Było to czasopismo *polskiej młodzieży duchownej*, adresowane do kleryków wszystkich seminariów duchownych w Polsce. Miało być *polem, na którym pierwszych swych lotów próbować będą przyszli myśliciele i apologety*¹⁰. W okresie bytności Antoniego Lempartego we wrocławskim Seminarium, czasopismo ukazywało się z częstotliwością trzech 32-stronicowych numerów rocznie, w nakładzie 500 egzemplarzy. W 1924 roku periodyk posiadał cztery działy: naukowo-literacki, recenzyjno-polemiczny, kronikarski i rozmaitości¹¹. Seminarzysta Antoni Lemparty, jak wykazała kwerenda

⁸ J. Mandziuk, *Słownik księży pisarzy...*, s. 142-143, 187.

⁹ W przypadku modlitewnika *Jezus i Maryja*, pełne imię i nazwisko autora zostało podane przy pierwszym, drugim i szesnastym wydaniu, przy pozostałych podano inicjały *A. L.*

¹⁰ [Od redakcji], „Przedświt” 1918, z. 1, s. 4.

¹¹ A. Notkowski, *Z dziejów prasy polskiej na Kujawach wschodnich do 1918 r.*, cz. 2, „Rocznik Historii Czołpismienictwa Polskiego” 1971, z. 4, s. 457; W. Frątczak, *Wrocławskie czasopisma kościelne w latach 1898-1939*, Wrocław 1998, s. 44-47; K. Rulka, *Czasopisma kleryckie w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławku*, w: *Edukacja. Kultura. Teologia. Studia ofiarowane Księdzu Profesorowi Jerzemu Bagrowiczowi z okazji 65. rocznicy urodzin*, red. K. Konecki, I. Werbiński, Toruń 2003, s. 290-292; K. Rulka, „Przedświt”, *czasopismo alumnów polskich seminariów duchownych w latach 1918-1931*, „Teologia

wszystkich numerów „Przedświtu” z lat 1920-1925, nie zdążył wzbić się ze swoją twórczością na jego łamy ani razu, najpewniej z tego powodu, że trzon prezentowanej tam aktywności pisarskiej wychodził spod pióra alumnów ze starszych roczników¹².

Również w pierwszych latach swojego kapłaństwa ks. Antoni Lemparty nie podejmował prób pisarskiego debiutu, chociaż jako ambitny społecznik mógłby wzorem innych duchownych publikować artykuły np. na łamach lwowskiej „Gazety Kościelnej”. Przeprowadzona kwerenda nie wykazała, by publikował także cokolwiek w gazetce dywizyjnej, a następnie w pierwszym polskim czasopiśmie w powojennym Lubaniu „Na Straży”¹³, wydawanym najpierw przez wydział polityczno-wychowawczy 7 dywizji piechoty, następnie krótko przez Starostwo Powiatowe w Lubaniu i ostatecznie przez samodzielną spółdzielnię wydawniczą¹⁴. Brak jego aktywności we współtworzeniu czasopisma, którego redakcja mieściła się po sąsiedzku z lubańską plebanią¹⁵, a z redaktorem naczelnym gazety, Włodzimierzem Boruńskim łączyły ks. Antoniego Lempartego dobre stosunki¹⁶, dziwi tym

i Człowiek” 2008, t. 12, s. 216-218, 225-226; J. Dębiński, *Duchowieństwo rzymskokatolickie diecezji wrocławskiej w latach 1918-1939*, Toruń 2010, s. 167-168.

¹² W. Frątczak, *W okresie międzywojennym*, w: *Od wieków kształci pasterzy. Wyższe Seminarium Duchowne we Wrocławku*, red. J. Bagrowicz i in., Wrocław 1994, s. 21; W. Frątczak, *Kościół rzymskokatolicki we Wrocławku w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, w: *Wrocław. Dzieje miasta*, t. 2, *Lata 1918-1998*, red. J. Staszewski, Wrocław 2001, s. 240.

¹³ Kwerendą objęto egzemplarze czasopisma „Na Straży” z zasobu: Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie-Rembertowie, Archiwum Państwowego we Wrocławiu – Oddział w Bolesławcu oraz Muzeum Regionalnego w Lubaniu.

¹⁴ Czasopismo „Na Straży” (noszące początkowo tytuł „W Boju”) wydawane było w latach 1945-1946, w objętości od dwóch do kilkunastu stron, z różnymi podtytułami i nie zawsze regularną częstotliwością (w okresie powojennym ukazywało się generalnie dwa razy w tygodniu); zob.: Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Urząd Wojewódzki Wrocławski we Wrocławiu, sygn. 8.1.1/IX/63, Sprawozdanie sytuacyjne Starostwa Powiatowego w Lubaniu za kwiecień 1946, Lubań 6 maja 1946, k. 32; S. Pajączkowski, *Lubańska spółdzielnia osadników wojskowych*, w: *Polskie tradycje wojskowe Dolnego Śląska*, red. E. Jadziak, Warszawa-Wrocław 1978, s. 204-205; W. Bena, *Lubań wczoraj i dziś*, Lubań 2005, s. 124-127; B. Grzybek, *Problemy codzienne osadników w Lubaniu na podstawie gazetki „Na Straży” w latach 1945-1946 – wstęp do badań*, w: *Bolesławianie – nie przybyli znikąd. Wokół krajobrazu osadniczego Dolnego Śląska*, red. A. Bober-Tubaj, J. Nowosielska-Sobel, G. Strauchold, Bolesławiec 2016, s. 198-200.

¹⁵ B. Grzybek, J. Kulczycki, *Ulice Lubania*, Lubań 2011, s. 88.

¹⁶ Włodzimierz Boruński, z którym ks. A. Lemparty zasiadał w Powiatowej Radzie Narodowej, trafił do Lubania także w szeregach 7 dywizji piechoty. Prywatnie kuzyn J. Tuwima, zapisał się w pierwszych powojennych miesiącach jako animator miejscowego życia kulturalnego, a w późniejszym czasie znany był jako aktor filmowy, kreujący przede wszystkim charakterystyczne postaci starych Żydów (m.in. Michał Szuman w „Lalce” R. Bera, Dawid Halpern w „Ziemi obiecanej” A. Wajdy, Abraham Gold w „Zazdrości

bardziej, że na łamach tego periodyku ukazywały się m.in. wspomnienia nie tylko ze szlaku bojowego 7 dywizji, ale i z udziału jej żołnierzy w walkach września 1939 roku. Ponadto pomimo propagandowej, nawet nachalnej szaty graficznej, wątki religijne nie były jeszcze rugowane i tematyka związana np. ze świętami religijnymi była poruszana na łamach lubańskiej gazety. Nazwisko ks. Antoniego Lempartego pojawia się jedynie w narracji poszczególnych artykułów, przeważnie relacji z różnych wydarzeń i uroczystości z życia dywizji, a następnie miasta. W okresie pobytu na Dolnym Śląsku, nie publikował także w *dziele nieurzędowym* „Wiadomości Kościelnych” – periodyku wrocławskiej Kurii, chociaż ukazywały się tam nie tylko materiały o charakterze duszpasterskim, ale również m.in. relacje z wydarzeń parafialnych.

Na spuściznę drukowaną, której autorstwo można przypisywać ks. Antoniemu Lempartemu składają się teksty w wydawnictwach zwartych, artykuły prasowe, wywiady oraz publikacje liturgiczno-dewocyjne.

3.1. Publikacje w wydawnictwach zwartych

Teksty autorstwa ks. Antoniego Lempartego, drukowane w samodzielnych wydawnictwach, w zdecydowanej większości stanowią jego przemówienia o charakterze politycznym, wygłaszane przy okazji masowych imprez propagandowych, a następnie publikowane w broszurach, materiałach konferencyjnych czy wydawnictwach albumowych.

W wydanej jesienią 1949 roku (druk ukończono w październiku) przez Spółdzielnię Wydawniczo-Oświatową „Czytelnik” broszurze *Księża mówią... Fragmenty przemówień, listów i oświadczeń kapłanów polskich*, ukazała się m.in. wypowiedź ks. Antoniego Lempartego¹⁷. Był to passus z jego

i medycynie” J. Majewskiego, czy Sommer w serialu „Polskie drogi” J. Morgensterna). W. Bena, *Lubań wczoraj...*, s. 116-117; B. Adamczyk-Pogorzelec, Włodzimierz Boruński, w: *Z Lubaniem w życiorysie...*, s. 90.

¹⁷ *Księża mówią... Fragmenty przemówień, listów i oświadczeń kapłanów polskich*, Warszawa 1949, s. 45.

wystąpienia na forum Miejskiej Rady Narodowej w Lubaniu, która obradowała 3 września 1949 roku na nadzwyczajnym posiedzeniu plenarnym, w związku z ogólnopolską akcją propagandową, wymierzoną w *politykę Watykanu*, w kontekście opublikowania oświadczenia rządu w sprawie dekretu Świętego Oficjum z 1 lipca 1949 roku, grożącego ekskomuniką za przynależność do partii komunistycznych. Zgodnie z wytycznymi, do udziału w posiedzeniu rady należało zaprosić także gości, m.in. miejscowe duchowieństwo¹⁸, dlatego też wśród uczestników znalazł się również ks. Antoni Lemparty, chociaż w międzyczasie przestał pełnić obowiązki administratora tutejszej parafii. Zabrał on głos w trakcie zaprogramowanej dyskusji, a dwuakapitowy fragment jego wypowiedzi, w którym wyrażał solidarność z oświadczeniem rządu, zamieszczono następnie w publikacji *Księża mówią...*, błędnie przy tym podając nazwisko autora cytowanych słów w formie *Lamparty*¹⁹.

Licząca 64 strony broszura, ukazała się w nakładzie 20 400 egzemplarzy i zgodnie z podtytułem zawierała zbiór fragmentów wypowiedzi ponad 50 księży, wyrażających *patriotyczne i postępowe stanowisko poważnej części duchowieństwa katolickiego, która nie widzi żadnej sprzeczności między obowiązkami obywatelskimi w Polsce Ludowej, a obowiązkami duszpasterskimi i stoi na gruncie porozumienia i współpracy między*

¹⁸ Zob.: Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Wrocławska Wojewódzka Rada Narodowa we Wrocławiu, sygn. 1/84, Protokół odprawy przewodniczących rad narodowych i starostów powiatowych, Wrocław 2 sierpnia 1949, k. 9-14; Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej we Wrocławiu, sygn. 1.7/938, Ocena przebiegu posiedzeń rad narodowych, Wrocław [1949], k. 8-11; M. Ordyłowski, *Polityka lokalnych władz PRL wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku w latach 1945-1979*, w: *Stefan kardynał Wyszyński wobec Ziem Zachodnich i Północnych oraz stosunków polsko-niemieckich. W 100-lecie urodzin Prymasa Tysiąclecia*, red. T. Dzwonkowski, Cz. Osękowski, Warszawa-Poznań-Zielona Góra 2001, s. 107.

¹⁹ *Księża mówią...*, s. 45; zob.: Archiwum Państwowe we Wrocławiu – Oddział w Bolesławcu, Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Lubaniu, sygn. 14, Protokół posiedzenia Miejskiej Rady Narodowej w Lubaniu, Lubań 3 września 1949, k. 258; Archiwum Państwowe we Wrocławiu – Oddział w Bolesławcu, Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Lubaniu, sygn. 20, Protokół posiedzenia Miejskiej Rady Narodowej w Lubaniu, Lubań 3 września 1949, k. 191; Archiwum Państwowe we Wrocławiu – Oddział w Bolesławcu, Powiatowa Rada Narodowa w Lubaniu, sygn. 17, Protokół posiedzenia Miejskiej Rady Narodowej w Lubaniu, Lubań 3 września 1949, k. 259.

*Państwem i Kościołem w Polsce*²⁰. Publikacja zachowana m.in. w aktach działalności administratora apostolskiego Dolnego Śląska, ks. dr. Karola Milika, ówczesnego ordynariusza ks. Antoniego Lempartego²¹, wzbudziła zainteresowanie Episkopatu, zawierała bowiem wypowiedzi duchownych z całej Polski, stanowiąc przejaw propagandowej ofensywy władz komunistycznych w formowaniu klimatu ułatwiającego wdrażanie rozłamowej koncepcji zorganizowania tzw. duchowieństwa postępowego.

Fragment przemówienia ks. Antoniego Lempartego, wygłoszonego na pierwszym Polskim Kongresie Pokoju, który obradował w dniach 1-2 września 1950 roku w budynku Politechniki Warszawskiej²², został przedrukowany w albumowym wydawnictwie *Księża katoliccy Polski w służbie pokoju*, który ukazał się w listopadzie tego roku²³. Prezes zarządu przymusowego *Caritas* przemawiał w imieniu 73 uczestniczących w kongresie księży, w drugim dniu jego obrad²⁴, jako jeden z dyskutantów. Jego wystąpienie – naszpikowane propagandowymi sloganami typu: *Ręce precz od Korei!*, *Ziemie Zachodnie, które po wiekach wróciły do macierzy (...)* *stanowią smaczny kęs dla kapitalistów* – zbudowane było na wzór *meldunku o wynikach planowej pracy*, jaki składają przodownicy, w którym wyliczał dotychczasowe osiągnięcia ruchu *księży-patriotów*: uzdrowienie sytuacji w *Caritas*, przyczynienie się do podpisania *Porozumienia*, udział w akcji pokojowej. Najistotniejszym jednak fragmentem była złożona deklaracja, która stanowiła jedno z najodważniejszych wystąpień publicznych

²⁰ *Księża mówią...*, s. 5.

²¹ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, Akta działalności biskupów, sygn. IA-26a-29, Broszura *Księża mówią...*

²² Obrady kongresu trwały dwa dni, aczkolwiek w przestrzeni propagandowej (znaczki pocztowe, plakat autorstwa T. Gronowskiego, odznaka pamiątkowa) uwzględniano jego trzydniowe trwanie: 1-3 września. Ostatniego dnia odbywały się tzw. imprezy towarzyszące.

²³ *Księża katoliccy Polski w służbie pokoju*, Warszawa 1950, s. 64. W tej samej publikacji zamieszczono również bardzo krótki fragment przemówienia ks. A. Lempartego, wygłoszonego 17 czerwca 1950 r. na zwołanym z okazji zakończenia *akcji sztokholmskiej* posiedzeniu Polskiego Komitetu Obrońców Pokoju, obradującym w siedzibie Rady Państwa. Tamże, s. 56; zob.: *Uroczyste zakończenie akcji zbierania podpisów*, „Życie Warszawy” 1950, nr 166, s. 1; *Pielgrzymka do Oświęcimia*, „Głos Kapłana” 1950, nr 10, s. 16.

²⁴ W omawianej publikacji błędnie podano, że przemówienie zostało wygłoszone przez ks. A. Lempartego 1 września.

ks. Antoniego Lempartego: *My, księża-bojownicy jesteśmy i chcemy do śmierci być kapłanami katolickimi. W sprawach wiary, moralności i jurysdykcji chcemy podlegać naszym biskupom i Papieżowi, którego świat nazywa Ojcem Św. Nigdy nie powstała w naszych głowach myśl o rozbiciu Kościoła, czy jakiegś schizmie. Ale również czujemy się Polakami, pójdziemy razem z ludem i jaki rodzaj polityki i gospodarowania obierze sobie lud, my zawsze wprzagniemy się do współpracy w odbudowie kraju, w realizacji planów Rządu Polski Ludowej*²⁵.

Fot. 5. Ks. Antoni Lemparty (pierwszy z prawej) w czasie obrad II Światowego Kongresu Obrońców Pokoju, 1950 r. (*Manifest do Narodów Świata*, „Ksiądz Obywatel” 1950, nr 1, s. 12).

Przemówienie to nie pozostało bez reakcji ze strony hierarchii polskiego Kościoła. Już 8 września 1950 roku abp Stefan Wyszyński skierował do ks. Antoniego Lempartego obszerny list, w którym informował: *Jak wynika z prasy, w czasie obrad I Kongresu [Pokoju] pozwolił sobie Ksiądz*

²⁵ *Księża katolicy Polski...*, s. 64; zob.: *Nasz wkład w walkę o pokój*, „Głos Kapłana” 1950, nr 12-13, s. 3-4; *Z przemówienia ks. Wincentego [!] Lempartego*, „Głos Koszaliński” 1950, nr 246, s. 2; S. Owczarek, *Być zaangażowanym – być księdzem*, Warszawa 1982, s. 169.

na wystąpienie przeciwko Stolicy Świętej. Wystąpienie to wywołało w katolickim społeczeństwie Stolicy zrozumiałe zdziwienie i głęboki ból, tym bardziej, że padło z ust kapłana (...). Wystąpieniem swoim wyrządził Ksiądz wielką krzywdę duchowieństwu katolickiemu²⁶. Stawiane przez prymasa zarzuty ks. Antoni Lemparty odpierał butnym usprawiedliwieniem: *Na I Kongresie pokojowym nie „występowałem przeciwko Stolicy Apostolskiej”, stwierdziłem tylko zaistniały fakt. Jeżeli jest inaczej, gotów jestem sprostować według podanej mi treści i formy*²⁷.

Znacznie obszerniejsza wypowiedź ks. Antoniego Lempartego ukazała się w materiale konferencyjnym *Zjazd wyborczy delegatów Komisji Księży w Warszawie 1952* (na okładce tytuł *Wierni Kościołowi i Ojczyźnie*). Licząca 132 strony publikacja, została wydana nakładem Komisji Księży przy zarządzie głównym Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w liczbie 15 077 egzemplarzy. Jej druk ukończono w maju 1952 roku. Była ona propagandowym pokłosiem ogólnokrajowego zjazdu około 350 delegatów okręgowych komisji księży, działających przy wojewódzkich oddziałach Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, który odbywał się w dniach 20-21 lutego 1952 roku w warszawskiej siedzibie Związku Nauczycielstwa Polskiego przy Wybrzeżu Kościuszkowskim²⁸. Jeden z referatów w trakcie obrad – *Prawa i obowiązki obywatelskie w projekcie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* – wygłosił ks. Antoni Lemparty²⁹. Jego przemówienie, pod nieco zmienionym tytułem *Problem Kościoła w projekcie*

²⁶ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Akta personalne, b. sygn., Lemparty Antoni, Pismo abp. S. Wyszyńskiego do ks. A. Lempartego, Warszawa 8 września 1950.

²⁷ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, Akta działalności biskupów, sygn. IA-26a-78, Pismo ks. A. Lempartego do Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Warszawa 24 września 1950, k. 5.

²⁸ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, sygn. BU 0648/152, t. 2, Notatka dot. zjazdu księży, Warszawa 4 marca 1952, k. 176; *Krajowy Zjazd Delegatów Komisji Księży*, „Ksiądz Obywatel” 1952, nr 3, s. 1; *Zjazd Głównej Komisji Księży przy ZBoWiD*, „Caritas” 1952, nr 2, przód okładki verso; S. Owczarek, *Być zaangażowanym...*, s. 188 (podaje, że zjazd trwał trzy dni, 20-22 lutego); B. Bankowicz, A. Dudek, *Ze studiów nad dziejami Kościoła i katolicyzmu w PRL*, Kraków 1996, s. 13; J. Żurek, *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949-1956*, Warszawa-Katowice 2009, s. 99.

²⁹ *Krajowy Zjazd Delegatów...*, s. 1; *Z krajowego Zjazdu Komisji Księży*, „Caritas” 1952, nr 3, s. 52-53; zob. *Dyskusja nad projektem Konstytucji – otwarta*, „Ksiądz Obywatel” 1952, nr 3, s. 12.

Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, zostało wydrukowane we wspomnianej publikacji, w rozdziale *Głosy w dyskusji*³⁰ i uwzględnione w „Przewodniku Bibliograficznym. Urzędowym Wykazie Druków Wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej”³¹. Pod względem merytorycznym tekst firmowany nazwiskiem ks. Antoniego Lempartego był propagandową analizą zapisów prawnych, odnoszących się do spraw wyznaniowych, zarówno w projekcie konstytucji, jak i we wcześniejszym ustawodawstwie. Jak głosił podpis pod fotografią, przedstawiającą przemawiającego na zjeździe prezesa zarządu głównego Zrzeszenia Katolików „Caritas”, swoimi słowami *maluje jasną przyszłość Kościoła w Polsce Ludowej*.

Fot. 6. Ks. Antoni Lemparty, 1969 r. (*W służbie Ojczyzny*, oprac. J. Humeński, Warszawa 1969, s. 70).

³⁰ A. Lemparty, *Problem Kościoła w projekcie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, w: *Zjazd wyborczy delegatów Komisji Księży w Warszawie 1952*, Warszawa 1952, s. 102-104.

³¹ „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej” 1952, nr 26, s. 316, poz. 3933.

W pamiątkowym albumie *W służbie Ojczyzny*, przygotowanym pod redakcją ks. Juliana Humeńskiego i wydanym przez Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej w 1969 roku (druk ukończono w maju 1970 roku w nakładzie 5 055 egzemplarzy) z okazji *ogólnokrajowego spotkania księży – byłych kapelanów Wojska Polskiego – uczestników II wojny światowej oraz kapelanów Sił Zbrojnych PRL*, umieszczono dwustronicowy *głos w dyskusji* ks. Antoniego Lempartego³². Z okazji trzydziestej rocznicy napaści Niemiec na Polskę, 9 września 1969 roku Generalny Dziekanat Wojska Polskiego zorganizował w Warszawie spotkanie byłych kapelanów, którego faktycznym celem miała być aktywizacja księży niezwiązanych z koncesjonowanym duszpasterstwem wojskowym³³.

Podczas konferencji w Ministerstwie Kultury i Sztuki przy ulicy Senatorskiej, z udziałem zaproszonych przedstawicieli władz państwowych i wojskowych³⁴, głos zabrał m.in. ks. Antoni Lemparty. Jego wystąpienie, poza szczątkowym wątkiem osobistych wspomnień, było kurtuazyjnym wyrażeniem wdzięczności za zorganizowaną uroczystość i jednocześnie apelem, by częściej dochodziło do tego typu spotkań. I nawet jeśli przemówienie niedołęznego *prezesa Caritasu* trąciło nieco frazesami *walki o pokój* z poprzedniej dekady, w porównaniu z głosami innych dyskutantów nie wnosząc nic twórczego (poza zachętą do spisywania *wspomnień wojennych i okupacyjnych, aby zachować je jako materiał dla przyszłych historyków*), to wciąż wypowiadającemu takie słowa przyświecał cel, na którym w gruncie rzeczy zależało organizatorom uroczystości i ich

³² *W służbie Ojczyzny*, oprac. J. Humeński, Warszawa 1969, s. 70-71.

³³ Chodziło o włączenie w jego szeregi jak największej liczby księży dotąd nigdzie społecznie niezaangażowanych, aczkolwiek posiadających cechy patriotyczne ze względu na swoją wojskową przeszłość. (...) Zamiar był śmiały i po raz pierwszy przedsięwzięty, nie mieliśmy bowiem dotąd żadnego w tym względzie doświadczenia. Został jednak przychylnie potraktowany przez nasze władze wojskowe i cywilne. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 127/140, Ocena spotkania kapelanów, Warszawa 1969, k. 104.

³⁴ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 127/140, Notatka dot. spotkania kapelanów, Warszawa 10 września 1969, k. 37-38; *Księża kapelani w 30 rocznicę września*, „Myśl Społeczna” 1969, nr 40, s. 4.

mocodawcom: kończąc swoje przemówienie zaapelował do *wszystkich kolegów-kapelanów w Polsce i na świecie o jednolitą postawę wobec Ojczyzny naszej – Polski Ludowej*³⁵. Niczym nieróżniące się od wygłaszanych w dobie stalinizmu przemówienie było jednym z ostatnich wystąpień publicznych już zupełnie ociemniałego ks. Antoniego Lempartego.

Należy zwrócić uwagę, że fragmenty przemówień ks. Antoniego Lempartego były także przedrukowywane w prasie codziennej, zarówno ogólnokrajowej, jak i regionalnej, nie uwzględniono ich jednak w zestawieniu jego publikacji ze względu na to, że chociaż posiadały niekiedy nawet samodzielne nagłówki, były publikowane jako cytaty w kontekście szerszych relacji prasowych z opisywanych wydarzeń. Ponadto ich treść pochodziła z rozdzielnika Polskiej Agencji Prasowej, stąd identyczne fragmenty publikowane były w wydaniach różnych dzienników³⁶.

Osobny rodzaj pisarskiej aktywności ks. Antoniego Lempartego stanowią jego wspomnienia z okresu drugiej wojny światowej, które ukazały się w zbiorze wspomnień kapelanów wojskowych, przygotowanym pod redakcją ks. Juliana Humeńskiego. Antologia doczekała się trzech wydań (1967, 1969 i 1974), przy czym każda kolejna edycja wspomnień różniła się

³⁵ *W służbie Ojczyzny...*, s. 71; *Spotkanie księży, byłych kapelanów*, „Żołnierz Wolności” 1969, nr 214, s. 2. Pamiętać należy, że spotkanie przebiegało pod nadzorem Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego oraz Urzędu ds. Wyznań, wedle przygotowanego wcześniej scenariusza. W spotkaniu wzięło udział 159 księży. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 127/140, Notatka dot. spotkania kapelanów, Warszawa 10 września 1969, k. 36-40.

³⁶ Zob. np.: *Przemówienie ks. proboszcza Lemparty’ego*, „Dziennik Bałtycki” 1950, nr 31, s. 1-2; *Przemówienie przewodniczącego Zarządu Głównego „Caritasu” ks. proboszcza A. Lemparty’ego*, „Głos Szczeciński” 1950, nr 31, s. 1-2; *Rząd daje dowody poparcia dla działalności uzdrowionego „Caritasu”*. *Przemówienie ks. prałata [!] Lemparty’ego*, „Sztandar Ludu” 1950, nr 31, s. 2; *„To nasze zebranie jest początkiem nowego przełomu”*. *Przemówienie ks. proboszcza Lemparty’ego na zjeździe „Caritasu” w Warszawie*, „Trybuna Ludu” 1950, nr 32, s. 2; *Uzdrowienie stosunków w „Caritasu” obowiązkiem i czołowym zadaniem nowego zarządu*. *Przemówienie ks. prałata [!] Lemparty’ego na zjeździe „Caritasu” wygłoszone 30.I.50*, „Głos Wielkopolski” 1950, nr 32, s. 2-3; *W dobrym rozumieniu misji charytatywnej*. *Nowy okres działalności „Caritasu”*. *Przemówienie ks. proboszcza Lemparty’ego na zjeździe w Politechnice*, „Życie Warszawy” 1950, nr 31, s. 3.

tytułem³⁷ oraz objętością i doborem tekstów³⁸, a także dodatkami redakcyjnymi³⁹, przez co de facto każde wydanie w pewnym sensie stanowi znacznie odbiegającą od poprzedniej wersję. Oficjalnie inicjatorem wydawnictwa był Generalny Dziekanat Wojska Polskiego, w rzeczywistości był to pomysł i dzieło ks. Juliana Humeńskiego, eksjezuity i ambitnego redaktora, który osobiście zaangażował się w pozyskiwanie materiałów wspomnieniowych i ich opracowywanie. Wydawcą natomiast od początku było Zrzeszenie Katolików „Caritas”. *Książka ukazuje się w ramach Wydawnictwa Zrzeszenia Katolików Caritas. Zdecydowana większość Autorów aktywnie uczestniczy w działalności Zrzeszenia. Nie tylko to jednak zadecydowało o koncepcji wydawniczej. Przecież w naszej pracy caritasowej sięgamy do patriotycznych tradycji. Pragniemy krzewić je wśród katolików polskich, dawać świadectwo prawdzie. Stanowi to również ważny odcinek pracy ideowej i przyczynia się do pogłębiania postawy obywatelskiej współczesnego katolika* – informowano w przedmowie⁴⁰. Tym bardziej zatem w takiej publikacji musiały znaleźć się wspomnienia ówczesnego prezesa zarządu Zrzeszenia, aczkolwiek co ciekawe zabrakło ich w pierwszym wydaniu.

³⁷ Wydanie pierwsze: *Wspomnienia wojenne księży kapelanów*; wydanie drugie: *Wspomnienia wojenne kapelanów wojskowych*; wydanie trzecie: *Wspomnienia wojenne kapelanów wojskowych 1939-1945*; por. L. Grzebień, *Humeński Julian Józef*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 9, red. J. Mandziuk, Warszawa 2006, s. 220-221.

³⁸ Wydanie pierwsze o objętości 244 stron, zawierało 17 wspomnień jedynie kapelanów ludowego Wojska Polskiego. Wydanie drugie liczyło 568 stron, zostało wzbogacone o 10 relacji, także kapelanów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Wydanie trzecie miało 492 strony, zawierało 24 relacje, przy czym w stosunku do poprzedniego wydania pominięto 10 wspomnień, dodając jednocześnie 7 niepublikowanych do tej pory. Wydania drugie i trzecie były wzbogacone także o cztery wspomnienia pośmiertne kapelanów poległych w czasie drugiej wojny światowej (w wydaniu pierwszym zawarto tylko wspomnienie o ks. E. Zarzyckim).

³⁹ Obszerny wstęp *Zarys historyczny duszpasterstwa wojskowego w Polsce*, w wydaniu trzecim zastąpiono rozbudowanym jego ostatnim rozdziałem *Duszpasterstwo wojskowe w Ludowym Wojsku Polskim*. Wydanie pierwsze zawierało jedynie spis kapelanów 1 i 2 Armii Wojska Polskiego, w wydaniu drugim zamieszczono wykazy duszpasterzy wojskowych, poczynawszy od insurekcji kościuszkowskiej, z kolei w wydaniu trzecim pozostawiono jedynie wykaz byłych i aktualnych kapelanów ludowego Wojska Polskiego, dodając indeks nazwisk. Poszczególne wydania różniły się także doбором prezentowanych ilustracji.

⁴⁰ [J. Humeński], *Przedmowa do I wydania*, w: *Wspomnienia wojenne kapelanów wojskowych*, red. J. Humeński, Warszawa 1969, s. 11.

Opis frontowych dróg ks. Antoniego Lempartego, zatytułowany *Z 7 Dywizją Piechoty od Lublina po Pragę czeską*⁴¹, ukazał się w drugim i trzecim wydaniu publikacji⁴², różniąc się w poszczególnych edycjach jedynie drobnymi zmianami redakcyjnymi, jak np. pisownia skrótów, stosowanie dywizu, cudzysłowu czy podział akapitów. Pod względem literackim i kompozycyjnym wspomnienia, opisujące działalność ks. Antoniego Lempartego jako kapelana w trakcie kampanii wrześniowej 1939 roku, a następnie w szeregach 2 Armii Wojska Polskiego, z którą przeszedł szlak bojowy, uczestnicząc w forsowaniu Nysy Łużyckiej, bitwie pod Budziszynem i w operacji praskiej, nie przedstawiają wysokiej wartości. Ich wartość merytoryczna również miejscami budzi poważne zastrzeżenia. Widoczny jest ich retrospektywny i kompilacyjny charakter. Spisywane były zapewne na potrzeby publikacji, w ramach której się ukazały, stąd też ich autor bardziej niż do własnej pamięci, sięgał do już wydanych pamiętników i opracowań innych osób, z czym nawet się nie krył, posiłkując się dosłownymi cytataми z książek Czesława Podgórskiego (*Żołnierskie drogi*, Warszawa 1963) i Mikołaja Cabana (*Powrót zza rzeki Styks*, Warszawa 1966). Liczne błędy dotyczące chronologii czy topografii, a jednocześnie stosowanie drugorzędnych nazw miejscowych, których zapamiętania raczej nie można było wymagać po ponad dwudziestu latach, wskazują że w odtwarzaniu

⁴¹ W wydaniu drugim przymiotnik *czeską* pisany był dużą literą, w wydaniu trzecim – małą.

⁴² A. Lemparty, *Z 7 Dywizją Piechoty od Lublina po Pragę Czeską*, w: *Wspomnienia wojenne kapelanów wojskowych*, red. J. Humeński, Warszawa 1969, s. 370-382; A. Lemparty, *Z 7 Dywizją Piechoty od Lublina po Pragę czeską*, w: *Wspomnienia wojenne kapelanów wojskowych 1939-1945*, red. J. Humeński, Warszawa 1974, s. 279-290. Ponadto fragmenty wspomnień ks. A. Lempartego ukazały się w artykule promocyjnym *Spotkanie z książką*, „Myśl Społeczna” 1970, nr 17-18, s. 22, a obszerniejszy passus (z błędnie podanym pierwotnym zakresem stron 320[!]-382), dotyczący udziału w kampanii wrześniowej został przedrukowany w *Relacje kapelańskie z kampanii polskiej 1939 roku*, oprac. W. Wysocki, w: *Kapelani wrześniowi...*, s. 852-853. Natomiast wspomnienia ks. A. Lempartego nie ukazały się w opracowaniu *Udział kapelanów wojskowych w drugiej wojnie światowej*, red. J. Humeński, Warszawa 1984, które choć miało być uzupełnieniem dotychczasowego cyklu „*Wspomnień wojennych kapelanów wojskowych*” o relacje kapelanów polskiego wojska podziemnego, to jednak zawierało również m.in. wspomnienia duszpasterzy jednostek 1 i 2 Armii Wojska Polskiego; zob. tamże, s. 5, 92-165.

własnej drogi bojowej ks. Antoni Lemparty korzystał także z innych opracowań dotyczących dziejów 7 dywizji piechoty⁴³.

Tendencyjność niektórych sformułowań, wyrażających m.in. krytyczny stosunek do Polski przedwrześniowej, afirmację osoby gen. K. Świerczewskiego czy tolerancyjny stosunek państwa komunistycznego do religii, z pewnością obniża wartość źródłową retrospekcji ks. Antoniego Lempartego, podobnie jak oczywiste przemilczenia czy przeakcentowania pewnych faktów i okoliczności, aczkolwiek były one wynikiem ograniczeń ówczesnej cenzury i charakteryzowały także opublikowane wspomnienia pozostałych kapelanów⁴⁴. Niemniej ukazanie się w okresie PRL wspomnień duchownych, w tym ks. Antoniego Lempartego, walczących na różnych frontach drugiej wojny światowej, choć wpisywało się w propagandową strategię ówczesnych władz, należy uznać w realiach komunistycznego państwa za pozytywne dla historiografii osiągnięcie. Stosunkowo wysoki nakład, szczególnie trzeciego wydania⁴⁵, przyczynił się do spopularyzowania tej antologii, która do dziś pozostawia ślad w opracowaniach dotyczących polskiego duszpasterstwa wojskowego okresu drugiej wojny światowej⁴⁶.

Oprócz zaprezentowanych powyżej fragmentów przemówień i wspomnień, w samodzielnym wydawnictwie *Czas dojrzewania. Reportaże z życia parafii* ukazał się także reportaż-wywiad z ks. Antonim Lempartym⁴⁷, pierwotnie opublikowany na łamach „Słowa Powszechnego”, dlatego też omówiono go w podrozdziale dotyczącym wywiadów prasowych.

⁴³ Zob. S. Podlewski, *Ks. kapelani na zwycięskim szlaku*, „Za i Przeciw” 1968, nr 26, s. 11: *Większość tych wspomnień jest fragmentaryczna i niepełna, od razu można wyczuć, że pisane są w ostatnich latach, w dużym pośpiechu, kiedy większość faktów, wydarzeń i przeżyć zatarła się w pamięci.*

⁴⁴ Na temat ingerencji cenzury w teksty poszczególnych wspomnień zob. *Generalny Dziekanat Wojska Polskiego w zasobie Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej*, oprac. E. Horoszek, P. Kaczmarek, Nowy Dwór Mazowiecki 2014, s. 125-127.

⁴⁵ Wydanie pierwsze – 3 tys.; wydanie drugie – 4,5 tys.; wydanie trzecie – 10 tys. egzemplarzy.

⁴⁶ M.in. część tych wspomnień ponownie opublikowano we fragmentach w 2001 r. *Relacje kapelańskie...*, s. 735-737, 810-834, 852-853, 874-875, 890.

⁴⁷ M. Rostworowski, „Cześć pieśni”, w: *Czas dojrzewania. Reportaże z życia parafii*, Warszawa 1949, s. 69-73.

3.2. Artykuły prasowe

Pierwsze ślady pisarskiej aktywności ks. Antoniego Lempartego na łamach czasopism pojawiają się dopiero po 1950 roku i są ściśle związane z zaangażowaniem politycznym. Stąd też zasadnym wydaje się być pytanie, czy jego zaistnienie jako autora było emanacją osobistych aspiracji, czy też wymuszonym działaniem. Niski i tendencyjny poziom jego artykułów skłaniałby raczej za tą drugą odpowiedzią.

Niewątpliwie publicystyka prasowa stanowi rezerwuar, w którym zaprezentowane poniżej zestawienie może jeszcze znaleźć uzupełnienia, niemniej w namierzaniu wykwitów pisarskiej aktywności ks. Antoniego Lempartego objęto kwerendą wszystkie numery – z lat jego działalności w poszczególnych gremiach i organizacjach – periodyków wydawanych przez: Komisję Księży przy zarządzie głównym Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Polski Komitet Obrońców Pokoju, zarząd główny Zrzeszenia Katolików „Caritas”, Komisję Duchownych i Świeckich Działaczy Katolickich przy Ogólnopolskim Komitecie Frontu Narodowego oraz zarząd główny Polskiego Czerwonego Krzyża, a więc tygodnik „Myśl Społeczna” (12 roczników); dwutygodniki: „Głos Kapłana” (jeden rocznik), „Ksiądz Obywatel” (trzy roczniki), „Kuźnica Kapłańska” (pięć roczników), „Pokój Zwycięża” (dwa roczniki) oraz miesięczniki: „Za Wolność i Lud” (w okresie październik 1949 – marzec 1951 dwutygodnik, siedem roczników), „Caritas” (15 roczników), „W Obronie Pokoju” (cztery roczniki), „Widnokreśli” (dwa roczniki) i „Zdrowie” (15 roczników)⁴⁸.

W efekcie ustalono, że ks. Antoni Lemparty pod swoim nazwiskiem opublikował łącznie 12 artykułów, w tym dwa ukazały się w 1953 roku na łamach „Kuźnicy Kapłańskiej” (tabela 1), jeden w 1965 roku w tygodniku

⁴⁸ Poszukiwaniami objęto także wydawane przez inne koncesjonowane ośrodki katolickie tygodniki: „Dziś i Jutro”, „Za i Przeciw”, a także prasę codzienną, nie odnajdując jednak na ich łamach żadnych śladów publicystyki ks. A. Lempartego; zob. wyżej przypis 36. Nazwiska ks. A. Lempartego jako autora nie uwzględnia także „Bibliografia Zawartości Czasopism”.

„Myśl Społeczna”⁴⁹, pozostałe zaś w miesięczniku „Caritas” w latach 1950-1956 (tabela 2).

Tabela 1.

Publikacje ks. Antoniego Lempartego w dwutygodniku „Kuznica Kapłańska”

Lp.	Rok	Numer	Zakres stron	Tytuł artykułu
1	1953	1	12-14	<i>Przemówienie ks. prezesa Antoniego Lempartego</i>
2	1953	8	10-11	<i>„Caritas”</i>

Źródło: *Przemówienie ks. prezesa Antoniego Lempartego*, „Kuznica Kapłańska” 1953, nr 1, s. 12-14; A. Lemparty, „Caritas”, „Kuznica Kapłańska” 1953, nr 8, s. 10-11.

Tabela 2.

Publikacje ks. Antoniego Lempartego w miesięczniku „Caritas”

Lp.	Rok	Numer	Zakres stron	Tytuł artykułu
1	1950	10-11	170-172	<i>Cele i zadania „Caritas” w świetle nowego statutu</i>
2	1951	9	3-6	<i>Na obecnym etapie naszej pracy</i>
3	1952	9	2-3	<i>W jednym szeregu ze wszystkimi obrońcami pokoju</i>
4	1953	6	4-5	<i>O pokojowe rozwiązanie problemu niemieckiego</i>
5	1953	7	25-26	<i>Katolicy polscy widzą w socjalistycznych formach gospodarczo-społecznych możliwość realizacji założeń moralności katolickiej</i>
6	1953	12	2-4	<i>Pokój ludziom...</i>
7	1954	4	1-2	<i>Święto Zmartwychwstania i radości</i>
8	1955	12	1-2	<i>Podnieś rękę Boże Dziecie [!] – błogosław Ojczyznę miłą</i>
9	1956	3	9-10	<i>Chrystus Pan Zmartwychwstał</i>

⁴⁹ A. Lemparty, *Gdy się Chrystus rodzi...*, „Myśl Społeczna” 1965, nr 51-52, s. 3.

Źródło: A. Lemparty, *Cele i zadania „Caritas” w świetle nowego statutu*, „Caritas” 1950, nr 10-11, s. 170-172; tenże, *Na obecnym etapie naszej pracy*, „Caritas” 1951, nr 9, s. 3-6; tenże, *W jednym szeregu ze wszystkimi obrońcami pokoju*, „Caritas” 1952, nr 9, s. 2-3; tenże, *O pokojowe rozwiązanie problemu niemieckiego*, „Caritas” 1953, nr 6, s. 4-5; tenże, *Katolicy polscy widzą w socjalistycznych formach gospodarczo-społecznych możliwość realizacji założeń moralności katolickiej*, „Caritas” 1953, nr 7, s. 25-26; tenże, *Pokój ludziom...*, „Caritas” 1953, nr 12, s. 2-4; tenże, *Święto Zmartwychwstania i radości*, „Caritas” 1954, nr 4, s. 1-2; tenże, *Podnieś rękę Boże Dziecie [!] – błogosław Ojczyznę miłą*, „Caritas” 1955, nr 12, s. 1-2; tenże, *Chrystus Pan Zmartwychwstał*, „Caritas” 1956, nr 3, s. 9-10.

Główna Komisja Księży zaczęła od lutego 1950 roku wydawać własny dwutygodnik „Głos Kapłana”, który szybko okazał się być tubą mało wyrafinowanej propagandy antykościelnej. Arcybiskup Stefan Wyszyński 13 października 1950 roku wydał dekret zakazujący pod groźbą kar kościelnych, nie tylko wydawania i czytania, ale także abonowania, popierania, a nawet przechowywania „Głosu Kapłana”, a w ślad za nim podobne zarządzenia wprowadzili ordynariusze innych diecezji⁵⁰. W konsekwencji zawieszono wydawanie tego periodyku, wznawiając go jednak po miesiącu, pod zmienionym tytułem „Ksiądz Obywatel”, co jednak nie niwelowało nałożonych obostrzeń kościelnej cenzury⁵¹. Na posiedzeniu wydziału wykonawczego Głównej Komisji Księży 25 października 1950 roku ks. Antoni Lemparty przekonywał, że *list prymasa w sprawie „Głosu Kapłana” jest po to, aby nas sterroryzować*⁵².

W odpowiedzi na nadgorliwość Głównej Komisji Księży i zapewne apetyty niektórych jej członków na stanowiska, mające być szafowane przez Urząd ds. Wyznań, 9 lutego 1953 roku Komisja Główna Episkopatu podjęła decyzję, że duchowni zaangażowani w działania godzące w wymagane

⁵⁰ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, Akta działalności biskupów, sygn. IA-28a-55, Dekret ks. K. Milika, Wrocław 18 października 1950, k. 1; B. Bankowicz, *Ruch księży patriotów...*, s. 22; J. Żurek, *Wybrane zagadnienia prawnokanoniczne w działalności „księży patriotów”*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 2012, nr 2, s. 358.

⁵¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Komitet Centralny w Warszawie, sygn. 237/V-158, Informacja Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego nr 57 dot. kleru, Warszawa 3 stycznia 1951, k. 134; Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, Akta działalności biskupów, sygn. IA-28a-67, Dekret ks. K. Milika, Wrocław 10 stycznia 1951, k. 1; J. Żurek, *Wybrane zagadnienia prawnokanoniczne...*, s. 359.

⁵² Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Główna Komisja Księży przy Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Warszawie i komisje okręgowe, sygn. 6, Protokół nr 8 posiedzenia wydziału wykonawczego Głównej Komisji Księży, Warszawa 25 października 1950, k. 30.

prawem kanonicznym posłuszeństwo względem władzy kościelnej, a w szczególności podejmujący ingerencje mające na celu wymuszenie zmian personalnych, także poprzez artykuły na łamach „Księdza Obywatela”, *zaciągnęli ipso facto karę ekskomuniki*⁵³. Podobnie jak w przypadku „Głosu Kapłana”, również i teraz zastosowano podobny sposób obejścia tej cenzury, zmieniając od czerwca 1953 roku tytuł periodyku na „Kuźnica Kapłańska”. Od 12 lipca 1955 roku, w związku z likwidacją Głównej Komisji Księży, wydawanie tego dwutygodnika przejęło prezydium Komisji Krajowej Duchownych i Świeckich Działaczy Katolickich przy Ogólnopolskim Komitecie Frontu Narodowego⁵⁴. Jego dwa ostatnie numery ukazały się w styczniu 1957 roku.

Drugim, obok Głównej Komisji Księży, ośrodkiem redagującym własny periodyk, z którym związany był ks. Antoni Lemparty, było Zrzeszenie Katolików „Caritas”. Wraz z upaństwowieniem na początku 1950 roku katolickiej organizacji *Caritas*, przejęto także wydawanie ukazującego się w Krakowie miesięcznika „Caritas”, który – początkowo w niezmienionej szacie graficznej i z zachowaniem ciągłości numeracji wydań, a nawet stron – od numeru 2/1950 zaczął być redagowany w Warszawie⁵⁵. Bardzo szybko jednak czasopismo zniżyło się do poziomu

⁵³ Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie, sygn. Kr 039/6, t. 3, Pismo prymasa S. Wyszyńskiego do zarządu Głównej Komisji Księży, Warszawa 23 lutego 1953, k. 533-536; Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Akta A. Bidy, sygn. 484/12, Sprawozdanie Urzędu ds. Wyznań za I półrocze 1953, [Warszawa 1953], k. 73-74; B. Bankowicz, *Ruch księży patriotów...*, s. 22; J. Żurek, *Wybrane zagadnienia prawnokanoniczne...*, s. 348; zob. S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. 2, 1953, red. E. Czaczkowska, Warszawa 2017, s. 42-44.

⁵⁴ *Od wydawnictwa*, „Kuźnica Kapłańska” 1955, nr 16-17, przód okładki verso.

⁵⁵ Winieta wydanego jeszcze w Krakowie numeru styczniowego zawierała dookreślenie *organ Krajowej Centrali Caritas*, które w opublikowanym już w Warszawie numerze z lutego 1950 r., zmieniono na *organ Zrzeszenia „Caritas”*. Również w stopce redakcyjnej pojawiał się zmiana wydawcy z *Krajowej Centrali Caritas* na *Przymusowy Zarząd Zrzeszenia „Caritas”*. Miesięcznik utracił też imprimatur władzy kościelnej. O zaszytych zmianach poinformowano w artykule wprowadzającym: *Oddając w ręce Czytelników niniejszy numer miesięcznika „Caritas” uważamy za swój obowiązek złożyć kilka słów wyjaśnienia. Wydaliśmy ten numer pisma w niemal niezmienionej szacie zewnętrznej. Jest on kontynuacją miesięcznika „Caritas”, który był redagowany i drukowany w Krakowie. Chcemy jednak na tym miejscu wyraźnie stwierdzić, iż pismo nasze uległo tym samym przeobrażeniom, jakie zaszły w życiu Zrzeszenia „Caritas”. W ostatnich dniach stycznia br., w wyniku gruntownej kontroli gospodarki Zrzeszenia, w życiu organizacji nastąpił radykalny przełom. Powołane zostały nowe władze Zrzeszenia, składające się z księży i świeckich działaczy katolickich. Obecny*

partyjnej prasy, coraz więcej miejsca poświęcając już nie tylko propagandzie związanej z działalnością utworzonego Zrzeszenia Katolików „Caritas”, ale wiecowym sloganom i służalczym deklaracjom.

Jako prezes zarządu przymusowego *Caritas*, a następnie zarządu głównego Zrzeszenia Katolików „Caritas”, ks. Antoni Lemparty miał formalny wpływ na kształtowanie jego treści i szaty redakcyjnej, pobierając nawet z tego tytułu comiesięczne wynagrodzenie⁵⁶. Swoje zapatrywania na prowadzenie miesięcznika przedstawił m.in. w trakcie dyskusji na forum prezydium zarządu głównego Zrzeszenia Katolików „Caritas” w marcu 1954 roku – jego zdaniem *należy utrzymać dział „Na widowni” na 1-szym miejscu każdego numeru za wyjątkiem miesięcy, w których wypadają zasadnicze święta Bożego Narodzenia czy Wielkiejnocy. Należy przestrzegać zasadę, ażeby sprawy ściśle polityczne nie zajmowały więcej jak kilka stron numeru. Podkreślał także trudności w redagowaniu działu religijnego, który powinien omawiać wybrane zasadnicze problemy religii katolickiej. Należałoby tutaj wykorzystać jako autorów studentów i profesorów KUL-u. (...) W ruchu charytatywnym brak jest reportaży z zakładów i wypowiedzi samych sióstr*⁵⁷.

Po przemianach 1956 roku, na łamach miesięcznika „Caritas”, w odróżnieniu od pierwszej połowy lat pięćdziesiątych, miejsce artykułów o treści politycznej i agitacyjnej, zaczęły zajmować teksty merytoryczne, dotyczące pracy charytatywnej, po części nota bene przywracając pierwotny charakter tego periodyku. Rzecz charakterystyczna, że nawet w pisaniu tradycyjnych „wstępniaków” w przedświątecznych numerach miesięcznika, czy bożonarodzeniowych i wielkanocnych życzeń, prezes był wyręczany,

Zarząd Zrzeszenia „Caritas” jest wydawcą naszego pisma, które odtąd ukazywać się będzie w Warszawie. Od redakcji, „Caritas” 1950, nr 2, s. 33.

⁵⁶ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 51/86, Notatka dot. ks. A. Lempartego, Warszawa 18 czerwca 1958.

⁵⁷ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zarząd Główny Zrzeszenia Katolików „Caritas” w Warszawie, sygn. 1/43, Protokół nr 139 posiedzenia prezydium zarządu głównego Zrzeszenia Katolików „Caritas”, Warszawa 12 marca 1954, k. 69.

najczęściej przez dyrektora biura zarządu głównego Zrzeszenia, Jerzego Tymińskiego.

Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych nastąpiło podporządkowanie całej organizacji charytatywnej Zrzeszenia Katolików „Caritas” interesom tworzonych przy jej oddziałach terenowych *kół księży*, co uwidoczniło się także na łamach miesięcznika „Caritas”, który bardzo szybko stał się nieformalnym organem prasowym nowego ruchu, informującym w pierwszej kolejności o rozwoju organizacyjnym i aktywności poszczególnych kół.

Jednym ze środków propagandowego oddziaływania zunifikowanego pod szyldem Zrzeszenia Katolików „Caritas” ruchu księży, było posiadanie własnego tygodnika. Oficjalnie inicjatywa ta była jednym z postulatów drugiego walnego zjazdu Zrzeszenia Katolików „Caritas” w kwietniu 1964 roku⁵⁸. Pierwszy numer nowego tygodnika „Myśl Społeczna”, który zastąpił miesięcznik „Caritas”, ukazał się 3 stycznia 1965 roku. Posiadanie własnego tygodnika było miarą aspiracji oddziaływania społecznego. Poza tym nowy periodyk formatem, objętością, bogato ilustrowaną szatą graficzną (z czasem i jakością papieru), przybliżał się do współczesnych mu czasopism, bez wątpienia stanowiąc ewolucyjny krok, w porównaniu z zacofanym wizualnie miesięcznikiem „Caritas”.

Generalnie publikacje autorstwa ks. Antoniego Lempartego, ukazujące się na łamach prasy wydawanej przez Główną Komisję Księży oraz Zrzeszenie Katolików „Caritas”, można podzielić na dwa rodzaje. Były to artykuły wstępne, tzw. *wstępniaki świąteczne*, pojawiające się na pierwszych stronach danego numeru, z okazji Świąt Bożego Narodzenia lub Wielkanocy (pięć artykułów), o tendencyjnej dwudzielnej konstrukcji: część religijna, nawiązująca do okresu liturgicznego i okraszona cytatami

⁵⁸ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zarząd Główny Zrzeszenia Katolików „Caritas” w Warszawie, sygn. 1/4, Protokół walnego zjazdu Zrzeszenia Katolików „Caritas”, Warszawa 22 kwietnia 1964, k. 11.

biblijnymi, z której następowało płynne przejście do aktualnej sytuacji politycznej, co szczególnie ułatwiało słowo *pokój*. Artykuły te charakteryzowały się względnie niskim stopniem nachalności propagandowej, służyły raczej uśpieniu uwagi czytelnika, podkreśleniu katolickiego charakteru periodyku.

Drugą grupę czasopiśmienniczej twórczości ks. Antoniego Lempartego stanowiły publikacje o jednoznacznym wymiarze politycznym (sześć artykułów), przy czym nie były to sensu stricto artykuły prasowe, lecz fragmenty wygłaszanych wcześniej przemówień czy referatów. To z kolei każe stawiać pod dużym znakiem zapytania ich rzeczywiste autorstwo, bowiem wszelkie wystąpienia publiczne nie tylko musiały zyskiwać wcześniejszą akceptację czynników państwowych, ale również były najczęściej przygotowywane przy ich udziale. Charakteryzują się więc tendencyjnością sformułowań, agresywną retoryką, momentami przypominając zlepek sloganów propagandowych, niewolny od komunistycznej nowomowy, a miejscami nawet okraszonych frazami biblijnymi. Wyjątek stanowi artykuł o enigmatycznym tytule „*Caritas*” opublikowany w „Kuźnicy Kapłańskiej”, który prezentuje charakterystykę pracy Zrzeszenia, ale wielomiejscowe podobieństwo do sprawozdań publikowanych przez Jerzego Tymińskiego czy Wandę Tuczemską pozwala wątpić w prawdziwość jego deklarowanego autorstwa. Wszystkie artykuły przypisywane ks. Antoniemu Lempartemu były publikacjami o małej objętości, reprezentując niski i wybitnie tendencyjny poziom pisarstwa wyłącznie na potrzeby bieżącej propagandy.

Brak odnotowania artykułów podpisanych nazwiskiem ks. Antoniego Lempartego na łamach dwutygodników „Głos Kapłana” i „Ksiądz Obywatel” oraz zaledwie dwa teksty opublikowane przez niego w „Kuźnicy Kapłańskiej” nie mogą jednak świadczyć o tak niewielkim zaangażowaniu w tworzenie kolejnych mutacji organu prasowego ruchu *księży-patriotów*. I chociaż

w publikacjach naukowych ks. Antoni Lemparty pojawia się w gronie twórców czy redaktorów obłożonych kościelną cenzurą czasopism, to jego nazwiskiem były podpisane tylko dwa wspomniane artykuły, które ukazały się w „Kuźnicy Kapłańskiej”. Co prawda większość artykułów opatrywana była jedynie inicjałami autorów⁵⁹, a kolegium redakcyjne przez większość okresu ukazywania się tych periodyków było utajnione, to kiedy zaczęto podawać skład redakcji, nie było w nim ks. Antoniego Lempartego, a inicjały ks. A. L., którymi była opatrzona część artykułów, nie należały do niego⁶⁰, choć oczywiście niewykluczone, że kilku autorów mogło używać tych samych inicjałów bądź też mógł on publikować pod bardziej zakamuflowanym pseudonimem. I najprawdopodobniej to czynił, zważywszy na to, że kiedy w czerwcu 1952 roku zwrócił się o udzielenie mu jurysdykcji na terenie archidiecezji warszawskiej, abp Stefan Wyszyński wydał dyspozycję, iż spełnienie prośby będzie możliwe *pod warunkiem, że nie będzie pisał [!] w „Ksiądz Obywatel”, nie będzie występował przeciw Stolicy Ap[ostolskiej] i dzielił w wystąpieniach biskupów od duchow[ieństwa], nie będzie głosił odczytów bez zezwolenia [?] K[urii] M[etropolitalnej]*⁶¹. Potwierdzona jest także obecność ks. Antoniego Lempartego na posiedzeniu kolegium redakcyjnego „Głosu Kapłana”, które obradowało 30 listopada i 1 grudnia

⁵⁹ Zob. S. Owczarek, *Być zaangażowanym...*, s. 172-173.

⁶⁰ Zob. *O Księdze Eklezjastyka*, „Kuźnica Kapłańska” 1954, nr 7, s. 17.

⁶¹ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Akta personalne, b. sygn., Lemparty Antoni, Notatka abp. S. Wyszyńskiego, Warszawa 20 czerwca 1952. Ostatecznie ks. A. Lemparty otrzymał stosowną jurysdykcję do końca 1952 r., a w 1953 r. uzyskał jej przedłużenie na kolejny rok. Zapewne tego tematu dotyczyła rozmowa odnotowana przez prymasa pod datą 23 stycznia 1953 r. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Akta personalne, b. sygn., Lemparty Antoni, Pismo ks. A. Lempartego do Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Warszawa 21 czerwca 1952, adnotacja kurialna 30 czerwca 1952; Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Akta personalne, b. sygn., Lemparty Antoni, Pismo ks. A. Lempartego do Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Warszawa 8 stycznia 1954; S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. 2, s. 28.

1950 roku⁶². Miał również wpływ na stronę redakcyjną „Księdza Obywatela”⁶³, a następnie „Kuźnicy Kapłańskiej”⁶⁴.

3.3. Wywiady

W rezultacie szeroko zakrojonej kwerendy bibliograficznej udało się zlokalizować pięć opublikowanych na łamach różnych periodyków wywiadów udzielonych przez ks. Antoniego Lempartego (tabela 3).

Tabela 3.

Opublikowane wywiady udzielone przez ks. Antoniego Lempartego

Lp.	Tytuł wywiadu	Dziennikarz przeprowadzający wywiad	Tytuł czasopisma, rok i numer wydania, zakres stron
1	„Cześć pieśni”	N[ik] R[ostworowski]	„Słowo Powszechne” 1949, nr 301, s. 6
2	<i>Pragniemy gorąco realizować dzieło miłosierdzia i przyczynić się do normalizacji stosunków między Kościołem i Państwem mówi przewodniczący „Caritas” ks. A. Lemparty</i>	brak danych	„Echo Krakowskie” 1950, nr 34 ⁶⁵ , s. 1-2

⁶² J. Żurek, *Wybrane zagadnienia prawnokanoniczne...*, s. 359, przypis 76.

⁶³ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, sygn. BU 0648/152, t. 2, Doniesienie agenturalne tajnego informatora „Iwan”, Warszawa 21 maja 1953, k. 233-234. W rozmowie z prymasem S. Wyszyńskim 28 lutego 1951 r. ks. A. Lemparty zapytany, czy jest odpowiedzialny za redakcję „Księdza Obywatela”, odpowiedział: *Częściowo tak. Nie jestem naczelnym redaktorem, bo nie mam zdolności literackich, ale jako członek Komisji Wykonawczej [zarządu Głównej Komisji Księży] odpowiadam za redakcję*. Podczas tej samej rozmowy prymas miał zobowiązać ks. A. Lempartego, by *przeglądał artykuły oraz hamował i łagodził ton pisma*. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Komitet Centralny w Warszawie, sygn. 237/V-158, Informacja Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego nr 71 dot. kleru, Warszawa 6 marca 1951, k. 177, 179-180; zob. Notatka z rozmowy ks. R. Szmajdy z prymasem S. Wyszyńskim, Warszawa 28 marca 1951, w: *Stefan Kardynał Wyszyński Prymas Polski w dokumentach aparatu bezpieczeństwa PRL (1953-1956)*, oprac. B. Piec, Warszawa 2001, s. 184.

⁶⁴ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Główna Komisja Księży przy Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Warszawie i komisje okręgowe, sygn. 257, Protokół konferencji aktywu Okręgowej Komisji Księży, Warszawa 18 sierpnia 1953, k. 27-28.

⁶⁵ Na winiecie błędnie nr 39.

3	<i>Dzieło pokoju musimy doprowadzić do zwycięstwa.</i>	brak danych	„Caritas” 1953, nr 1, s. 37-42
4	<i>Pięć lat w służbie miłosierdzia</i>	Wiktor Poszumski	„Caritas” 1955, nr 2, s. 1-4
5	<i>Rozmowa z Prezesem Zarządu Głównego Zrzeszenia Katolików Caritas</i>	Zbigniew Zaborski	„Myśl Społeczna” 1965, nr 1, s. 3-4

Źródło: N. R[ostworowski], „Cześć pieśni”, „Słowo Powszechne” 1949, nr 301, s. 6; *Pragniemy gorąco realizować dzieło miłosierdzia i przyczynić się do normalizacji stosunków między Kościołem i Państwem mówi przewodniczący „Caritas” ks. A. Lemparty*, „Echo Krakowskie” 1950, nr 39 [!], s. 1-2; A. Lemparty, *Dzieło pokoju musimy doprowadzić do zwycięstwa*, „Caritas” 1953, nr 1, s. 37-42; tenże, *Pięć lat w służbie miłosierdzia*, rozm. przepr. W. Poszumski „Caritas” 1955, nr 2, s. 1-4; A. Lemparty, *Rozmowa z Prezesem Zarządu Głównego Zrzeszenia Katolików Caritas*, rozm. przepr. Z. Zaborski, „Myśl Społeczna” 1965, nr 1, s. 3-4.

Trzy z nich dotyczą bezpośrednio zagadnień związanych z działalnością upaństwowionej organizacji *Caritas*. Wkrótce po jej przejęciu przez zarząd przymusowy, na czele którego stanął ks. Antoni Lemparty, na początku lutego 1950 roku „Echo Krakowskie” opublikowało artykuł, będący minireportażem z pierwszych dni działalności nowego zarządu organizacji *Caritas*, obejmującym fragmenty wywiadów z prezesem zarządu przymusowego *Caritas* oraz z dyrektorem biura centrali *Caritas* Jerzym Tymińskim. Publikacja zawierała de facto tylko jedną ogólną wypowiedź ks. Antoniego Lempartego, odnotowując przy okazji, że ze słów prezesa zarządu przymusowego *bije zapał i gorąca wiara, że nowy „Caritas” w oparciu o pomoc Rządu wypełni swe zadania*⁶⁶.

Z racji pięciolecia działalności Zrzeszenia, w lutym 1955 roku w miesięczniku „Caritas” ukazał się wywiad z ks. Antonim Lempartym,

⁶⁶ *Pragniemy gorąco realizować dzieło miłosierdzia i przyczynić się do normalizacji stosunków między Kościołem i Państwem mówi przewodniczący „Caritas” ks. A. Lemparty*, „Echo Krakowskie” 1950, nr 39 [!], s. 1.

przeprowadzony przez Wiktora Poszumskiego⁶⁷. Odpowiedzi na cztery pytania, poprzedzone obszernym wstępem, były w rzeczywistości propagandową apologią upaństwowionej działalności organizacji *Caritas*, łącznie z jej politycznym wykorzystywaniem przez komunistyczne władze. Autentyczności wypowiedziom prezesa zarządu głównego Zrzeszenia nadawały rozpoczynające ze swadą jego odpowiedzi pełne gotowości do rozmowy słowa: *ależ oczywiście..., najchętniej..., pragnę podkreślić z zadowoleniem...*

Dokładnie dziesięć lat później, z okazji ukazania się pierwszego numeru naszego *Tygodnika – organu Zrzeszenia Katolików Caritas* – informował czytelników pierwszego numeru tygodnika „Myśl Społeczna” Zbigniew Zaborski – *zadaliśmy Prezesowi Zarządu Głównego ks. mgr. Antoniemu Lempartemu, kilka pytań*⁶⁸. W udzielonym wywiadzie ks. Antoni Lemparty nie tylko nakreślił rolę, jaką miał spełniać nowy periodyk, który od stycznia 1965 roku zastąpił dotychczasowy miesięcznik „Caritas”, ale przede wszystkim zaprezentował panoramę działalności Zrzeszenia i aktywności skupionego w jego szeregach duchowieństwa. Odpowiedzi na sześć pytań stanowią rozbudowane wypowiedzi, noszące symptomy artykułu programowego, mocno nasyconego propagandową terminologią, chociaż bardziej wysublimowaną niż w wywiadzie sprzed dekady.

Pod względem tematycznym wyróżnia się wywiad udzielony na początku 1953 roku redakcji miesięcznika „Caritas”. *Mimo wielu zajęć i prac ksiądz prezes znalazł czas i wyraził swoją zgodę na przeprowadzenie rozmowy*, w czasie której dzielił się wrażeniami z obradującego w dniach 12-20 grudnia 1952 roku w Wiedniu Kongresu Narodów w Obronie Pokoju.

⁶⁷ A. Lemparty, *Pięć lat w służbie miłosierdzia*, rozm. przepr. W. Poszumski „Caritas” 1955, nr 2, s. 1-4.

⁶⁸ A. Lemparty, *Rozmowa z Prezesem Zarządu Głównego Zrzeszenia Katolików Caritas*, rozm. przepr. Z. Zaborski, „Myśl Społeczna” 1965, nr 1, s. 3-4. Fragmenty wywiadu przedrukowywane były następnie w artykułach rocznicowych: *Jubileusz. 250 numer „Myśli Społecznej”*, „Myśl Społeczna” 1969, nr 41, s. 2; S. Owczarek, *Jubileusz naszego tygodnika*, „Myśl Społeczna” 1979, nr 18, s. 3.

Ksiądz Antoni Lemparty uczestniczył w nim jako delegat Polskiego Komitetu Obrońców Pokoju. Wywiad, stanowiący odpowiedzi na osiem pytań, był relacją z obrad kongresu, przesyconą propagandowymi sformułowaniami o *podżegaczach do nowej wojny, walce o pokój, czujności wobec kreciej roboty wrogów, agentów imperializmu amerykańskiego*⁶⁹.

Do grona wywiadów należy zaliczyć także reportaż opublikowany w listopadzie 1949 roku, najpierw na łamach „Słowa Powszechnego”, a następnie w wydanej przez Instytut Wydawniczy „Pax” w nakładzie 15 tys. egzemplarzy samodzielnej publikacji *Czas dojrzewania*⁷⁰. W obu odsłonach nosił on ten sam tytuł „*Cześć pieśni*” i podpisany był przez Mikołaja (Nika) Rostworowskiego – wówczas początkującego redaktora tygodnika „Dziś i Jutro”⁷¹, który wraz z Zygmuntem Przetakiewiczem, redaktorem naczelnym „Słowa Powszechnego”⁷², odwiedził ks. Antoniego Lempartego w Środzie Śląskiej w połowie października 1949 roku.

Tekst w znacznej części stanowi zapis rozmowy przeprowadzonej z ks. Antonim Lempartym (jego nazwisko konsekwentnie powielano w błędnej pisowni *Lamparty*), która nie tyle dokumentowała aktywność duszpasterską, co przede wszystkim oddawała polityczną atmosferę nabrzmiewania czasu ważkich decyzji zaangażowania się po stronie prorządowych struktur. Treść reportażu, opisującego dzień z życia średzkiego proboszcza, niewiele wносиła informacji, a jeszcze mniej wiarygodnych, co do samej pracy duszpasterskiej. W udratyzowanym dziennikarsko opisie dwojącego się w obowiązkach parafialnych kapłana, z pewnością zawarta była prawda o jego energiczności i temperamencie, przejawiającym

⁶⁹ A. Lemparty, *Dzieło pokoju musimy doprowadzić do zwycięstwa*, „Caritas” 1953, nr 1, s. 37-42.

⁷⁰ Ponadto cztery lata później, z okazji jubileuszu 25-lecia kapłaństwa ks. A. Lempartego, w miesięczniku „Caritas” ukazał się przedruk tego reportażu. „*Cześć pieśni*”, „Caritas” 1953, nr 8, s. 48-49.

⁷¹ Zob.: Z. Lichniak, *Rostworowski Mikołaj*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 32, red. E. Rostworowski i in., Wrocław-Warszawa-Kraków 1989-1991, s. 224-225; J. Zawadzka, *Rostworowski Mikołaj*, w: *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, t. 7, red. J. Czachowska, A. Szałagan, Warszawa 2001, s. 81-83; S. Rostworowski, *Monografia rodziny Rostworowskich. Lata 1386-2012. Tacy byli i są*, t. 2, Warszawa 2013, s. 1517-1518.

⁷² Zob. Z. Przetakiewicz, *Od ONR-u do PAX-u*, Warszawa 2010, s. 109.

się w inicjatywach i aktywności na polu działalności mobilizującej i organizującej lokalną wspólnotę. Opis społecznikowskich zdolności duszpasterza ze Środy Śląskiej, w których jako żywo odzwierciedlenie znalazły cechy jego charakteru, był tylko wstępem do zaprezentowania politycznych zapatrywań: *Z dalszej rozmowy wynika, że ks. dziekan solidaryzuje się z kierunkiem ideowym reprezentowanym przez „Słowo Powszechne” i tygodnik „Dziś i Jutro” (...): „Socjalizm zataczający coraz szersze kręgi wśród mas jest faktem, nie można odgradzać się od nurtu potwierdzanego co dzień przez życie. Trzeba do niego szukać dróg własnych, katolickich. Wielu obrusza się na termin: „katolik postępowy”, wietrząc w nim jakąś nieortodoksyjność. Nazwijmy tych ludzi, jak chcemy, w każdym razie są. I wśród księży, i wśród inteligencji, która przeżywa obecnie wspaniały renesans katolicyzmu świadomego. (...) Jeśli idzie o księży o postępowych poglądach społecznych, to istnieje dla nich możliwość oddziaływania na katolicką opinię drogą indywidualnych wypowiedzi czy choćby na konferencjach lub zjazdach dekanalnych. Ucząc młodzież bezpośrednio odczuwam konieczność dorównywania prądowi czasu*⁷³.

Należy pamiętać, że reportaż powstał nie jako efekt zapotrzebowania na publicystykę o księżach zaangażowanych duszpastersko czy zmagających się z trudami pracy parafialnej, lecz spełniał konkretne cele propagandowe. Chodziło o ukazanie w społeczeństwie poparcia dla polityki państwa także wśród duchownych, na co w konkretnym kontekście trwających negocjacji przyszłego Porozumienia uwrażliwił czytelnika we wstępie do zbioru Andrzej Micewski⁷⁴. Otwartym pozostaje więc pytanie, na ile ks. Antoni Lemparty i inni bohaterowie *Czasu dojrzewania* wyrażali swoje osobiste i jakże zbieżne

⁷³ M. Rostworowski, „Cześć pieśni”..., s. 71-72.

⁷⁴ A. Micewski, *Wstęp*, w: *Czas dojrzewania*..., s. 5.

przekonania, a na ile to odgórnie ustalone poglądy kształtowały ich, przynajmniej oficjalne myślenie⁷⁵.

Opublikowanie pod koniec 1949 roku na łamach wydawnictw skupionych wokół Bolesława Piaseckiego reportaży na temat entuzjastycznie akceptujących powojenną rzeczywistość księży, było – według Jana Żaryna – *dość nerwową* reakcją tego środowiska na pojawienie się pomysłu tworzenia struktur *postępowych przedstawicieli kleru*. Jesienią 1949 roku Mikołaj Rostworowski i Zygmunt Przetakiewicz objechali kilka parafii Dolnego Śląska, w których pracowali księża typowani do aktywnego włączenia się w planowaną inicjatywę władz. Plonem tej podróży stała się właśnie publikacja *Czas dojrzewania*, w której zawarto wypowiedzi księży m.in. na temat finalizacji rozmów Episkopatu z rządem. Wyjazd publicystów „Słowa Powszechnego” bynajmniej nie był przypadkowy, bowiem Bolesław Piasecki – konkluduje Jan Żaryn – *widział w inicjatywie „księży-patriotów”, z jednej strony zagrożenie dla swej pozycji, jako łącznika między Episkopatem a rządem, z drugiej zaś strony dostrzegał w nich sojuszników, których można by wtopić w szeregi tworzącego się środowiska*⁷⁶.

Wydanie reportaży przyniosło jednak inny od zamierzonego efekt: oskarżenia ze strony Episkopatu o próbę dywersji i interwencję prymasa. Bolesław Piasecki bardzo szybko zorientował się, iż *popętnił błąd taktyczny, który groził pogorszeniem stosunków z Kościołem*⁷⁷ i w konsekwencji musiał podjąć decyzję o wycofaniu ze sprzedaży całego nakładu *Czasu*

⁷⁵ Czytelnicy z łatwością spostrzegą w tej książce, w głosach duszpasterzy rozrzuconych po całej Polsce, a szczególnie na jej Ziemiach Zachodnich te same sformułowania myśli i te same idee. Służba idei sprawiedliwości społecznej, przyjęcie socjalistycznego ustroju społeczno-gospodarczego jako ustroju przyszłości – oto co nurtuje księży rozmawiających z naszymi wysłannikami. Zbieżność jest zastanawiająca. Ona imponuje, cieszy i dodaje sił do dalszej, stale jeszcze mimo wszystko pionierskiej pracy. Tamże, s. 6.

⁷⁶ J. Żaryn, „Księża patrioci” – geneza powstawania formacji duchownych katolickich, „Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały” 1995, t. 1, s. 141; Ł. Matyjasiak, *Między wiernością Kościołowi a służbą państwu. Działalność katolików „społecznie postępowych” na przykładzie Komisji Intelktualistów i Działaczy Katolickich przy Polskim Komitecie Obrońców Pokoju (1950-1953)*, w: *Letnia Szkoła Historii Najnowszej* 2009, t. 3, red. Ł. Kamiński, T. Kozłowski, Warszawa 2010, s. 118, przypis 8.

⁷⁷ A. Dudek, G. Pytel, *Bolesław Piasecki. Próba biografii politycznej*, Londyn 1990, s. 184.

*dojrzewania*⁷⁸. Dla ks. Antoniego Lempartego całe przedsięwzięcie miało jednak ważny skutek. Skoro prymas Stefan Wyszyński pochylił się nad lekturą wywiadów z postępowymi księżmi, oznaczało to, że nazwisko energicznego proboszcza ze Środy Śląskiej musiało pojawić się na forum Episkopatu. Ksiądz Antoni Lemparty stawał się obiektem zainteresowania, zarówno dla krystalizującego destrukcyjne wobec Kościoła plany aparatu państwowego, jak i rozsadnikowego środowiska Bolesława Piaseckiego. Ukazanie się tych reportaży, a co istotniejsze wybór ks. Antoniego Lempartego do grona kilkunastu ich bohaterów, miało miejsce po wrześnie wzięciu *księży u Bieruta* i tuż przed brzemiennymi w skutki wydarzeniami początku 1950 roku, a więc utworzeniem zarządu przymusowego *Caritas* i Komisji Księży przy zarządzie głównym Związku Bojowników o Wolność i Demokrację – wydarzeniami, które oficjalnie wyniosły ks. Antoniego Lempartego do ogólnokrajowej ligi politycznych rozgrywek na linii państwo-Kościół, a jednocześnie zakończyły jego aktywność jako duszpasterza.

3.4. Publikacje dewocyjne i liturgiczne

Najobszerniejszą i jednocześnie najwcześniej zaistniałą spuścizną pisarską ks. Antoniego Lempartego są wydawnictwa o charakterze liturgicznym i dewocyjnym. Był on autorem przede wszystkim popularnych modlitewników – tzw. *książeczek do nabożeństwa*, które ukazywały się w wielokrotnych wznowieniach wydań i bardzo dużym nakładzie. Nazwiskiem bądź inicjałami ks. Antoniego Lempartego (ks. A. L.) opatrzone były trzy „warianty” modlitewników, adresowanych przede wszystkim

⁷⁸ Tamże; A. Micewski, *Współrzędzić czy nie kłamać? Pax i Znak w Polsce 1945-1976*, Paris 1978, s. 43; S. Wyszyński, *Pro memoria. Zapiski z lat 1948-1949 i 1952-1953*, oprac. T. Ochowski, P. Skibiński, J. Żurek, Warszawa 2007, s. 96, przypis 68; S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. 1, 1948-1952, red. P. Skibiński, Warszawa 2017, s. 138-139.

do dzieci pierwszokomunijnych: *Jezus i Maryja* (16 wydań), *Ufam Tobie* (jedno wydanie) oraz *Z Bogiem* (dwa wydania).

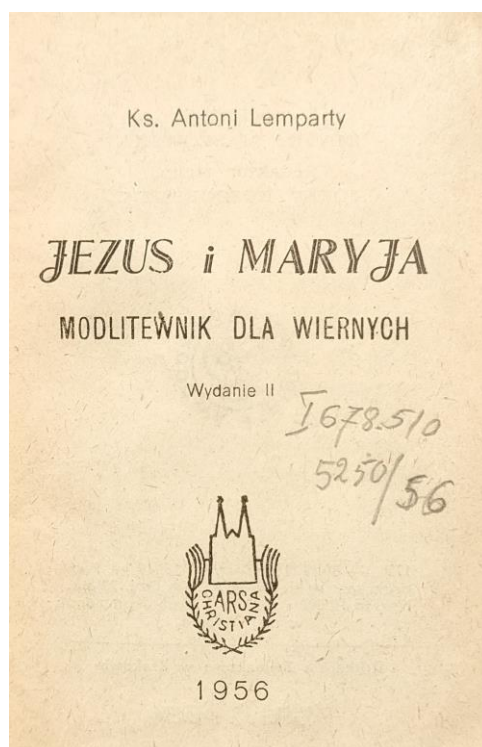
Dobór tekstów modlitw i pieśni oraz układ treści modlitewników pozostawał charakterystyczny dla tego typu wydawnictw, stąd nie sposób określić stopnia oryginalności omawianych opracowań, będących de facto jedynie antologiami zapożyczonych tekstów, bez żadnych wstępów czy odautorskich komentarzy. Jediną oryginalnością mogła być *Modlitwa o pokój*, w której padała dwuznaczna prośba: *błogosław obrońcom pokoju*, nieobecna *explicite* w oracjach w tej samej intencji, zawartych w modlitewnikach innych autorów. Kosmetycznej zmianie uległa też treść *Modlitwy za Ojczyznę*, gdzie frazę *wspieraj, o Panie, Ojczyznę naszą*, zastąpiono słowami *wspieraj, o Panie, Polską Rzeczpospolitą Ludową*. Twórczy wkład w redagowanie tego typu publikacji mogła co najwyżej odzwierciedlać kolejność spisu treści. Jednak modlitewniki opracowywane przez ks. Antoniego Lempartego, adresowane w pierwszej kolejności do dzieci⁷⁹, zamykały się w minimalistycznym ujęciu niezbędnych treści, powielając utarty schemat kompozycyjny, a najistotniejsze, choć niewielkie zmiany w kolejnych wydaniach, wynikały z wprowadzanej w międzyczasie posoborowej reformy liturgicznej.

Modlitewniki pomijały część katechizmową, zawierając jedynie teksty modlitw i pieśni. Wszystkie, bez względu na tytuł i wydanie, miały podobny układ treści, wyodrębniający modlitwy codzienne i okazjonalne (*Modlitwy poranne*, *Modlitwy wieczorne*, *Modlitwy przygodne*) oraz nabożeństwa (*Godzinki do Najświętszej Maryi Panny*, litanie, *Różaniec*, *Gorzkie żale*, *Droga krzyżowa*, nieszpory niedzielne); obrzędy mszy i innych sakramentów, a także pieśni z podziałem na okresy liturgiczne oraz pieśni o Najświętszym Sakramencie, pieśni do Najświętszego Serca Pana Jezusa, pieśni Maryjne,

⁷⁹ Por.: *Książka katolicka w Polsce 1945-1965. Spis bibliograficzny*, oprac. M. Pszczółkowska, Warszawa 1966, s. 235; *Z działalności wydawniczej Ars Christiana*, „Caritas” 1954, nr 6, s. 48.

pieśni przygodne oraz pieśni za zmarłych. Różnice w objętości poszczególnych wydań wynikały z minimalnych zmian formatu (wszystkie modlitewniki miały format „kieszonkowy”) oraz z urozmaiceń w szacie graficznej, przede wszystkim wzbogacaniu ilustracjami.

Wszystkie trzy publikacje ukazywały się staraniem przedsiębiorstwa *Ars Christiana* i co ważne, posiadały imprimatur władzy kościelnej, udzielane przez krakowską Kurię Metropolitalną. Władze kościelne godziły się na wydawanie tego typu publikacji z dwóch zasadniczych powodów. Podmioty diecezjalne czy zakonne były pozbawione możliwości wydawniczych na tak szeroką skalę, a zapotrzebowanie szczególnie na modlitewniki pierwszokomunijne było olbrzymie. Po drugie udzielenie imprimatur pozwalało uniknąć dezorientacji zarówno księży, jak i wiernych, bowiem drukowane pod auspicjami Urzędu ds. Wyznań książeczki i tak trafiłyby do szerokiej dystrybucji.

Fot. 7. A. Lemparty, *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. II, [Warszawa] 1956, strona tytułowa.

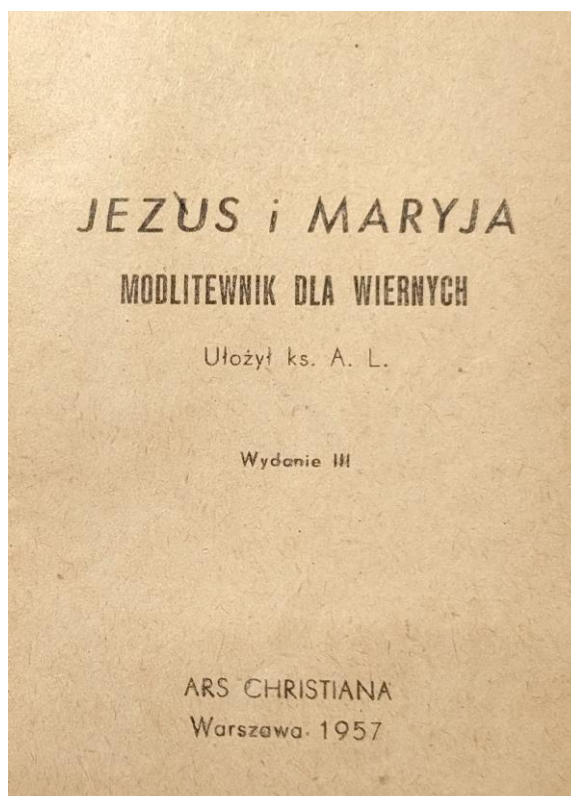
Nie należy ponadto zapominać o jeszcze jednym aspekcie, który dla ks. Antoniego Lempartego miał pierwszorzędne znaczenie. Z corocznym wznawianiem modlitewników jego autorstwa (ostatnie wydanie w 1970 roku ukazało się w nakładzie ponad 60 tys. egzemplarzy), wiązały się znaczne gratyfikacje finansowe, które – jeśli wierzyć relacjom krewnych jego i Lucyny Walczak – stanowiły znaczniejszą część rocznych dochodów⁸⁰. Z tego też względu ks. Antoni Lemparty nie był jedynym *księdzem postępowym*, któremu zezwalano na drukowanie dewocyjnych wydawnictw. Podobne *książeczki do nabożeństwa* ukazywały się z nazwiskami takich autorów, jak ks. Bolesław Kulawik, ks. Jan Śliwakowski czy ks. Julian Humeński.

Najpopularniejszym wydawnictwem dewocyjnym autorstwa ks. Antoniego Lempartego był modlitewnik *Jezus i Maryja*, który na przestrzeni lat 1954-1970 doczekał się szesnastu wydań (tabela 4). Największe nakłady osiągał w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych. W 1961 roku po raz pierwszy miał miejsce dodruk wydania w ciągu roku, co jednak mogło być spowodowane problemami np. z przydziałem papieru, bowiem łączny nakład przekroczył poprzednioroczny zaledwie o 80 sztuk, osiągając i tak imponujący poziom 90 tys. egzemplarzy.

Poszczególne wydania różniły się objętością stron ze względu na niewielkie zróżnicowania formatu publikacji, kroju czcionki, a także zmiany dokonywane w układzie i treści modlitewnika. Jednocześnie te same wydania mogły różnić się fizyczną objętością, spowodowaną grubością zastosowanego papieru, do tego stopnia, że wydrukowana w marcu 1964 roku na papierze biblijnym o gramaturze 40 g/m² książeczka była dwukrotnie (!) cieńsza niż dodruk tego samego wydania z lipca 1964 roku na papierze gorszej jakości

⁸⁰ O zgodę na wydawanie *książeczki do nabożeństwa* ks. A. Lemparty zwrócił się do władz państwowych za pośrednictwem Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, deklarując nawet gotowość zadowolenia się niższym honorarium, bowiem opublikowanie modlitewnika *wzmocniłoby (...) moje stanowisko w duchowieństwie*. Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, sygn. BU 0648/152, t. 2, Doniesienie agenturalne tajnego informatora „Iwan”, Warszawa 21 maja 1953, k. 234.

o gramaturze 65 g/m², co spowodowało podwojenie objętości przy zachowaniu identycznego formatu i takiej samej liczby stron. Część wydań ukazywała się także w wariancie mającym na okładce tytuł *Pamiątka pierwszej Komunii świętej*.

Fot. 8. A. L[emparty], *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. III, Warszawa 1957, strona tytułowa z nazwą wydawcy *Ars Christiana*.

W 1958 roku modlitewnik został wzbogacony ilustracjami, bowiem wcześniejsze wydania posiadały jedynie symboliczne grafiki na końcach rozdziałów. Od ósmego wydania szata ilustracyjna uległa dalszym zmianom. Dotychczasowe miniatury autorstwa Anny Dąbskiej⁸¹, ilustratorki książek i późniejszej mistyczki, utrzymane w nurcie tradycjonalistycznym, zastąpiono bardziej współczesnymi, bez podania jednak nazwiska ich twórcy. Wyjątkowo w wydaniu z 1967 roku, oprócz nowej wersji ilustracji,

⁸¹ W wydaniu czwartym z 1958 r. *Anna Dąbska* [!].

egzemplarycznie zastosowano także inne grafiki⁸², niepojawiające się jednak w następnych wydaniach. Poszczególne wydania różniły się minimalnie ilością i doбором ilustracji, co podyktowane było przede wszystkim rozmieszczeniem treści, szczególnie w odniesieniu do grafik wieńczących zakończenia rozdziałów.

Fot. 9. A. L[emparty], *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. III, Warszawa 1957, strona tytułowa z nazwą wydawcy Instytut Chrześcijańsko-Społeczny.

Pierwsze wydanie modlitewnika 30 kwietnia 1954 roku otrzymało imprimatur Kurii Metropolitalnej w Krakowie, ponowione dla kolejnych wydań 26 czerwca 1957 roku przez wikariusza generalnego archidiecezji krakowskiej, bp. dr. Stanisława Rosponda i kanclerza Kurii Metropolitalnej w Krakowie, ks. Mikołaja Kuczkowskiego. Wydawcą modlitewnika było

⁸² Zob. np. A. L[emparty], *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, 1967, s. 119, 148, 297, 376.

przedsiębiorstwo *Ars Christiana*, aczkolwiek w trakcie publikacji wydania trzeciego z 1957 roku nastąpiła chwilowa zmiana nazwy wydawcy. Część egzemplarzy wydano bowiem pod egidą Instytutu Chrześcijańsko-Społecznego⁸³, co zapewne związane było z przejmowaniem przedsiębiorstwa *Ars Christiana* przez skupionych wokół wiceprezesa zarządu głównego Zrzeszenia Katolików „Caritas”, Jana Frankowskiego secesjonistów ze Stowarzyszenia „Pax”. Od trzeciego wydania modlitewnik ukazywał się jedynie z podaniem inicjałów jego autora: *ułożył ks. A. L.*⁸⁴ Do 1958 roku wymieniano nazwiska redaktorów poszczególnych wydań, którymi byli Magda Masłowska, Józef Kossobudzki, a następnie Juliusz Ociepmo.

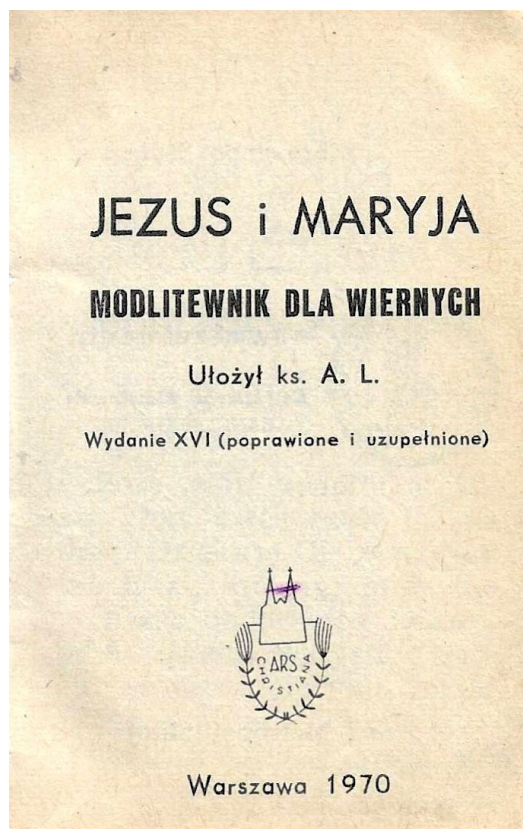
Dwa pierwsze wydania modlitewnika ukazały się czcionkami Drukarni Związkowej w Krakowie. Wydania: trzecie, czwarte, siódme oraz od dziewiątego do dwunastego drukowane były w Katowickich Zakładach Graficznych. Wydania: szóste oraz od trzynastego do szesnastego odbite zostały w drukarni w Wąbrzeźnie. Wydanie piąte ukazało się w Grudziądzkich Zakładach Graficznych, zaś ósme w drukarni Włocławskich Zakładów Przemysłu Terenowego.

Modlitewnik od pierwszego wydania zachowywał identyczny układ treści: *Modlitwy poranne, Modlitwy wieczorne, Modlitwy przygodne, Godzinki do Najświętszej Maryi Panny, Modlitwy podczas cichej Mszy św., Modlitwy liturgiczne podczas Mszy św., Msza św. żałobna, Nieszpory niedzielne, Litanie, Sakrament pokuty, Komunia św., Różaniec, Gorzkie żale, Godzina święta, Droga krzyżowa, Pieśni*. Najpoważniejszą zmianą wpływającą na zwiększenie objętości modlitewnika było uzupełnienie

⁸³ Część egzemplarzy wydanych w 1957 r. jako nazwę wydawcy ma podane przedsiębiorstwo *Ars Christiana*, część natomiast Instytut Chrześcijańsko-Społeczny, przy czym stopka redakcyjna w obu przypadkach podaje identyczny numer zamówienia i taką samą datę ukończenia druku. Katalog Biblioteki Narodowej, w zbiorach której znajdują się oba warianty trzeciego wydania modlitewnika *Jezus i Maryja*, w obu przypadkach podaje nazwę wydawcy Instytut Chrześcijańsko-Społeczny.

⁸⁴ Publikowany przez Bibliotekę Narodową urzędowy wykaz druków przy ostatnim wydaniu modlitewnika podał pełne imię i nazwisko autora. „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1970, nr 25, s. 410, poz. 5171.

wydania dziewiątego w 1963 roku rozdziałem *Obrzędy sakramentów św.* (chrztu, małżeństwa, namaszczenia chorych), obejmującym ponad 30 dodatkowych stron⁸⁵. Dwa lata później zamianie uległa kolejność rozdziałów: *Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny* ustąpiły pierwszeństwa *Modlitwom podczas cichej Mszy św.*⁸⁶

Fot. 10. A. L[emparty], *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. XVI, Warszawa 1970, strona tytułowa.

Aczkolwiek siódme wydanie modlitewnika *Jezus i Maryja* z lutego 1961 roku i jego dodruk z maja tego roku nie zawierały żadnej rozróżniającej je informacji redakcyjnej (poza umieszczoną w stopce inną datą ukończenia druku, wielkością nakładu i różnym numerem zamówienia), wypust z maja zawierał jednak zmianę w treści publikacji, chociaż na stronie tytułowej wciąż

⁸⁵ A. L[emparty], *Jezus i Maryja...*, 1963, s. 339-370.

⁸⁶ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1964, s. 449; por. tenże, *Jezus i Maryja...*, 1966, s. 458.

widniało wydanie siódme bez adnotacji o uzupełnieniu czy poprawieniu. Zmiana dotyczyła tekstu jednej z pieśni. W wydaniu z lutego hymn *My chcemy Boga* składał się jeszcze z trzech zwrotek, natomiast w egzemplarzach dodrukowanych w maju usunięto drugą zwrotkę⁸⁷ i w tej okrojonej wersji pieśń była powielana we wszystkich następnych wydaniach modlitewnika. Ingerencja była o tyle istotna, że usunięcie zwrotki z frazą *my chcemy Boga w książce, w szkole*, było bez wątpienia echem przeprowadzanej akcji dekrucyfikacyjnej oraz usuwania lekcji religii ze szkół.

Dalsze zmiany, dotyczące układu treści i brzmienia tekstów modlitewnika, podyktowane były recepcją postanowień zakończonego w 1965 roku soboru. Najistotniejsze zmiany dotyczyły liturgii mszalnej. *Modlitwy liturgiczne podczas Mszy św.* zastąpił rozdział *Msza święta*, którego treść w kolejnych posoborowych wydaniach ewoluowała od przejściowych form do uwspółcześnionej wersji liturgii⁸⁸. Wydanie z 1966 roku, choć prezentowało jeszcze dotychczasowy schemat mszy, zawierało już zredukowane modlitwy u stopni ołtarza czy wyodrębnioną doksologię⁸⁹.

Wydanie z 1967 roku nie miało już *ostatniej Ewangelii*, choć ponownie pojawiła się ona w szczątkowej formie w wydaniu z 1968 roku⁹⁰, podobnie zmieniony w wydaniu z 1967 roku tekst *Modlitwy po Komunii św.*⁹¹, w następnym roku pojawił się na powrót w poprzednim brzmieniu⁹². Trudno jednoznacznie orzec, czy zamieszanie to było tylko efektem pomyłek redaktorskich, czy też nosiło ślady żywiołowego dostosowywania modlitewnika do tzw. liturgii przejściowej doby krystalizowania się

⁸⁷ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1961, s. 398-399.

⁸⁸ W wydaniach z lat 1962-1967 w spisie treści nie uwzględniano rozdziału *Modlitwy liturgiczne podczas Mszy św. / Msza święta*. Do spisu treści powrócił on od 1968 r. jako *Msza św. liturgiczna o Trójcy Św.*

⁸⁹ A. L[emparty], *Jezus i Maryja...*, 1966, s. 74-75, 107.

⁹⁰ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1968, s. 118-119.

⁹¹ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1967, s. 117.

⁹² Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1968, s. 117-118.

i wprowadzania przemian soborowych⁹³. W wydaniu z 1969 roku po raz ostatni pojawiają się tzw. trzy modlitwy przed komunią. Ostatnie wydanie modlitewnika z 1970 roku zawierało już w pełni zreformowany obrzęd mszy. Podobne zmiany odzwierciedlała zawarta w modlitewniku liturgia mszy żałobnej. Niezmienne pozostawały natomiast *Modlitwy podczas cichej Mszy św.* z wyjątkiem usuniętych *Modlitw po każdej cichej Mszy św.*⁹⁴

Soborowe zmiany w treści modlitewnika nie dotyczyły wyłącznie liturgii mszalnej. Z tytułów modlitw przed i po przyjęciu sakramentu namaszczenia chorych znika dookreślenie *ostatnie*⁹⁵, chociaż w spisie treści pojawia się ono aż do czternastego wydania⁹⁶. *Modlitwę w chorobie* zastępuje *Modlitwa w niebezpieczeństwie śmierci*, chociaż jej treść nie uległa żadnej zmianie⁹⁷. Wydanie z 1967 roku zawierało polskie tłumaczenie modlitw i hymnów *Asperges, Vidi aquam, Veni Creator* oraz *Te Deum laudamus*⁹⁸. Wydanie czternaste z 1968 roku zostało wzbogacone o teksty hymnów *Przed tak wielkim Sakramentem* oraz *O zbawcza Hostio*⁹⁹.

W poszczególnych wydaniach modlitewnika zdarzały się drobne potknięcia redakcyjne, np. w wydaniu z 1961 roku wkradł się błąd w spisie treści, w którym *Modlitwom liturgicznym podczas Mszy św.* przypisano numerację stron *Żałobnej Mszy św.*, którą z kolei pominięto w spisie treści¹⁰⁰. W wydaniu dziesiątym z 1964 roku (druk z marca) w spisie treści błędnie podano numer strony przy *modlitwie po przyjęciu Ostatniego Namaszczenia*, nie zachowując rosnącej kolejności numeracji stron¹⁰¹, zaś w dodruku tego wydania z lipca w spisie treści przestawiono kolejność stron, zachowując

⁹³ Zob.: P. Milcarek, *Historia Mszy. Przewodnik po dziejach liturgii rzymskiej*, Warszawa 2009, s. 175-223; D. Makowski, *Reforma porządku Mszy świętej (1963-1969)*, <https://zpasjidoliturгии.pl/reforma-porzadku-mszy-sw-1963-1969/> [21.02.2022].

⁹⁴ A. L[emparty], *Jezus i Maryja...*, 1964, s. 74-76; por. tenże, *Jezus i Maryja...*, 1966, s. 57.

⁹⁵ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1964, s. 43-44; por. tenże, *Jezus i Maryja...*, 1966, s. 43-44.

⁹⁶ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1968, s. 457.

⁹⁷ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1964, s. 42-43; por. tenże, *Jezus i Maryja...*, 1966, s. 42-43.

⁹⁸ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1967, s. 444-451.

⁹⁹ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1968, s. 452-454.

¹⁰⁰ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1961, s. 417.

¹⁰¹ Tenże, *Jezus i Maryja...*, 1964, s. 448; por. tamże, s. 44.

pierwotną ich numerację¹⁰². Ponadto w wypustach z 1964 roku wyjątkowo uwzględniono w spisie treści pieśń *Przed oczy Twoje, Panie*¹⁰³, która we wszystkich poprzednich i następnych wydaniach była zawarta w obrzędach spowiedzi, bez wyszczególniania jej w wykazie pieśni przygodnych.

Tabela 4.

Wydania modlitewnika *Jezus i Maryja*

Lp.	Numer wydania	Rok wydania	Data druku	Objętość stron	Nakład
1	I ¹⁰⁴	1954	sierpień 1954	466 ¹⁰⁵	20 000
2	II	1956	maj 1956	464	10 120
3	III ¹⁰⁶	1957	wrzesień 1957	416	25 160
4	IV	1958	wrzesień 1958	415	55 160
5	V	1959	kwiecień 1959	424	50 160
6	VI	1960	marzec 1960	424	90 160
7	VII	1961	luty 1961	424	60 160
8		1961	maj 1961	424	30 080
9	VIII	1962	kwiecień 1962	424	45 080
10	IX	1962	grudzień 1962	424	15 080
11		1963	kwiecień 1963	424	60 080
12		1963	grudzień 1963	456	20 080
13	X	1964	marzec 1964	456	30 080
14		1964	lipiec 1964	456	50 080

¹⁰² Tamże, s. 447-446 [!].

¹⁰³ Tamże, s. 455.

¹⁰⁴ Pierwsze wydanie nosiło tytuł *Jezus i Maryja* [!]. Według katalogu Biblioteki Narodowej publikacja została wydana w Krakowie, natomiast „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1954, nr 37, s. 509, poz. 5821 podaje jako miejsce wydania Warszawę. Pierwsze wydanie modlitewnika występuje jedynie w zbiorach Biblioteki Narodowej, jednak przeprowadzone kilkanaście lat temu skontrum wykazało fizyczny brak tego egzemplarza. Informacje uzyskane od pracowników Biblioteki Narodowej, Warszawa 24 listopada 2023.

¹⁰⁵ Por.: *Spis bibliograficzny wydawnictw religijnych w Polsce w latach 1945-1955*, red. J. Turowicz, Warszawa 1956, s. 74; *Książka katolicka w Polsce...*, s. 234 (objętość 446 [!] stron).

¹⁰⁶ Część egzemplarzy jako wydawcę ma podany Instytut Chrześcijańsko-Społeczny, część przedsiębiorstwo *Ars Christiana*.

15	XI ¹⁰⁷	1966	grudzień 1965 ¹⁰⁸	464	80 080
16	XII	1966	kwiecień 1966	464	50 080
17	XIII	1967	styczeń 1967	462	60 080
18	XIV	1968	lipiec 1968	464	45 080
19	XV	1969	kwiecień 1969	470	30 080
20	XVI	1970	kwiecień 1970 ¹⁰⁹	464	60 080

Źródło: Opracowano na podstawie szesnastu wydań A. L[emparty], *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, Warszawa 1954-1970; „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1954, nr 37, s. 509, poz. 5821; 1956, nr 32, s. 492, poz. 5250; 1957, nr 48, s. 675, poz. 7383; 1958, nr 50, s. 640, poz. 7286; 1959, nr 36, s. 501, poz. 5784; 1960, nr 29, s. 434, poz. 5017; 1961, nr 11, s. 163, poz. 1830; nr 51-52, s. 757, poz. 8395; 1963, nr 21, s. 313, poz. 3573; nr 34, s. 493, poz. 5539; 1964, nr 10, s. 149, poz. 1763; nr 18, s. 267, poz. 3303; nr 26, s. 382, poz. 4685; nr 51, s. 757, poz. 9106; 1966, nr 39, s. 748, poz. 7667; 1968, nr 5, s. 86, poz. 1093; 1970, nr 7, s. 111, poz. 1358; nr 8, s. 125, poz. 1535; nr 25, s. 410, poz. 5171; *Książka katolicka w Polsce 1945-1965. Spis bibliograficzny*, oprac. M. Pszczółkowska, Warszawa 1966, s. 225, 234.

W 1955 roku wydawnictwo *Ars Christiana* przygotowało do druku kolejną publikację autorstwa ks. Antoniego Lempartego, zatytułowaną *Ufam Tobie. Modlitewnik katolika*. Imprimatur na jej wydanie zostało udzielone przez Kurie Metropolitarną w Krakowie 6 września 1955 roku, zaś druk ukończono w styczniu 1956 roku w Krakowskich Zakładach Graficznych w nakładzie 16 500 egzemplarzy¹¹⁰. Publikacja licząca 464 strony była, podobnie jak wydany rok wcześniej modlitewnik *Jezus i Maryja*, klasyczną *książeczką do nabożeństwa* o bardzo zbliżonej zawartości i nieco zmodyfikowanym układzie treści: *Modlitwy poranne*, *Modlitwy wieczorne*, *Godzinki do Najświętszej Maryi Panny*, *Modlitwy podczas cichej Mszy św.*, *Modlitwy liturgiczne podczas śpiewanej Mszy św.*, *Msza św. żałobna w dniu pogrzebu*, *Nieszpory niedzielne*, *Sakrament pokuty*, *Komunia św.* (z *Godziną*

¹⁰⁷ Na stronie tytułowej *Wydanie XII (poprawione i uzupełnione)*, natomiast w stopce redakcyjnej *Wyd[anie] XI/65*. Publikacji nie uwzględnił „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”.

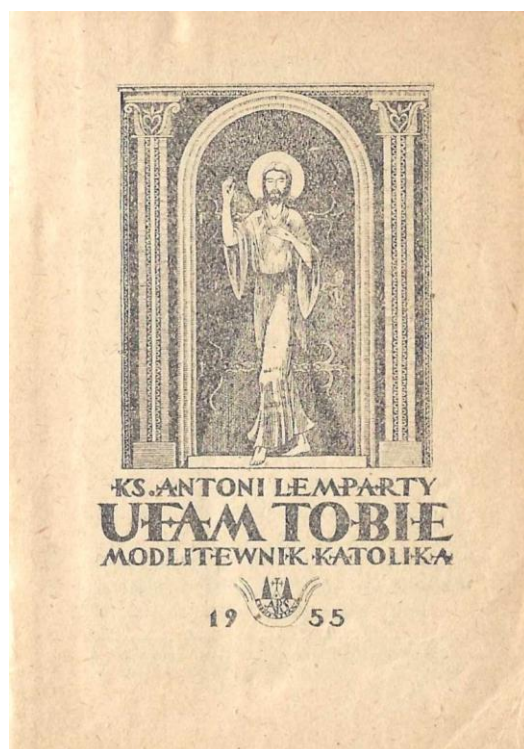
¹⁰⁸ Data ukończenia druku trzeciego rzutu w nakładzie 44 tys. egzemplarzy.

¹⁰⁹ Data ukończenia druku pierwszego rzutu w nakładzie 30 tys. egzemplarzy.

¹¹⁰ A. Lemparty, *Ufam Tobie. Modlitewnik katolika*, [Warszawa] 1955; „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1956, nr 18, s. 267, poz. 2836; *Książka katolicka w Polsce...*, s. 235.

świętą), *Litanie*, *Modlitwy przygodne*, *Różaniec*, *Gorzkie żale*, *Droga krzyżowa*, *Pieśni*, *Procesja na Dzień Zaduszny*.

Drobne różnice pojawiły się także w układzie poszczególnych rozdziałów, np. modlitewnik nie uwzględniał hymnów *Asperges*, *Vidi aquam*, *Veni Creator*, *Te Deum laudamus*; pieśń *Kiedy ranne wstają zorze* została powtórzona w *modlitwach porannych* i w *pieśniach przygodnych*¹¹¹; *Akty wiary, nadziei, miłości i żalu* z *modlitw porannych* przeniesione zostały do *modlitw wieczornych*¹¹². Cechą charakterystyczną publikacji *Ufam Tobie* był także o wiele bardziej szczegółowy spis treści, uwzględniający m.in. części mszy i nabożeństw. Niewątpliwym atutem tego wydawnictwa okazała się również szata ilustracyjna, autorstwa znanego artysty Stanisława Hiszpańskiego¹¹³.

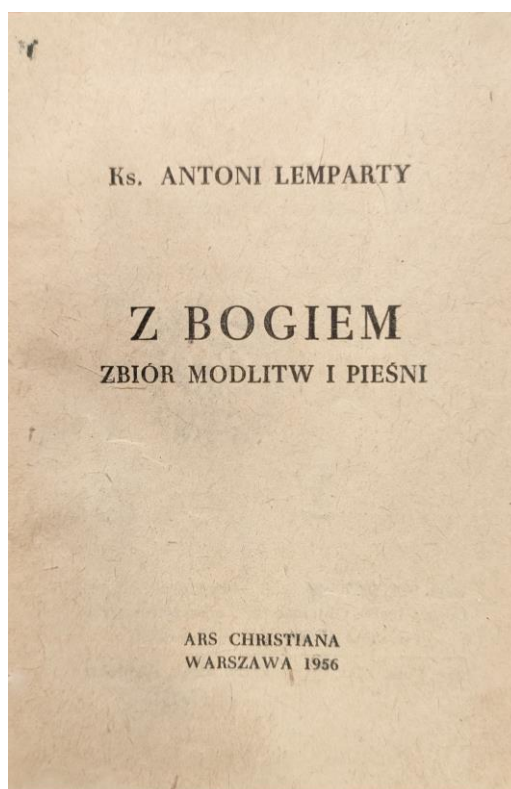
Fot. 11. A. Lemparty, *Ufam Tobie. Modlitewnik katolika*, [Warszawa] 1955, strona tytułowa.

¹¹¹ A. Lemparty, *Ufam Tobie...*, s. 5-6, 426-427.

¹¹² Tamże, s. 13-14.

¹¹³ Zob. Stanisław Hiszpański – malarz osobiwy, red. M. Dłutek, Warszawa 2000.

W 1956 roku ukazało się pierwsze wydanie modlitewnika *Z Bogiem. Zbiór modlitw i pieśni*. Liczącą 403 strony publikację w nakładzie 15 160 egzemplarzy odbiła na zlecenie wydawnictwa *Ars Christiana* drukarnia Toruńskich Powiatowych Zakładów Przemysłu Terenowego w Wąbrzeźnie¹¹⁴. Imprimatur na jej druk zostało udzielone 25 czerwca 1956 roku przez metropolitę krakowskiego, abp. dr. Eugeniusza Baziaka i kanclerza Kurii, ks. Mikołaja Kuczkowskiego.

Fot. 12. A. Lemparty, *Z Bogiem. Zbiór modlitw i pieśni*, [wyd. I], Warszawa 1956, strona tytułowa.

Modlitewnik reprezentował najbardziej oryginalny układ treści, bowiem oprócz rozdziałów: *Pacierz codzienny*, *Modlitwy wieczorne*, *Modlitwy okolicznościowe*, *Modlitwy do świętych patronów*, *Godzinki do*

¹¹⁴ A. Lemparty, *Z Bogiem. Zbiór modlitw i pieśni*, Warszawa 1956; „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1956, nr 40, s. 610, poz. 6523; *Książka katolicka w Polsce...*, s. 235 (podtytuł *Modlitewnik dla starszych*).

Najświętszej Maryi Panny, Nieszpory, Różaniec, Droga krzyżowa, Gorzkie żale oraz *Pieśni* pozostałe teksty, w tym m.in. litanie czy modlitwy mszalne, grupował tematycznie według układu sakramentów, a zatem np. rozdział *Sakrament bierzmowania* obejmował litanie i nowennę do Ducha Świętego, a rozdział *Sakrament Ołtarza* modlitwy w czasie cichej mszy, mszę za zmarłych, obrzęd komunii, *Godzinę świętą*, litanie do Najświętszego Serca Pana Jezusa i do Najświętszego Imienia Jezus.

Novum stanowiły także niektóre teksty, nieobecne w dwóch pozostałych modlitewnikach, jak obrzędy bierzmowania, nieszpory o Najświętszej Maryi Pannie, modlitwa za kapłanów, czy modlitwy przed i po pracy. Większy był także wybór pieśni, aczkolwiek zabrakło niektórych tytułów ujętych w książeczkach *Jezus i Maryja* oraz *Ufam Tobie*. Co istotniejsze, modlitewnik *Z Bogiem* nie zawierał także modlitw liturgicznych podczas mszy, ograniczając się jedynie do mszy cichej i żałobnej. Jako jedyny z modlitewników autorstwa ks. Antoniego Lempartego rozpoczynał się mottem: „*Z Bogiem, z Bogiem każda sprawa*” – *tak mawiali starzy. Jeśli z Bogiem zaczniesz, wszystko ci się darzy. Wszystko z Bogiem i dla Boga...*¹¹⁵. Nie posiadał natomiast żadnych ilustracji.

Po trzech latach, w 1959 roku ukazało się kolejne – według strony tytułowej trzecie wydanie modlitewnika *Z Bogiem*. Problematycznym jest jednak jego właściwe oznaczenie. Wydania drugiego nie uwzględnia bowiem „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” ani publikacja *Książka katolicka w Polsce 1945-1965. Spis bibliograficzny*, nie występuje ono także w żadnym katalogu bibliotecznym. Najprawdopodobniej publikacja z 1959 roku była dopiero drugim wydaniem, na którego stronę tytułową wkradł się błąd drukarski w postaci niewłaściwego oznaczenia numeru wydania. Jego druk

¹¹⁵ A. Lemparty, *Z Bogiem...*, 1956, [s. 5].

ukończono w czerwcu 1959 roku w Częstochowskich Zakładach Graficznych w nakładzie 10 tys. egzemplarzy¹¹⁶. Licząca 404 strony publikacja, pod redakcją techniczną Juliusza Styfiego, była niezmienną wersją wcześniejszego wydania, różniącą się jedynie niewielkimi przesunięciami w rozmieszczeniu tekstu oraz dodatkowym tłoczeniem na okładce części egzemplarzy: *Pamiętka z Częstochowy*.

Modlitewniki nie były jedynymi publikacjami o charakterze religijnym, których autorstwo można przypisać ks. Antoniemu Lempartemu. W opolskim Wydawnictwie Św. Krzyża opublikował on także, liczące 80 stron opracowanie *Na święto Chrystusa Króla*, z podtytułem *Materiał wieczornicowy*. Problemатyczne jest nie tylko ustalenie daty wydania tej książki – w opracowaniach katalogowych podawany jest rok 1947, zaczerpnięty z daty udzielenia przez ks. dr. Bolesława Kominka, administratora apostolskiego w Opolu, stosownego imprimatur 4 września 1947 roku¹¹⁷ – ale okazuje się, że także kwestia jej autorstwa, oznaczona jedynie literami A. L., nastrocza pewnych kłopotów. O ile w katalogu Biblioteki Narodowej książka jest przypisywana właśnie ks. Antoniemu Lempartemu, o tyle w centralnym katalogu polskich bibliotek naukowych NUKAT czy centralnym katalogu bibliotek kościelnych FIDES inicjały autora zostały rozszyfrowane jako... Antoni Lange, a tym samym wydaną w 1947 roku publikację *Na święto Chrystusa Króla* przypisuje się zmarłemu w 1929 roku literatowi, któremu w wyznawanej filozofii bynajmniej nie było po drodze z katolicką ortodoksją¹¹⁸.

¹¹⁶ A. Lemparty, *Z Bogiem. Zbiór modlitw i pieśni*, Warszawa 1959; „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1959, nr 36, s. 501, poz. 5786; *Książka katolicka w Polsce...*, s. 235.

¹¹⁷ A. L[emparty], *Na święto Chrystusa Króla*, Opole [1947], s. 3.

¹¹⁸ Zob.: B. Szymańska, *Poeta i nieznanie. Poglądy filozoficzne Antoniego Langego*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; P. Wojciechowski, *Logos, byt, harmonia. Antoniego Langego czytanie kultury*, Lublin 2010. Co prawda, jak odnotowuje *Słownik pseudonimów pisarzy polskich XV w.-1970 r.*, t. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków 1994, s. 38, A. Lange posługiwał się m.in. pseudonimem A. L. (identycznym zresztą jak kilkadziesiąt innych pisarzy), jednak nie ma żadnych przesłanek, by to właśnie jemu przypisywać autorstwo omawianej publikacji. W katalogu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II

Na tym jednak nie kończą się problemy związane z określeniem twórcy, bowiem książka, zarówno na stronie tytułowej, jak i na okładce, zawiera dookreślenie: *Materiał wieczornicowy zestawila* [!] A. L. Niezręczna pomyłka drukarska czy celowy zabieg autora? Raczej nie uzyskamy już odpowiedzi na to pytanie. Ważniejszym jest jednak ustalenie czy można tę publikację przypisywać ks. Antoniemu Lempartemu. O ile w katalogach NUKAT i FIDES nie zauważono rodzaju żeńskiego bądź celowo wprowadzono zapis *zestawił*, to w katalogu Biblioteki Narodowej, pomimo że zachowano zapis *zestawiła*, autorstwa książki nie przypisano kobiecie, a ks. Antoniemu Lempartemu. Ponadto w opublikowanych w 1984 roku wspomnieniach *Księża Caritas*, przy wyliczaniu zasług pierwszego prezesa Zrzeszenia na polu upowszechniania wydawnictw katolickich, jednoznacznie stwierdzono, że *jeszcze w 1947 r. wydał nakładem Księgarni* [!] *św. Krzyża w Opolu materiał wieczornicowy pt. „Na święto Chrystusa Króla”*¹¹⁹. „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej i Poloniców Zagranicznych. Druki Zarejestrowane w Bibliotece Narodowej w Warszawie” podaje zgodnie za stroną tytułową autorstwo *zestawiła A. L.*, nie rozwijając inicjałów twórcy¹²⁰.

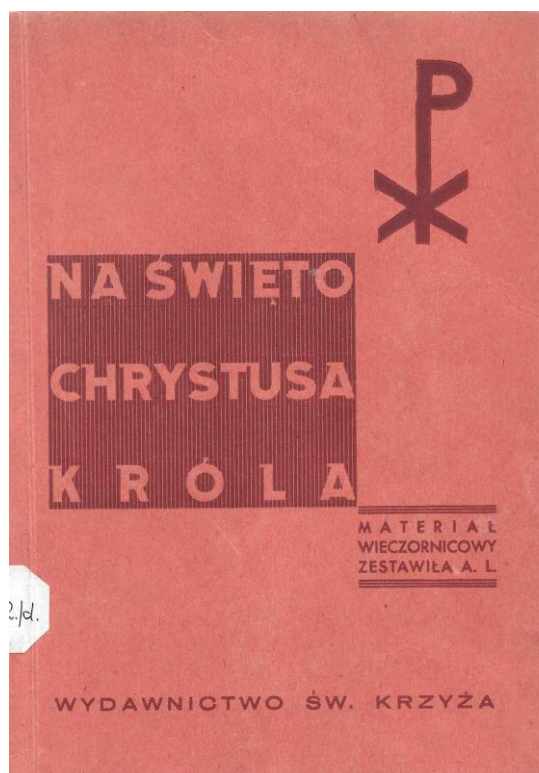
Dziwi również fakt, że o ukazaniu się publikacji nie informował ani periodyk urzędowy wrocławskiej administracji apostolskiej „Wiadomości Kościelne”, który w dziale *Przewodnik duszpasterski* zawierał zawsze rubrykę *Wydawnictwa, Recenzje, Uzupełniamy nasze biblioteki czy Biblioteka X. Prefekta*, polecającą publikacje ukazujące się w całym kraju, ani też takiej

w Krakowie, pomimo interwencji autora, nadal w pozycji *Na święto Chrystusa Króla. Materiał wieczornicowy* widnieje rozszerzenie inicjałów A. L. jako *Antoni Lange*.

¹¹⁹ R. Piszczek, *Księża Caritas...*, s. 30. Trzecią przesłanką mogącą potwierdzić (bądź wykluczyć) autorstwo ks. A. Lempartego byłoby dotarcie do korespondencji dotyczącej uzyskania imprimatur z opolskiej Kurii lub dokumentacji wydawniczej, niestety przeprowadzona w tym zakresie kwerenda nie przyniosła żadnego rezultatu.

¹²⁰ „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej i Poloniców Zagranicznych. Druki Zarejestrowane w Bibliotece Narodowej w Warszawie” 1947, nr 27, s. 2, poz. 4345; zob.: *Spis bibliograficzny wydawnictw religijnych...*, s. 90; *Książka katolicka w Polsce...*, s. 213 (objętość 32 [!] strony).

wzmianki nie umieściły „Wiadomości Urzędowe Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego”, gdzie w *dziale nieurzędowym* miała swoje stałe miejsce rubryka *Bibliografia* albo *Wydawnictwa* z podtytułem *Biuletyn Księgarni Diecezjalnej św. Krzyża*, na łamach której szeroko prezentowano publikacje własne i obce, także m.in. *materiały do przedstawień religijnych*.

Fot. 13. A. L[emparty], *Na święto Chrystusa Króla. Materiał wieczornicowy*, Opole [1947], przód okładki recto.

Książka, podzielona na dziesięć sekcji (*Encyklika, Referat, Recytacje, Obrazki sceniczne, Występy chórowe, Dialog, Hymny, Psalm, Wiersze, Pieśń*), w rzeczywistości swoim układem odpowiada scenariuszowi sugerowanej w podtytule *wieczornicy* z okazji przypadającego w ostatnią niedzielę października święta Chrystusa Króla. W związku z propagowaniem tego liturgicznego obchodu, ustanowionego świętem patronalnym Akcji Katolickiej w Polsce, w okresie międzywojennym bardzo popularne były

wydawnictwa tego typu, ukazujące się w wielu diecezjach¹²¹. Zawierały one gotowe scenariusze akademii, na które z reguły składało się wygłoszenie odczytu, inscenizacja, deklamacje i pieśni. Opracowanie autorstwa ks. Antoniego Lempartego było kontynuacją właśnie tego typu publikacji o ściśle określonym charakterze użytecznym.

W głównej mierze stanowi ono antologię różnego rodzaju tekstów literackich, głównie poetyckich i scenicznych, autorstwa bądź tłumaczenia zarówno „klasyków” (Jana Kochanowskiego, Artura Oppmana czy Leopolda Staffa), jak i twórców głównie religijnych (ks. Franciszka Błotnickiego, Marii Czeskiej-Mączyńskiej, Józefa Daszkiewicza, Kazimierza Gołby, ks. Mateusza Jeża¹²², ks. Tadeusza Karyłowskiego SJ, Zofii Majerskiej, Wandy Malickiej, Stanisławy Matusiakówny, Zofii Roel, ks. Jana Sajewicza, Ireny Świdy). Część zaczerpniętych utworów nie została podpisana albo też sygnowały je pseudonimy (*Jan Czar* [ks. Stanisław Maciątek], *E.K.*, *Karmelita Bosy*).

Istotne jest to, że wszystkie pomieszczone przez ks. Antoniego Lempartego utwory, to publikacje przedwojenne, które już wcześniej ukazywały się w wydawnictwach propagujących sceniczne obchody niedzieli Chrystusa Króla (niektóre z nich powstawały specjalnie na taką okazję). A zatem wkład ks. Antoniego Lempartego polegał jedynie na pracy redaktora, kompilującego kolejne wydanie scenariusza-antologii *materiałów wieczornicowych*. Co więcej, musiał on korzystać z gotowego już opracowania tego typu, bo trudno sobie wyobrazić, by w realiach powojennego Lubania miał szerszy dostęp do jakiegokolwiek polskiej literatury. Niewykluczone, że prace nad taką publikacją ks. Antoni Lemparty rozpoczął już wcześniej (być może w czasie swojego zesłania w Teofipólce

¹²¹ Np.: T. Graliński, *Bóg Panem i celem naszym. Na święto Chrystusa Króla*, Łódź 1933; *Króluj nam Chryste! Materiały na urządzenie obchodu ku czci Chrystusa-Króla*, Tarnów 1937; *Niech żyje Chrystus Król. Materiały na święto Chrystusa Króla*, oprac. J. Bekier, Kalisz 1937; *Króluj nam Chryste. Inszenizacja ku czci Chrystusa Króla*, oprac. M. Szembek, Kraków [1939] czy wydane w serii *Biblioteka Wieczornicowa*: [F. Żurowska], *Chrystus-Król*, Poznań 1926; [taż], *Chrystus króluje!*, Poznań 1935; S. Krasnojarski, *Ku czci Chrystusa-Króla*, Poznań 1937; [A. Rogalanka], *Chrystus władcą twoim*, Poznań 1938.

¹²² A. L[emparty], *Na święto Chrystusa...*, s. 75 (*Ks. Mateusz Jeż*); por. tamże, s. 52 (*Ks. Fr. Jeż*).

albo też w murach sędziszowskiego klasztoru), co byłoby wyjaśnieniem, skąd administrator parafii i dziekan w Lubaniu znalazł czas na twórczość literacką, chociaż z drugiej strony uchronienie ewentualnego manuskryptu w wojennej tułaczce musiałyby graniczyć z cudem.

Jeśli praca ks. Antoniego Lempartego nie była tylko przeredagowaniem tekstów, czynionym na bazie pokrewnych publikacji, mógł on korzystać z popularnych wśród duchowieństwa okresu międzywojennego dzieł ks. Mateusza Jeża, przede wszystkim z wydanych w Krakowie antologii *Do Chrystusa Króla i do nowej Polski. Hymny, ody, treny*¹²³ oraz *Ku czci Chrystusa Króla. Pienia religijne*¹²⁴, a także z twórczości ks. Franciszka Błotnickiego, nota bene kapłana archidiecezji lwowskiej, poety i autora m.in. *zbiorków deklamacji*¹²⁵. Z resztą nazwiska obu tych duchownych pisarzy pojawiają się wśród autorów tekstów zaczerpniętych przez ks. Antoniego Lempartego.

Chcąc doszukiwać się cech oryginalności omawianego opracowania, należałoby zwrócić uwagę na dwa rozpoczynające je teksty. O ile *Zasadnicze myśli z encykliki papieża Piusa XI „Quas primas” z 11.XII.1925*¹²⁶ to cytowane in extenso fragmenty z papieskiego dokumentu, porozdzielane jedynie redakcyjnymi śródtytułami, o tyle referat *Chrystus, Król miłości i pokoju*¹²⁷, najprawdopodobniej jest jedynym tekstem w całej publikacji powstałym po 1945 roku, na co wskazują kilkakrotne odniesienia do *straszliwych ran i potwornych wypadków wojny*. Niestety tekst nie został podpisany nawet inicjałami, trudno zatem przypisać komukolwiek jego autorstwo. Za piórem ks. Antoniego Lempartego mógłby przemawiać fakt, że

¹²³ M. Jeż, *Do Chrystusa Króla i do nowej Polski. Hymny, ody, treny*, Kraków 1927 (publikacji tej nie uwzględnia wykaz prac M. Jeża; zob. L. Grzebień, *Jeż Mateusz*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 602).

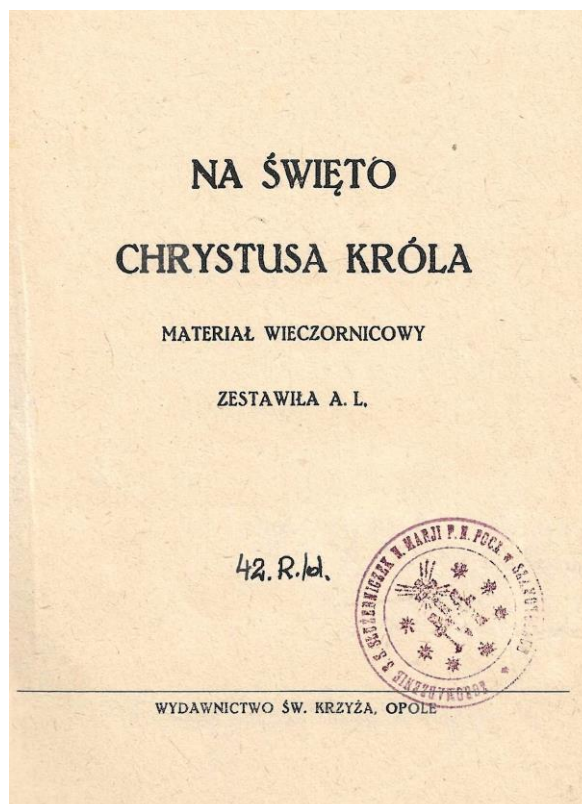
¹²⁴ M. Jeż, *Ku czci Chrystusa Króla. Pienia religijne*, Kraków 1929.

¹²⁵ Zob.: S. Pawlina, *Błotnicki Franciszek*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz i in., Lublin 1989, kol. 687; D. Błotnicka-Zych, *Ks. Franciszek Błotnicki*, „Dynowinka” 2009, nr 11, s. 10; M. Leszczyński, *Księża diecezjalni...*, s. 63.

¹²⁶ A. L[emparty], *Na święto Chrystusa...*, s. 5-9.

¹²⁷ Tamże, s. 9-12.

tekstu tego referatu ani jego fragmentów nie udało się odszukać w żadnym innym druku. Z drugiej strony, gdyby miał być jego autorem, być może umieściłby na karcie tytułowej nie tylko czasownik informujący o zestawieniu materiałów, ale i o większym wkładzie autorskim (typu: *opatrzył wstępem, referat napisał*).

Fot. 14. A. L[emparty], *Na święto Chrystusa Króla. Materiał wieczornicowy*, Opole [1947], strona tytułowa.

Można natomiast zauważyć jedną „oryginalność” redaktorską. Porównując objętość publikacji przygotowanej przez ks. Antoniego Lempartego z wcześniejszymi wydawnictwami tego rodzaju, widocznym jest, że na ogół posiadały one mniejszą liczbę stron, zachowując jednak ten sam układ kompozycyjny, co opracowanie *Na święto Chrystusa Króla* z 1947 roku. W swojej wersji ks. Antoni Lemparty zastosował bowiem szerszy wybór tekstów w ramach poszczególnych sekcji (cztery *obrazki sceniczne*, dziesięć

występów chórowych, cztery hymny, cztery psalmy, jedenaście wierszy). Zatem objętość poszczególnych rozdziałów świadczy o założeniu możliwości doboru odpowiednich tekstów, a przez to dowolnego modyfikowania scenariusza akademii. Tym samym opracowanie ks. Antoniego Lempartego mogło służyć nawet do wielokrotnego wykorzystania w jednej parafii, bez narażania się na coroczne powtarzanie tego samego układu uroczystości.

Niestety zamysłu tego nie mogła zweryfikować praktyka najbliższych lat, bowiem tego typu publikacje¹²⁸ okazały się być jedynie podzwonnym mijającej już rzeczywistości. Książka *Na święto Chrystusa Króla* ukazała się czcionkami Drukarni Diecezjalnej w Opolu, choć nie wiadomo w jakim nakładzie. Nie była wznawiana, ale efemeryczność tego typu powojennych wydawnictw wynikała przede wszystkim z zakazu działalności młodzieżowych agend Akcji Katolickiej (Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej, Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej) oraz z ogólnej polityki komunistycznego państwa, które skutecznie ograniczało możliwości organizowania w przestrzeni publicznej jakichkolwiek obchodów religijnych, niszcząc tym samym zapotrzebowanie na tego typu wydawnictwa.

W zasobie Archiwum Akt Nowych, w zespole dokumentów dawnego Urzędu ds. Wyznań, zachował się w formie maszynopisu *manuskrypt* ks. A. Lempartego, zatytułowany *RITUALE MINUS continens Excerpta e Rituali Romano pro Polonia*¹²⁹. Tekst przygotowany do składu liczył 61 rzeczywistych stron. Według naniesionej numeracji stron winno być 67¹³⁰, ale w dwóch miejscach paginacja została zachwiana, tzn. są przeskoki

¹²⁸ Rok wcześniej nakładem Księgarni św. Jacka ukazało się 32-stronicowe opracowanie *Ku czci Chrystusa Króla. Materiał na akademię*, Katowice 1946. Na 21 zawartych w nim utworów, aż 13 pojawia się w publikacji ks. A. Lempartego, łącznie z identycznymi tekstami didaskaliów – czyżby katowickie wydanie stało się dla niego decydującą inspiracją w przygotowaniu własnego opracowania?

¹²⁹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 3-67.

¹³⁰ Pierwotna numeracja maszynowym pismem doprowadzona została do strony 68, lecz na skutek wykreślenia ostatniej pozycji ze spisu treści (zapewne *Modlitwy za ojczyznę*) i w konsekwencji ubytku jednej strony oznaczonej jako 66, paginacja dwóch ostatnich stron została odręcznie poprawiona ołówkiem z 67-68 na 66-67. Tamże, k. 67.

w ciągłości numeracji: 50-57, 60-63 (poza tym pierwsza numerowana strona maszynopisu, poprzedzona dwoma niepaginowanymi stronami, oznaczona jest numerem 5), a jednocześnie cztery strony są niepaginowane (zapewne późniejsze dodatki do maszynopisu, o czym świadczy choćby inny papier).

Maszynopis był antologią, wyciągiem z *Rituale Romanum* najczęściej stosowanych w duszpasterstwie obrzędów, wzbogaconym o teksty dostosowane do warunków polskich. Zawierał przede wszystkim obrzędy chrztu dzieci, tzw. „wyvodu”, sakramentu małżeństwa, komunii i namaszczenia chorych, modlitwy przy konających, obrzędy pogrzebu, formuły najczęściej stosowanych poświęceń (m.in. wody, domu, pokarmów wielkanocnych, dewocjonaliów), a także teksty litanii i innych modlitw. Spis treści (*Index rerum*) zawierał 16 rozdziałów (*caput*), przy czym rozdział 12 (*Benedictiones non reservatae*) wyszczególniał 16 poświęceń, zaś rozdział 13 (*Litaniae*) zawierał 4 litanie. Opracowanie składało się z podwójnej struktury, tzn. formuł modlitewnych i rubryk (w tekście opublikowanym oddanych zróżnicowaną wielkością czcionki i wyróżnionych odpowiednio kolorem czarnym i czerwonym), ponadto zawierał także 13 zapisów neumowych melodii antyfon. Całość tekstu napisana była po łacinie, z wyjątkiem dialogu z kandydatem do chrztu, *Składu Apostolskiego*, *Modlitwy Pańskiej*, wyrzeczenia się zła i wyznania wiary w *Ordo baptismi parvulorum*; dialogu z nupturientami i przysięgi małżeńskiej w *Ritus celebrandi matrimonii sacramentum*; aktów przed i po komunii w *De communione infirmorum*; intencji przed namaszczeniem w *Ordo ministrandi sacramentum extremae unctionis*; modlitw w *De expiratione*, a także litanii, które zostały oddane w języku polskim. Tekst *Rituale minus* nie został poprzedzony żadnym wprowadzeniem ani słowem wstępnym, natomiast maszynopis zawierał na stronie tytułowej miejsce i datę planowanego wydania (*Kraków 1954*), a także

wydawnictwo (*Ars Christiana*) i – co najistotniejsze – wzmiankę o autorze: *praeparavit ks. A. L.*¹³¹

W piśmie skierowanym 12 września 1953 roku do Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Warszawie, ks. Antoni Lemparty nie tylko przedstawił meritum sprawy, ale także użył argumentów natury można by rzec politycznej, by uzyskać zgodę na wydanie swojej publikacji: *„Rytuale minus”, format 16, objętość 68 str. jest książeczką wyłącznie [podkreślenie w oryginale] dla księży do użytku liturgicznego w kościele. Przed wojną Biskupi polscy nie zdobyli się [!] na wydanie Rytuału, dostosowanego do potrzeb księży w Polsce. Polecano księżom używać i posługiwać się dużym, format 12, objętość przeszło 800 str. „Rytuale Romanum”, wydawanym w Rzymie lub Ratyzbonie. Dziś taki rytuał trudny jest do zdobycia, toteż księża przy każdej sposobności atakują mnie jako V[ice]prez[esa] Komisji Księży przy Z[wiązku] B[ojowników] o W[olność] i D[emokrację], by „Ars [Christiana]” wydał coś takiego. Znając potrzeby i gust księży, ponieważ 25 lat pracuję w duszpasterstwie, a zarazem jako działacz postępowy społecznie, orientując się, jakie są wymagania Urzędu Kontroli Prasy, sam opracowałem rytuał. Uważam, że rytuał powinien się jak najprędzej ukazać i to pod nazwiskiem [!] księdza społecznie postępowego. Praktyczny, bez balastu, podręczny rytuał dla polskich księży, wydany w obecnej rzeczywistości będzie miał w Kraju, jak i zagranicą swoją wymowę*¹³².

Trzeba przyznać, że wydanie *Rituale minus* w argumentacji ks. Antoniego Lempartego wydawało się korzystne dla komunistycznej władzy, przede wszystkim ze względu na szeroki wydźwięk propagandowy. Stanowiłoby dowód na troskę państwa o zachowanie wolności religii, a nawet

¹³¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 4.

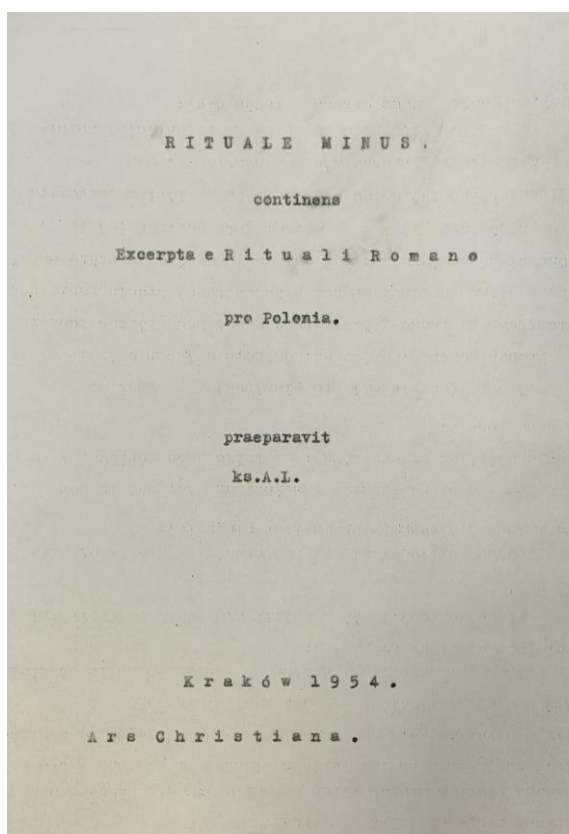
¹³² Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Pismo ks. A. Lempartego do Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, Warszawa 12 września 1953, k. 2.

zaspokajanie potrzeb szeregowego duchowieństwa, którym przedwojenni biskupi nie chcieli zaradzić. Z drugiej strony publikacja nie miała aspektu dewocyjnego, nie była adresowana do ogółu, a jedynie do wąskiej grupy odbiorców, nie groziła więc jawnym propagowaniem katolicyzmu czy wspieraniem Kościoła, któremu w tym czasie skutecznie utrudniano jakąkolwiek działalność wydawniczą. Zgoda na wydanie *Rituale minus* położyłaby kres korzystaniu przez polskich księży z publikacji zachodnich i to w dodatku z „erefenowskiego” Regensburga, firmowanych przez skażony – według ówczesnie obowiązującej nomenklatury – rewizjonizmem Kościół zachodnioniemiecki, na co pośrednio skazywał polskie duchowieństwo Episkopat Polski, nie podejmując wcześniej podobnej inicjatywy wydawniczej. Wreszcie opublikowanie takiego wydawnictwa pod auspicjami ruchu księży społecznie postępowych mogłoby przyczynić się do dalszego propagowania ich działalności i poniekąd byłoby ociepleniem wizerunku *księży-patriotów*. Wszystkie powyższe argumenty miałyby również wpływ na odbiór Polski za granicą jako państwa nie walczącego z przejawami religijności, a tolerancyjnego, w którym bez przeszkód mogą być wydawane obrzędy liturgiczne, dostosowane do potrzeb języka polskiego. Oczywiście w piśmie ks. Antoniego Lempartego nie wybrzmiały równie istotne argumenty pro domo sua jak podbudowanie ambicji i finansów samego autora. Jednak to nie od siły autoreklamy, a od woli czynników politycznych zależało dopuszczenie tekstu do druku.

Centrala *Ars Christiana* 24 września 1953 roku przesłała *manuskrypt* Ks. Prezesa A. Lempartego Urzędowi ds. Wyznań *do łaskawego wglądu*, jednocześnie informując, że zwróciła się do Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk z *wnioskiem o zezwolenie na skład*¹³³. Adnotacje na powyższym piśmie: *Przeczytałem – nie mam zastrzeżeń oraz zgoda dyr.*

¹³³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Pismo dyrekcji *Ars Christiana* do Urzędu ds. Wyznań, Warszawa 24 września 1953, k. 1.

Bidy na wydanie (...) X. 1953, wskazują że polityczno-cenzorski proces decyzyjny został uwieńczony po myśli ks. Antoniego Lempartego i jego *manuskrypt* już wkrótce przybrał formę drukowanej publikacji i to w dwóch wydaniach. Problem w tym, że gdyby nie zachowany maszynopis, oba wydania *Rituale minus* pozostałyby anonimowymi dziełami.

Fot. 15. Strona tytułowa maszynopisu *Rituale minus* z widocznymi inicjałami autora (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 3).

Gwoli ścisłości zauważyć trzeba, że ks. Antoni Lemparty w piśmie do Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk minął się z prawdą, bowiem w 1927 roku staraniem Episkopatu Polski został wydany liczący

1 060 stron *Rituale Romanum Ecclesiis Poloniae accommodatum*¹³⁴, choć rzeczywiście w powszechniejszym użyciu były wielokrotnie wznawiane wydania ratyzbońskie. Co więcej, w okresie międzywojennym ukazała się także dwukrotnie wersja skrócona tego wydawnictwa¹³⁵, zaś poszczególne diecezje publikowały bądź wznawiały własne wersje rytuałów, nawet po 1945 roku¹³⁶.

Wyciągi z *Rituale Romanum*, noszące różne tytuły (*Rituale parvum*, *Rituale abbreviatum*, *Manuale*) stanowiły zatem popularne wydawnictwa, a opracowanie ks. Antoniego Lempartego nie było specjalnie twórczym czy oryginalnym dziełem. Co więcej, publikacje te były bardzo do siebie zbliżone, co do treści, jak i sposobu jej prezentacji, stąd niemożliwym jest określenie, czy któryś z wcześniej wydanych rytuałów stanowił pierwowzór dla opracowania autorstwa ks. Antoniego Lempartego. Z pewnością miał on styczność z rytuałami wydawanymi przez diecezje, w których pracował, szczególnie z popularnym, mającym kilka wznowień *Rituale parvum* archidiecezji lwowskiej, bez wątpienia też znał wspomniane wydawnictwa katowickie z okresu międzywojennego, które miały charakter ogólnopolski.

Z drugiej strony w powojennych realiach zniszczeń, przesiedleń, a także budowy od podstaw duszpasterstwa na Ziemiach Zachodnich i Północnych, przy jednocześnie coraz drastyczniejszej polityce władz państwowych, uniemożliwiającej instytucjom kościelnym działalność wydawniczą

¹³⁴ *Rituale Romanum Pauli V pontificis maximi jussu editum aliorumque pontificum cura recognitum atque auctoritate SSMI D. N. Pii Papae XI ad normam Codicis Juris Canonici accommodatum Ecclesiis Poloniae adaptatum et ab eodem SSMO D. N. Pio Papa XI approbatum*, Katoviciis 1927.

¹³⁵ *Rituale parvum continens excerpta e Rituali Romano a Ssmo D. N. Pio Papa XI pro Polonia approbato, quae clero saepius usui sunt necessaria*, Catoviciis 1927; *Rituale parvum continens excerpta e Rituali Romano a Ssmo D. N. Pio Papa XI pro Polonia approbato, quae clero saepius usui sunt necessaria. Editio secunda novis Decretis Sedis Apostolicae accommodata*, Catoviciis 1937.

¹³⁶ Zob. np.: *Rituale Culmense Rituali Romano conformatum jussu et auctoritate reverendissimi ac illustrissimi domini Augustini episcopi Culmensis editum*, Pelplini 1909; *Rituale parvum, usui sacerdotum polonorum accommodatum*, Varsaviae 1911; *Rituale abbreviatum continens sacramentorum administrationem, benedictiones diversas ad sacerdotum curam animarum agentium usum commodiorem ex Rituali Romano nec non ex rituali synodi Petricoviensis depromptas quibus accedit exsequiarum ordo cum officio defunctorum, conductu et sepultura tam adultorum quam parvulorum*, Posnaniae 1916; *Rituale parvum usui quotidiano sacerdotum accommodatum*, Leopoli 1916; *Rituale parvum seu excerpta e Rituali Romano Ecclesiis Poloniae accommodato a SS. D. N. Pio Papa XI approbato iuxta editionem typicam facta*, Częstochowa 1946.

i poligraficzną, rosło zapotrzebowanie na wszelkiego rodzaju druki i publikacje, szczególnie o charakterze użytkowym, jak śpiewniki, modlitewniki, księgi liturgiczne, niezbędne w pracy parafialnej. Poręczny, niewielki *Rituale minus* z obrzędami sakramentów chrztu, małżeństwa, namaszczenia chorych, wiatyku, pogrzebu, etc. z pewnością znalazłby zastosowanie w codziennej pracy duszpasterskiej, z czego doskonale zdawał sobie sprawę ks. Antoni Lemparty z własnego doświadczenia jako proboszcz rozległych parafii czy frontowy kapelan.

Rituale minus continens excerpta e Rituali Romano pro Polonia został wydany w 1954 roku, staraniem przedsiębiorstwa *Ars Christiana*, w nakładzie 3 tys. egzemplarzy. Druk ukończono 24 grudnia 1954 roku w Drukarni Związkowej w Krakowie¹³⁷. Publikacja ukazała się w twardej, płóciennnej oprawie, o wymiarach 10 x 15 cm i liczyła 144 strony. Dziwić może brak jakiegokolwiek wzmianki o autorze czy redaktorze. Nie ma także noty imprimatur, a jedynie na ostatniej stronie, pod spisem treści umieszczono zapis: *Auctoritate Ordinarii Cracoviensis d. 16.XI.1954*¹³⁸.

Wydany w 1954 roku *Rituale minus* zawierał 19 rozdziałów (*caput*), a zatem w stosunku do maszynopisu został powiększony o trzy rozdziały: *Ritus confirmandi*, *Ordo exsequiarum brevior* i *Ordo brevior sepeliendi parvulos*¹³⁹. Ponadto obrzęd *De communione infirmorum* został rozbudowany w stosunku do maszynopisu o dwa końcowe kazusy¹⁴⁰, w *Benedictio fidelium cum aqua benedicta diebus dominicis tempore paschali* oraz w *Benedictio domorum tempore paschali* zastosowano zupełnie inne formuły modlitewne (zapewne wystąpiła pomyłka w maszynopisie)¹⁴¹, zaś w *Exsequiarum ordo*

¹³⁷ [A. Lemparty], *Rituale minus continens excerpta e Rituali Romano pro Polonia*, [Warszawa] 1954; „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1955, nr 16, s. 253, poz. 2790; *Książka katolicka w Polsce...*, s. 180; *Z działalności wydawniczej Ars Christiana...*, s. 48.

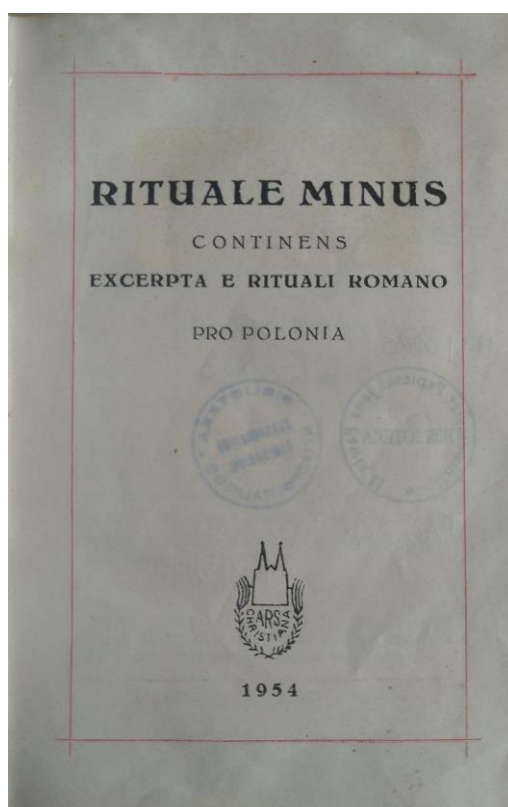
¹³⁸ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, [p. 144].

¹³⁹ Tamże, p. 23, 84, 98.

¹⁴⁰ Tamże, p. 50-51.

¹⁴¹ Tamże, p. 106-108; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 44.

zmieniono umiejscowienie modlitwy poświęcenia grobu¹⁴². Oprócz tego zostały rozszerzone lub dodane rubryki w *Ritus celebrandi matrimonii sacramentum*, *De communione infirmorum*, *Ordo ministrandi sacramentum extremae unctionis*, *Ritus benedictionis apostolicae cum indulgentia plenaria in articulo mortis*, *Exsequiarum ordo* oraz w *Benedictio crucis* i *Benedictio imaginis*¹⁴³.

Fot. 16. [A. Lemparty], *Rituale minus continens excerpta e Rituali Romano pro Polonia*, [wyd. I], [Warszawa] 1954, strona tytułowa bez adnotacji o autorze.

Z mniejszych różnic między maszynopisem a tekstem opublikowanym wyszczególnić należy zmianę terminu *populi* na *fidelium* w tytułach

¹⁴² [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 76; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 36.

¹⁴³ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 38-39, 47-49, 52, 54-55, 60, 62, 67-68, 71-73, 80, 117, 119; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 19, 23-25, 28-29, 31-33, 36, 49.

poświęceń¹⁴⁴, zaś w modlitwie *Ojcze nasz* frazę w *niebiesiech* uwspółcześniono na *w niebie*¹⁴⁵. Ponadto w tekście modlitwy *Benedictio fidelium cum aqua benedicta diebus dominicis extra tempus paschale* w maszynopisie brakuje frazy *fructum caritatis*¹⁴⁶, natomiast w *Litanii o Najświętszym Imieniu Jezus* wezwania *Jezu najcierpliwszy*¹⁴⁷. W *Litanii do Najświętszego Serca Pana Jezusa* wezwanie *Serce Jezusa, ze Słowem Bożym najistotniej zjednoczone* zamieniono na *Serce Jezusa z Boską Osobą Słowa zjednoczone*¹⁴⁸, a w *Litanii loretańskiej do Najświętszej Maryi Panny* wezwania będące w maszynopisie w wersji *Królowo Anielska, Królowo Panińska* uwspółcześniono na *Królowo Aniołów, Królowo Dziewic*¹⁴⁹, w innym miejscu umieszczono także antyfonę *Pod Twoją obronę*¹⁵⁰.

Pomimo poszerzenia zawartości *Rituale* oraz wprowadzenia korekty merytorycznej i zmian redaktorskich, bez wątpienia opublikowany w 1954 roku tekst bazował na maszynopisie ks. Antoniego Lempartego. Zasadnym zatem jest pytanie o ukrycie jego autorstwa. Być może wynikało to z zaangażowania politycznego, przez które liturgiczna publikacja opatrzona nazwiskiem *księdza-patrioty* mogła spotkać się z bojkotem ze strony części duchowieństwa. Powód może być jednak bardziej prozaiczny. W żadnym z przywoływanych kilkunastu rytuałów nie podawano autora czy redaktora, wychodząc z założenia, że jest to rodzaj wyciągu – ekscerptu z innego dzieła.

¹⁴⁴ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 105-106; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 43-44.

¹⁴⁵ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 12; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 8.

¹⁴⁶ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 106; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 43.

¹⁴⁷ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 122; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 50a.

¹⁴⁸ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 125; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 50c.

¹⁴⁹ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 130; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 58. Ponadto maszynopis posiada ręcznie dopisane wezwanie *Królowo Wniebowzięta* w innym miejscu niż wersja opublikowana.

¹⁵⁰ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 133; por. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 59.

W tym kontekście wyjątek stanowiłby *Rituale minus* z 1957 roku, w którym podano nazwiska redaktorów. Niemniej w tekście przekazanym do składu widniał zapis na stronie tytułowej, wskazujący jednoznacznie na autorstwo ks. A. L.

W 1957 roku nakładem Instytutu Chrześcijańsko-Społecznego ukazało się drugie wydanie *Rituale minus continens excerpta e Rituali Romano pro Polonia*. Podobnie jak trzy lata wcześniej anonimowe, aczkolwiek tym razem podano redaktora (Magda Masłowska) i redaktora technicznego (Józef Kossobudzki). Ponadto publikacja posiadała „pełnoformatowe” imprimatur Kurii Metropolitalnej w Krakowie z 16 marca 1957 roku, podpisane przez wikariusza generalnego, bp. dr. Stanisława Rosponda i kanclerza Kurii, ks. Mikołaja Kuczkowskiego.

Rytuał został wydany w nakładzie 4 tys. egzemplarzy, druk ukończono w marcu 1957 roku w Zakładach Graficznych przy ul. Orzeszkowej w Krakowie¹⁵¹. Wydany również w twardej oprawie, o tych samych wymiarach, liczył 128 stron. *Rituale minus* z 1957 roku miał tylko 10 rozdziałów (*caput*), pozbawiony był pięciu rozdziałów dotyczących obrzędów sprawowanych wobec chorych i konających oraz litanii i trzech końcowych rozdziałów z hymnami *Te Deum laudamus*, *Tantum ergo Sacramentum* i *Veni Sancte Spiritus*. Skrócenie wydania zapewne wiązało się z tendencją publikowania w międzyczasie samodzielnych obrzędów komunii i namaszczenia chorych¹⁵².

Układ graficzny obu wydań był bardzo zbliżony. Zasadnicze różnice dotyczyły jedynie dwóch rozdziałów: *Ritus confirmandi* w wydaniu z 1957 roku zostaje dostosowany w brzmieniu rubryk jako *Ritus servandus*

¹⁵¹ [A. Lemparty], *Rituale minus continens excerpta e Rituali Romano pro Polonia*, [Warszawa] 1957; „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1957, nr 44, s. 618, poz. 6799; *Książka katolicka w Polsce...*, s. 180. Część katalogów bibliotecznych jako miejsce wydania podaje Kraków; por. wyżej przypis 104.

¹⁵² Zob. np. *De cura infirmorum secundum Rituale Romanum Ecclesiae Poloniae adaptatum*, Katowice 1964.

*a sacerdote vi apostolici indulti confirmationem conferente*¹⁵³, natomiast rozdział *Benedictiones* zawiera 18 formuł poświęceń¹⁵⁴, przy czym umieszczono w nim dodatkowe obrzędy: *Benedictio domorum in festo Epiphaniae*, *Benedictio loci vel domus* i *Alia benedictio domus*¹⁵⁵, a także *Formula brevior benedicendi coronam Sacratissimi Rosarii BMV*¹⁵⁶, pomijając jednocześnie *Benedictio vexilli processionalis* i *Benedictio vestis in honorem BMV*.

Rituale minus z 1957 roku został także wzbogacony o dodatkowe zapisy melodii: w *Exsequiarum ordo* dodano notację neumową responsorium *Libera me Domine* (także w *Exsequiarum ordo brevior*) oraz antyfon *In paradisum* i *Salve Regina*, a w *Ordo sepeliendi parvulos* hymnu *Ave maris stella*¹⁵⁷. Poza tym pojawiły się drobne różnice w treści pojedynczych rubryk¹⁵⁸. Co ciekawe, w odróżnieniu od wydania z 1954 roku, modlitwa poświęcenia grobu w *Exsequiarum ordo* umieszczona została, podobnie jak w maszynopisie, po *Kantyku Zachariasza*¹⁵⁹.

W międzyczasie ukazał się w 1956 roku w Katowicach w nakładzie 5 tys. egzemplarzy bardziej rozbudowany (23 rozdziały, 192 strony, nieco większy format) *Rituale parvum excerpta e rituali Wratislaviensi continens quae clero saepius usui sunt necessaria. Novis Decretetis Sedis Apostolicae accommodatum*. Było to wydawnictwo również anonimowe (posiadało jedynie *Praefatio* podpisane *editores*) i podobnie jak *Rituale minus* z 1954 roku

¹⁵³ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1957, p. 26-32; por. [tenże], *Rituale minus...* 1954, p. 23-28. W żywej paginie stron tego rozdziału ablativus rzeczownika *vis* błędnie oddano graficznie jako liczebnik *VI*.

¹⁵⁴ W odróżnieniu do maszynopisu i wydania z 1954 r., *Rituale minus* z 1957 r. wszystkie *Benedictiones esculentorum in Pascha* ujmował w jedną pozycję, stąd w spisie treści wyodrębniono jedynie 14 *Benedictiones*. Inna też jest ich kolejność ułożenia; zob. [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1957, p. 124.

¹⁵⁵ Tamże, p. 102-106, 109-111.

¹⁵⁶ Tamże, p. 122-123.

¹⁵⁷ Tamże, p. 59-61, 63-64, 70-71, 75-77, 89; por. [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 73-76, 80-81, 84-85, 96.

¹⁵⁸ Np. [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1957, p. 25; por.: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 14; [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 22.

¹⁵⁹ [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1957, p. 67; zob. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Urząd ds. Wyznań w Warszawie, sygn. 12/604, Manuskrypt ks. A. Lempartego, Kraków 1954, k. 36; por. [A. Lemparty], *Rituale minus...* 1954, p. 76.

zamiast imprimatur miało tylko na końcu notę *Auctoritate Ordinarii loci* 1956¹⁶⁰. Publikacja zapewne powstała w kręgach bliskich wikariuszom kapitulnym z Wrocławia i Katowic, a więc z tego samego powodu, co w przypadku ks. Antoniego Lempartego, nazwiska autorów zostały nieujawnione.

W tym samym czasie, gdy ks. Antoni Lemparty przygotowywał do druku swój *Rituale minus*, w latach 1953-1956 na polecenie Konferencji Episkopatu Polski zespół pod kierownictwem bp. Tadeusza Zakrzewskiego opracował tzw. mały rytuał, który nie tylko stanowił zbiór wypisów z *Rituale Romanum*, ale przede wszystkim po raz pierwszy skorzystał z możliwości zastosowania języka narodowego w sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów oraz zastosowania szeregu adaptacji do warunków lokalnego Kościoła¹⁶¹. Tym samym publikacja ks. Antoniego Lempartego szybko stawała się mało konkurencyjną w obliczu novum, jakie niósł rytuał przygotowywany pod auspicjami Episkopatu Polski. Po zatwierdzeniu przez Kongregację ds. Obrzędów, dwujęzyczne *Collectio rituum continens excerpta e Rituali Romano Ecclesiis Poloniae adaptato* zostało wydane w 1963 roku¹⁶², w innych już realiach polityki krajowej i odnowy ogólnokościelnej.

Bez wątpienia ostatnia z zaprezentowanych publikacji religijnych ks. Antoniego Lempartego stanowiła najpoważniejsze osiągnięcie w jego spuściźnie, niemniej zaznaczyć trzeba, że wszystkie bez wyjątku wydawnictwa liturgiczno-dewocyjne, które możemy przypisać jego autorstwu, były wyłącznie publikacjami o charakterze kompilatorskim, a wkład twórczy ograniczał się do zabiegów redaktorskich. Bardziej zatem niż pisarz katolicki, jawi się ks. Antoni Lemparty jako autor antologii tekstów

¹⁶⁰ *Rituale parvum excerpta e rituali Wratislaviensi continens quae clero saepius usui sunt necessaria. Novis Decretis Sedis Apostolicae accommodatum*, Katowice 1956, [p. 4, 191].

¹⁶¹ F. Małaczyński, *Wydawanie ksiąg liturgicznych w języku polskim*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1985, nr 4-5, s. 321.

¹⁶² *Collectio rituum continens excerpta e Rituali Romano Ecclesiis Poloniae adaptato*, Katowice 1963.

liturgicznych i pobożnościowych, a chyba jeszcze bardziej, jako pracowity i umiejący wykorzystać polityczną koniunkturę przedsiębiorca wydawniczy, skutecznie zarabiający na koncesjonowanym publikowaniu użytkowych tekstów religijnych.

4. Zakończenie

Powyższa analiza obejmuje całość zidentyfikowanego dorobku drukowanego autorstwa ks. Antoniego Lempartego. Niewykluczone, że jakieś opracowanie mogło jeszcze pozostać w rękopisie bądź maszynopisie, jednak wszystkie jego rzeczy osobiste wraz z całym wyposażeniem mieszkania w Warszawie i willi w Podkowie Leśnej, po śmierci w 2014 roku jedynej spadkobierczyni Lucyny Walczak, uległy rozproszeniu¹⁶³.

Spuścizna pisarska ks. Antoniego Lempartego w żadnej mierze nie stanowi znaczącego dorobku naukowego, literackiego ani publicystycznego. Nie dyskwalifikuje to jednak od konieczności uwzględniania jego nazwiska w zestawieniach czy opracowaniach typu słownikowego, traktujących o dorobku wydawniczym polskiego duchowieństwa. Tym bardziej, że poprzez opracowanie wysokonakładowych publikacji dewocyjnych czy rozpowszechnionego materiału wspomnieniowego, jego nazwisko jako twórcy funkcjonuje w obiegu bibliograficznym.

¹⁶³ Niezamieszkały dom w Podkowie Leśnej, gdzie przewieziono wszystkie rzeczy po ks. A. Lempartym z jego warszawskiego mieszkania, był kilkakrotnie okradziony, służył jako „noclegownia” dla bezdomnych, a wyposażenie w większości zostało nielegalnie sprzedane. Autorowi udało się odkupić od lokalnego antykwariusza część korespondencji oraz przedmioty osobiste ks. A. Lempartego, które oficjalnie zostały sprzedane do antykwariatu przez *ekipę remontowo-budowlaną*.

BIBLIOGRAFIA PODMIOTOWA

Wydawnictwa zwarte

- Księża katoliccy Polski w służbie pokoju*, Warszawa 1950.
- Księża mówią... Fragmenty przemówień, listów i oświadczeń kapłanów polskich*, Warszawa 1949.
- Lemparty A., *Problem Kościoła w projekcie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, w: *Zjazd wyborczy delegatów Komisji Księży w Warszawie 1952*, Warszawa 1952, s. 102-104.
- Lemparty A., *Z 7 Dywizją Piechoty od Lublina po Pragę Czeską*, w: *Wspomnienia wojenne kapłanów wojskowych*, red. J. Humeński, wyd. II rozsz., Warszawa 1969, s. 370-382.
- Lemparty A., *Z 7 Dywizją Piechoty od Lublina po Pragę czeską*, w: *Wspomnienia wojenne kapłanów wojskowych 1939-1945*, red. J. Humeński, [wyd. III], Warszawa 1974, s. 279-290.
- W służbie Ojczyzny*, oprac. J. Humeński, Warszawa 1969.

Artykuły prasowe

- Lemparty A., „*Caritas*”, „*Kuźnica Kapłańska*” 1953, nr 8, s. 10-11.
- Lemparty A., *Cele i zadania „Caritas” w świetle nowego statutu*, „*Caritas*” 1950, nr 10-11, s. 170-172.
- Lemparty A., *Chrystus Pan Zmartwychwstał*, „*Caritas*” 1956, nr 3, s. 9-10.
- Lemparty A., *Gdy się Chrystus rodzi...*, „*Myśl Społeczna*” 1965, nr 51-52, s. 3.
- Lemparty A., *Katolicy polscy widzą w socjalistycznych formach gospodarczo-społecznych możliwość realizacji założeń moralności katolickiej*, „*Caritas*” 1953, nr 7, s. 25-26.
- Lemparty A., *Na obecnym etapie naszej pracy*, „*Caritas*” 1951, nr 9, s. 3-6.
- Lemparty A., *O pokojowe rozwiązanie problemu niemieckiego*, „*Caritas*” 1953, nr 6, s. 4-5.
- Lemparty A., *Podnieś rękę Boże Dziecie [!] – błogosław Ojczyznę miłą*, „*Caritas*” 1955, nr 12, s. 1-2.
- Lemparty A., *Pokój ludziom...*, „*Caritas*” 1953, nr 12, s. 2-4.
- Lemparty A., *Święto Zmartwychwstania i radości*, „*Caritas*” 1954, nr 4, s. 1-2.
- Lemparty A., *W jednym szeregu ze wszystkimi obrońcami pokoju*, „*Caritas*” 1952, nr 9, s. 2-3.
- Przemówienie ks. prezesa Antoniego Lempartego*, „*Kuźnica Kapłańska*” 1953, nr 1, s. 12-14.
- Przemówienie ks. proboszcza Lemparty’ego*, „*Dziennik Bałtycki*” 1950, nr 31, s. 1-2.

Przemówienie przewodniczącego Zarządu Głównego „Caritasu” ks. proboszcza A. Lemparty’ego, „Głos Szczeciński” 1950, nr 31, s. 1-2.
Rząd daje dowody poparcia dla działalności uzdrowionego „Caritas”.
Przemówienie ks. prałata Lemparty’ego, „Sztandar Ludu” 1950, nr 31, s. 2.
„To nasze zebranie jest początkiem nowego przełomu”. Przemówienie ks. proboszcza Lemparty’ego na zjeździe „Caritas” w Warszawie, „Trybuna Ludu” 1950, nr 32, s. 2.
Uzdrowienie stosunków w „Caritas” obowiązkiem i czołowym zadaniem nowego zarządu. Przemówienie ks. prałata Lemparty’ego na zjeździe „Caritas” ogłoszone 30.I.50, „Głos Wielkopolski” 1950, nr 32, s. 2-3.
W dobrym rozumieniu misji charytatywnej. Nowy okres działalności „Caritas”. Przemówienie ks. proboszcza Lemparty’ego na zjeździe w Politechnice, „Życie Warszawy” 1950, nr 31, s. 3.

Wywiady

„Cześć pieśni”, „Caritas” 1953, nr 8, s. 48-49.
 Lemparty A., *Dzieło pokoju musimy doprowadzić do zwycięstwa*, „Caritas” 1953, nr 1, s. 37-42.
 Lemparty A., *Pięć lat w służbie miłosierdzia*, rozm. przepr. W. Poszumski „Caritas” 1955, nr 2, s. 1-4.
 Lemparty A., *Rozmowa z Prezesem Zarządu Głównego Zrzeszenia Katolików Caritas*, rozm. przepr. Z. Zaborski, „Myśl Społeczna” 1965, nr 1, s. 3-4.
Pragniemy gorąco realizować dzieło miłosierdzia i przyczynić się do normalizacji stosunków między Kościołem i Państwem mówi przewodniczący „Caritas” ks. A. Lemparty, „Echo Krakowskie” 1950, nr 39 [!], s. 1-2.
 Rostworowski M., „Cześć pieśni”, w: *Czas dojrzewania. Reportaże z życia parafii*, Warszawa 1949, s. 69-73.
 R[ostworowski] N., „Cześć pieśni”, „Słowo Powszechne” 1949, nr 301, s. 6.

Publikacje dewocyjne i liturgiczne

Lemparty A., *Jezus i Maryja* [!]. *Modlitewnik dla wiernych*, wyd. I, [Warszawa] 1954.
 Lemparty A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. II, [Warszawa] 1956.
 L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. III, [Ars Christiana], Warszawa 1957.
 L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. III, [Instytut Chrześcijańsko-Społeczny], Warszawa 1957.

- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. IV, Warszawa 1958.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. V, Warszawa 1959.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. VI, Warszawa 1960.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. VII [druk luty 1961], Warszawa 1961.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. VII [druk maj 1961], Warszawa 1961.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. VIII, Warszawa 1962.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. IX, Warszawa 1962.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. IX, Warszawa 1963.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. IX uzupełn., Warszawa 1963.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. X uzupełn. [druk marzec 1964], Warszawa 1964.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. X uzupełn. [druk lipiec 1964], Warszawa 1964.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. XII [!] popr. i uzupełn. [druk grudzień 1965], Warszawa 1966.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. XII popr. i uzupełn. [druk kwiecień 1966], Warszawa 1966.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. XIII popr. i uzupełn., Warszawa 1967.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. XIV popr. i uzupełn., Warszawa 1968.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. XV popr. i uzupełn., Warszawa 1969.
- L[emparty] A., *Jezus i Maryja. Modlitewnik dla wiernych*, wyd. XVI popr. i uzupełn., Warszawa 1970.
- L[emparty] A., *Na święto Chrystusa Króla. Materiał wieczornicowy*, Opole [1947].
- [Lemparty A.], *Rituale minus continens excerpta e Rituali Romano pro Polonia*, [wyd. I], [Warszawa] 1954.
- [Lemparty A.], *Rituale minus continens excerpta e Rituali Romano pro Polonia*, [wyd. II], [Warszawa] 1957.
- Lemparty A., *Ufam Tobie. Modlitewnik katolika*, wyd. I, [Warszawa] 1955.
- Lemparty A., *Z Bogiem. Zbiór modlitw i pieśni*, [wyd. I], Warszawa 1956.
- Lemparty A., *Z Bogiem. Zbiór modlitw i pieśni*, wyd. III [!], Warszawa 1959.

BIBLIOGRAFIA PRZEDMIOTOWA

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie:

zespół 425 Główna Komisja Księży przy Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Warszawie i komisje okręgowe:

sygn. 6, Protokoły z posiedzeń wydziału wykonawczego Głównej Komisji Księży 1950-1952

sygn. 257, Zebrania i narady Okręgowej Komisji Księży Warszawa 1951-1954

zespół 1354 Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Komitet Centralny w Warszawie:

sygn. 237/V-158, Informacje Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego dot. działalności kleru 1949-1952

zespół 1561 Akta Antoniego Bidy:

sygn. 484/12, Dyrektor Urzędu ds. Wyznań 1952-1953

zespół 1587 Urząd ds. Wyznań w Warszawie:

sygn. 12/604, Ks. A. Lemparty manuskrypt 1954

sygn. 51/86, Ks. A. Lemparty urlop 1958

sygn. 127/140, Kapelani w Wojsku Polskim 1966-1972

zespół 2173 Zarząd Główny Zrzeszenia Katolików „Caritas” w Warszawie:

sygn. 1/4, Protokoły zebrań zarządu głównego 1964-1972

sygn. 1/43, Materiały i protokoły posiedzeń prezydium zarządu głównego 1954

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie:

sygn. BU 0648/152, t. 2, Komisja Księży przy Związku Bojowników o Wolność i Demokrację 1949-1955

Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie:

sygn. 039/6, t. 3, Materiały dot. Komisji Duchownych i Świeckich Działaczy Katolickich oraz kół księży Caritas 1950-1961

Archiwum Państwowe we Wrocławiu:

zespół 330 Wrocławska Wojewódzka Rada Narodowa we Wrocławiu:

sygn. 1/84, Protokoły i sprawozdania z zebrań ws. ekskomuniki papieskiej 1949

zespół 331 Urząd Wojewódzki Wrocławski we Wrocławiu:

sygn. 8.1.1/IX/63, Sprawozdania statystyczne i opisy sytuacyjne Lubań 1945-1946

zespół 1199 Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii

Robotniczej we Wrocławiu:

sygn. 1.7/938, Kler – Kościół 1949-1953

Archiwum Państwowe we Wrocławiu – Oddział w Bolesławcu:

zespół 31 Powiatowa Rada Narodowa w Lubaniu:

sygn. 17, Protokoły z posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Lubaniu 1948-1949

zespół 36 Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Lubaniu:

sygn. 14, Protokoły z posiedzeń Miejskiej Rady Narodowej w Lubaniu 1949

sygn. 20, Protokoły z posiedzeń Miejskiej Rady Narodowej w Lubaniu 1949

Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu:

zespół Akta działalności biskupów:

sygn. IA-26a-29, Broszura *Księża mówią... Fragmenty przemówień, listów i oświadczeń kapłanów polskich*, Warszawa 1949

sygn. IA-26a-55, Dekret ks. K. Milika 1950

sygn. IA-26a-67, Dekret ks. K. Milika 1951

sygn. IA-26a-78, Korespondencja ws. ks. A. Lempartego 1950

zespół Księża zmarli:

sygn. XVI, Lemparty Antoni

Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie:

zespół Akta personalne:

b. sygn., Lemparty Antoni

**Archiwum Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie:**

zespół Akta personalne studentów:

sygn. 57/28, Lemparty Antoni

Źródła drukowane

Eksterminacja narodu polskiego i Kościoła rzymskokatolickiego przez ukraińskich nacjonalistów w Małopolsce Wschodniej w latach 1939-1945. Materiały źródłowe, cz. 1, oprac. J. Wołczański, Kraków 2005.

Generalny Dziekanat Wojska Polskiego w zasobie Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej, oprac. E. Horoszko, P. Kaczmarska, Nowy Dwór Mazowiecki 2014.

Książka katolicka w Polsce 1945-1965. Spis bibliograficzny, oprac. M. Pszczółkowska, Warszawa 1966.

- „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej i Poloniców Zagranicznych. Druki Zarejestrowane w Bibliotece Narodowej w Warszawie” 1947, nr 27.
- „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej” 1952, nr 26.
- „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków Wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” 1954, nr 37; 1955, nr 16; 1956, nr 18, nr 32, nr 40; 1957, nr 44, nr 48; 1958, nr 50; 1959, nr 36; 1960, nr 29; 1961, nr 11, nr 51-52; 1963, nr 21, nr 34; 1964, nr 10, nr 18, nr 26, nr 51; 1966, nr 39; 1968, nr 5; 1970, nr 7, nr 8, nr 25.
- Spis bibliograficzny wydawnictw religijnych w Polsce w latach 1945-1955*, red. J. Turowicz, Warszawa 1956.
- Stefan Kardynał Wyszyński Prymas Polski w dokumentach aparatu bezpieczeństwa PRL (1953-1956)*, oprac. B. Piec, Warszawa 2001.

Literatura memuarystyczna

- Owczarek S., *Być zaangażowanym – być księdzem*, Warszawa 1982.
- Przetakiewicz Z., *Od ONR-u do PAX-u*, Warszawa 2010.
- Relacje kapelańskie z kampanii polskiej 1939 roku*, oprac. W. Wysocki, w: *Kapelani wrześniowi. Służba duszpasterska w Wojsku Polskim w 1939 r. Dokumenty, relacje, opracowania*, red. W. Wysocki, Warszawa 2001, s. 657-903.
- Wyszyński S., *Pro memoria*, t. 1, 1948-1952, red. P. Skibiński, Warszawa 2017; t. 2, 1953, red. E. Czaczkowska, Warszawa 2017.
- Wyszyński S., *Pro memoria. Zapiski z lat 1948-1949 i 1952-1953*, oprac. T. Ochowski, P. Skibiński, J. Żurek, Warszawa 2007.

Opracowania i artykuły prasowe

- 40 lat w służbie ołtarza i bliźnich*, „Myśl Społeczna” 1968, nr 50-51, s. 8-9.
- Adamczyk-Pogorzelec B., *Włodzimierz Boruński*, w: *Z Lubaniem w życiorysie. Wybór biogramów z okazji 800 lat miasta*, red. Ł. Tekieła, M. Sochańska, Luban 2020, s. 90-91.
- Bankowicz B., *Ruch księży patriotów 1949-1955, czyli „koń trojański” w polskim Kościele katolickim*, w: B. Bankowicz, A. Dudek, *Ze studiów nad dziejami Kościoła i katolicyzmu w PRL*, Kraków 1996, s. 5-24.
- Bena W., *Luban wczoraj i dziś*, Luban 2005.
- Błotnicka-Zych D., *Ks. Franciszek Błotnicki*, „Dynowinka” 2009, nr 11, s. 10.
- Chodyniecki D., *Duszpasterstwo w Ludowym Wojsku Polskim w czasie II wojny światowej*, „Saeculum Christianum” 1995, nr 1, s. 193-210.
- Collectio rituum continens excerpta e Rituali Romano Ecclesiae Poloniae adaptato*, Katowice 1963.

- Czajka M., Kamler M., Sienkiewicz W., *Leksykon historii Polski*, Warszawa 1995.
- Czapka B., Kazior M., *Dzieje Sędziszowa Małopolskiego*, Rzeszów 2014.
- Ćwierćwiecze pracy kapłańskiej i społecznej, „Caritas” 1953, nr 8, s. 46-48.
- De cura infirmorum secundum Rituale Romanum Ecclesiis Poloniae adaptatum*, Katowice 1964.
- Dębiński J., *Duchowieństwo rzymskokatolickie diecezji włocławskiej w latach 1918-1939*, Toruń 2010.
- Dudek A., Pytel G., *Bolesław Piasecki. Próba biografii politycznej*, Londyn 1990.
- Dumanowski P., *Uniegoszcz. Dziedzictwo przeszłości*, Luban-Uniegoszcz 2013.
- Dyskusja nad projektem Konstytucji – otwarta*, „Ksiądz Obywatel” 1952, nr 3, s. 10-16.
- Frątczak W., *Kościół rzymskokatolicki we Włocławku w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, t. 2, Lata 1918-1998, red. J. Staszewski, Włocławek 2001, s. 221-254.
- Frątczak W., *Włocławskie czasopisma kościelne w latach 1898-1939*, Włocławek 1998.
- Frątczak W., *W okresie międzywojennym*, w: *Od wieków kształci pasterzy. Wyższe Seminarium Duchowne we Włocławku*, red. J. Bagrowicz i in., Włocławek 1994, s. 19-23.
- Graliński T., *Bóg Panem i celem naszym. Na święto Chrystusa Króla*, Łódź 1933.
- Grzebień L., *Humeński Julian Józef*, w: *Słownik polskich teologów katolickich 1994-2003*, t. 9, red. J. Mandziuk, Warszawa 2006, s. 219-222.
- Grzebień L., *Jeź Mateusz*, w: *Słownik polskich teologów katolickich 1918-1981*, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 599-603.
- Grzybek B., *Problemy codzienne osadników w Lubaniu na podstawie gazetki „Na Straży” w latach 1945-1946 – wstęp do badań*, w: *Bolesławianie – nie przybyli znikąd. Wokół krajobrazu osadniczego Dolnego Śląska*, red. A. Bober-Tubaj, J. Nowosielska-Sobel, G. Strauchold, Bolesławiec 2016, s. 198-206.
- Grzybek B., Kulczycki J., *Ulice Lubania*, Luban 2011.
- [Humeński J.], *Przedmowa do I wydania*, w: *Wspomnienia wojenne kapelanów wojskowych*, red. J. Humeński, Warszawa 1969, s. 9-12.
- Jeź M., *Do Chrystusa Króla i do nowej Polski. Hymny, ody, treny*, Kraków 1927.
- Jeź M., *Ku czci Chrystusa Króla. Pienia religijne*, Kraków 1929.
- Jubileusz. 250 numer „Myśli Społecznej”*, „Myśl Społeczna” 1969, nr 41, s. 2-3.
- Krajowy Zjazd Delegatów Komisji Księży*, „Ksiądz Obywatel” 1952, nr 3, s. 1.

- Krasnojarski S., *Ku czci Chrystusa-Króla*, Poznań 1937.
- Króluj nam Chryste. Inscenizacja ku czci Chrystusa Króla*, oprac. M. Szembek, Kraków [1939].
- Króluj nam Chryste! Materiały na urządzenie obchodu ku czci Chrystusa-Króla*, Tarnów 1937.
- Księża kapelani w 30 rocznicę września*, „Myśl Społeczna” 1969, nr 40, s. 4.
- Ku czci Chrystusa Króla. Materiał na akademię*, Katowice 1946.
- Leszczyński M., *Księża diecezjalni ekspatrianci archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego. Słownik biograficzny*, Warszawa 2020.
- Lichniak Z., *Rostworowski Mikołaj*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 32, red. E. Rostworowski i in., Wrocław-Warszawa-Kraków 1989-1991, s. 224-225.
- Małaczyński F., *Wydawanie ksiąg liturgicznych w języku polskim*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1985, nr 4-5, s. 321-331.
- Mandziuk J., *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*, Warszawa 1997.
- Manifest do Narodów Świata*, „Ksiądz Obywatel” 1950, nr 1, s. 12-13.
- Matyjasiak Ł., *Między wiernością Kościołowi a służbą państwu. Działalność katolików „społecznie postępowych” na przykładzie Komisji Intelktualistów i Działaczy Katolickich przy Polskim Komitecie Obrońców Pokoju (1950-1953)*, w: *Letnia Szkoła Historii Najnowszej* 2009, t. 3, red. Ł. Kamiński, T. Kozłowski, Warszawa 2010, s. 116-130.
- Micewski A., *Współrzędzić czy nie kłamać? Pax i Znak w Polsce 1945-1976*, Paris 1978.
- Micewski A., *Wstęp*, w: *Czas dojrzewania. Reportaże z życia parafii*, Warszawa 1949, s. 5-12.
- Milcarek P., *Historia Mszy. Przewodnik po dziejach liturgii rzymskiej*, Warszawa 2009.
- Nasz wkład w walkę o pokój*, „Głos Kapłana” 1950, nr 12-13, s. 2-4.
- Niech żyje Chrystus Król. Materiały na święto Chrystusa Króla*, oprac. J. Bekier, Kalisz 1937.
- Nitecki P., *Lemparty Antoni*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, red. A. Szostek i in., Lublin 2004, kol. 742.
- Notkowski A., *Z dziejów prasy polskiej na Kujawach wschodnich do 1918 r.*, cz. 2, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1971, z. 4, s. 435-464.
- Od redakcji*, „Caritas” 1950, nr 2, s. 33.
- [*Od redakcji*], „Przedświt” 1918, z. 1, s. 3-4.
- Od wydawnictwa*, „Kuźnica Kapłańska” 1955, nr 16-17, przód okładki verso.
- O Księdze Eklezjastyka*, „Kuźnica Kapłańska” 1954, nr 7, s. 17.

- Ordylowski M., *Polityka lokalnych władz PRL wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku w latach 1945-1979*, w: *Stefan kardynał Wyszyński wobec Ziemi Zachodnich i Północnych oraz stosunków polsko-niemieckich. W 100-lecie urodzin Prymasa Tysiąclecia*, red. T. Dzwonkowski, Cz. Osękowski, Warszawa-Poznań-Zielona Góra 2001, s. 94-118.
- Owczarek S., *Jubileusz naszego tygodnika*, „Myśl Społeczna” 1979, nr 18, s. 3.
- Pajączkowski S., *Lubańska spółdzielnia osadników wojskowych*, w: *Polskie tradycje wojskowe Dolnego Śląska*, red. E. Jadziak, Warszawa-Wrocław 1978, s. 201-206.
- Pawlina S., *Łotnicki Franciszek*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz i in., Lublin 1989, kol. 686-687.
- Pielgrzymka do Oświęcimia*, „Głos Kapłana” 1950, nr 10, s. 5-16.
- Pietrzykowski J., *Salezjanie w Polsce 1945-1989*, Warszawa 2007.
- Piszczyk R., *Księża Caritas. Wspomnienia*, Warszawa 1984.
- Podlewski S., *Ks. kapelani na zwyczajnym szlaku*, „Za i Przeciw” 1968, nr 26, s. 11.
- Rituale abbreviatum continens sacramentorum administrationem, benedictiones diversas ad sacerdotum curam animarum agentium usum commodiorem ex Rituali Romano nec non ex rituali synodi Petricoviensis depromptas quibus accedit exsequiarum ordo cum officio defunctorum, conductu et sepultura tam adultorum quam parvulorum*, Posnaniae 1916.
- Rituale Culmense Rituali Romano conformatum jussu et auctoritate reverendissimi ac illustrissimi domini Augustini episcopi Culmensis editum*, Pelplini 1909.
- Rituale parvum continens excerpta e Rituali Romano a Ssmo D. N. Pio Papa XI pro Polonia approbato, quae clero saepius usui sunt necessaria*, Catoviciis 1927.
- Rituale parvum continens excerpta e Rituali Romano a Ssmo D. N. Pio Papa XI pro Polonia approbato, quae clero saepius usui sunt necessaria. Editio secunda novis Decretis Sedis Apostolicae accommodata*, Catoviciis 1937.
- Rituale parvum excerpta e rituali Wratislaviensi continens quae clero saepius usui sunt necessaria. Novis Decretis Sedis Apostolicae accommodatum*, Katowice 1956.
- Rituale parvum seu excerpta e Rituali Romano Ecclesiis Poloniae accommodato a SS. D. N. Pio Papa XI aprobato iuxta editionem typicam facta*, Częstochowa 1946.
- Rituale parvum usui quotidiano sacerdotum accomodatum*, Leopoli 1916.
- Rituale parvum, usui sacerdotum polonorum accomodatum*, Varsaviae 1911.

- Rituale Romanum Pauli V pontificis maximi jussu editum aliorumque pontificum cura recognitum atque auctoritate SSMI D. N. Pii Papae XI ad normam Codicis Juris Canonici accommodatum Ecclesiis Poloniae adaptatum et ab eodem SSMO D. N. Pio Papa XI approbatum*, Katoviciis 1927.
- [Rogalanka A.], *Chrystus władcą twoim*, Poznań 1938.
- Rostworowski S., *Monografia rodziny Rostworowskich. Lata 1386-2012. Tacy byli i są*, t. 2, Warszawa 2013.
- Rulka K., *Czasopisma kleryckie w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku*, w: *Edukacja. Kultura. Teologia. Studia ofiarowane Księdzu Profesorowi Jerzemu Bagrowiczowi z okazji 65. rocznicy urodzin*, red. K. Konecki, I. Werbiński, Toruń 2003, s. 289-302.
- Rulka K., „Przedświt”, *czasopismo alumnów polskich seminariów duchownych w latach 1918-1931*, „Teologia i Człowiek” 2008, t. 12, s. 215-229.
- Siedemdziesiąta rocznica urodzin*, „Myśl Społeczna” 1973, nr 35, s. 3.
- Skowroński J., Wilk A., *Z dziejów kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy w Lubaniu 1861-2011*, Luban 2011.
- Słownik pseudonimów pisarzy polskich XV w.-1970 r.*, t. 1, red. E. Jankowski i in., Wrocław-Warszawa-Kraków 1994.
- Spotkanie księży, byłych kapelanów*, „Żołnierz Wolności” 1969, nr 214, s. 2.
- Spotkanie z książką*, „Myśl Społeczna” 1970, nr 17-18, s. 22-23.
- Stanisław Hiszpański – malarz osobliwy*, red. M. Dłutek, Warszawa 2000.
- Stefaniak P., *Na chwałę Trójcy Świętej. Dzieje klasztoru Sióstr Świętej Marii Magdaleny od Pokuty w Lubaniu 1320-2010*, Kraków 2011.
- Szetelnicki W., *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1972*, Roma 1975.
- Szymańska B., *Poeta i nieznane. Poglądy filozoficzne Antoniego Langego*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979.
- Tyszkiewicz J., *Środa Śląska w latach 1945-2006*, w: *Środa Śląska – dzieje miasta wina i skarbów*, red. R. Żerelik, Wrocław 2006, s. 263-353.
- Udział kapelanów wojskowych w drugiej wojnie światowej*, red. J. Humeński, Warszawa 1984.
- Urban W., *Duszpasterski wkład księży repatriantów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1970*, Wrocław 1970.
- Uroczyste zakończenie akcji zbierania podpisów*, „Życie Warszawy” 1950, nr 166, s. 1.
- Uroczystości pogrzebowe śp. ks. Antoniego Lempartego*, „Myśl Społeczna” 1978, nr 27, s. 4-5.
- Wojciechowski P., *Logos, byt, harmonia. Antoniego Langego czytanie kultury*, Lublin 2010.
- Węgiński A., *Kościół katolicki na ziemi średzkiej*, cz. 2, *Po 1945 roku, Środa Śląska* 2009.

- Wiśniewski A., *Salezjanie w Środzie Śląskiej w latach 1950-2007*, Środa Śląska 2007.
- Wójcik S., *Praca kapłanów archidiecezji lwowskiej na Dolnym Śląsku*, „Studia Polonijne” 1997, t. 17, s. 45-96.
- W piątą rocznicę śmierci. Ś. p. ks. Antoni Lemparty*, „Kalendarz Caritas” 1983, s. 71-73.
- Wysocki W., *Biogramy kapłanów wrześniowych*, w: *Kapelani wrześniowi. Służba duszpasterska w Wojsku Polskim w 1939 r. Dokumenty, relacje, opracowania*, red. W. Wysocki, Warszawa 2001, s. 561-656.
- Zawadzka J., *Rostworowski Mikołaj*, w: *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, t. 7, red. J. Czachowska, A. Szałagan, Warszawa 2001, s. 81-83.
- Z działalności wydawniczej Ars Christiana*, „Caritas” 1954, nr 6, s. 48-49.
- Zjazd Głównej Komisji Księży przy ZBoWiD*, „Caritas” 1952, nr 2, przód okładki verso.
- Z krajowego Zjazdu Komisji Księży*, „Caritas” 1952, nr 3, s. 52-53.
- Z przemówienia ks. Wincentego [!] Lempartego*, „Głos Koszaliński” 1950, nr 246, s. 2.
- Żaryn J., „*Księża patrioci*” – geneza powstawania formacji duchownych katolickich, „Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały” 1995, t. 1, s. 123-149.
- Żurek J., *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949-1956*, Warszawa-Katowice 2009.
- Żurek J., *Wybrane zagadnienia prawnokanoniczne w działalności „księży patriotów”*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 2012, nr 2, s. 343-359.
- [Żurowska F.], *Chrystus-Król*, Poznań 1926.
- [Żurowska F.], *Chrystus króluje!*, Poznań 1935.

Netografia

https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Antoni_Lemparty&action=history
<https://zpasjidoliturgii.pl/reforma-porzadku-mszy-sw-1963-1969/>

Materiały niepublikowane

Kubicki K., *Ksiądz podpułkownik Antoni Lemparty (1903-1978). Biografia*, Kraków 2023, mps (Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie).